yazko
somut
HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

11 Kasım 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı:41

nasılsınız

Mal eşitliği hiç şüphe yok ki doğrudur ve adalete uygundur ve yasaldır. Ama doğruya boyun eğmek yasal kılınamayınca, kuvvete boyun eğmek doğru görülmüş; adalet kuvvetle desteklenemeyince, kuvvet adaletle desteklenmiştir. Adaletle kuvvetin bir arada olması böylece sağlanabilmiştir ancak.

PASCAL

Ozanımıza sahip çıkalım

Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak isteyen okuyucularımız için;

Türkiye İş Bankası Cağaloğlu şubesinde 2188 nolu hesap açtırılmıştır.

Bir düşün adamını, bir savaşım öncüsünü yitirdik

Doğan Avcıoğlu'nu 4 Kasım 1983 Cuma sabahı yitirdik

TEVFİK ÇAVDAR

Cuma sabahı Doğan Avcıoğlu'nun ölüm haberiyle uyandık. Bekleniyordu. Bir gün önce Hasan Cemal, İlhami Soysal yarına belki çıkar, belki çıkmaz demişlerdi, gene de insanın kolayına inanacağı bir haber değil bu.

Avcıoğlu'nu yaklaşık yirmi yıl önce eski Piknik Lokantası'nın üstündeki Türk-İş Araştırma Bürosu'nda tanımıştım. Uzun yıllar kendisinin güncel olayları çözümleme açısından yaptığı söyleşileri yakından izledim. Bir zamanlar, akşam saat beşte, onun bürosuna uğramadan eve dönmez olmuştuk. Büro her zaman doluydu. Tartışmalar birbirini izlerdi. O günleri YÖN dergisi'nin çıktığı yıllar izledi. YÖN gerek çıkış bildirisiyle, gerekse yaptığı ileriye yönelik savaşımla dönemini simgeleyen bir dergi haline gelmişti. O güne kadar konuşulması değil, düşünülmesinden bile ürkülen konulardaki tabuları yıkıyordu. Yepyeni ufuklar ve çözüm modelleri ortaya atılmıştı. Kuşkusuz YÖN ve Avcıoğlu'nun yaklaşımları bazı şimşekleri üzerine çekmiyor değildi ama genelde özgür düşüncenin, ileriye yönelik atılımcı yeni görüş açılarının da doğmasına neden oluyordu. YÖN dergisi'ni DEVRİM izledi. Bu iki dergi 1930'lu yılların KADRO'cu akımından sonra dönemlerine adlarını yazdıran dergilerdi.

Avcıoğlu düşünsel savaşımını sadece dergi kanalından yayınlamakla yetinmiyordu. İncelemeleri, geleceğe yönelik tasarımları heyecanla beklenen bir yazar olmuştu. Nitekim Ankara'da "Türkiye'nin Düzeni"nin yayınlanacağı günler böylesine beklentili günlerdi. Kitap beklenen heyecanı verdi. Kısa sürede aydınların başucu kitabı, bilim adamlarının sık sık göndermede bulunduğu bir araştırma kaynağı halini aldı. Kerelerce basıldı. Ödüller aldı. Onu "Milli Mücadele Tarihi", "Türklerin Tarihi" gibi toplumsal ve ekonomik yapımızın tarihin köklerine inerek çözümlenmesini amaçlayan yapıtları izledi.

Türk demokrasisinin işleyişi, 31 Mart ayaklanması vb. gibi konularda da üzerinde büyük tartışmaların açıldığı kitaplarını da bu yapıtlarına eklemek gerekir. Son döneminde Türklerin tarihi üzerindeki uzun soluklu araştırmasını bitirmek çabasındaydı. Ankara'ya gelen dostlardan öğrendiklerimiz ağır seyreden hastalığına rağmen çalışmalarına ara vermediği biçimindeydi. Ölüme eninde sonunda yenileceğini bildiği halde çalışmayı sürdürmek az düşün erinin harcı değildir.

Şimdi bu düşünürümüzü, bir çok konuda duvarları, engelleri yıkan öncü savaşımcıyı yitirdik. Bazı konulara yaklaşımları konusunda kuşkularımız olsa da, tartışmalar yapsak da Avcıoğlu'nun öncü ve savaşımcı kişiliğini, bilimsel çizgiden ayrılmayan dirençli araştırıcılığını unutmamız olanaksızdır. Avcıoğlu'nun yapıtlarının öğüncü bir yerde onu yetiştiren toplumuna aittir. O da olaya zaten başka türlü bakmaz, toplumunun ileriye yönelik savaşımında en son nefesine kadar bir harcı olsun isterdi.

DOĞAN AVCIOĞLU

1926'da Bursa'da doğan Avcıoğlu yüksek öğrenimini Fransa'da siyasal bilgiler ve ekonomi dallarında yaptı. Yurda dönünce (1955) Ortadoğu Teknik Üniversitesi Amme İdaresi Enstitüsü'nde asistanlık yaptı. 27 Mayıs'tan sonra toplanan Kurucu Meclis'e katıldı. Anayasa Komisyonu'nda görev aldı. (1961) Türk-İş Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nde bulundu. Ankara'da Devrim Dergisi'ni yönetti (1969-1971).

Adını geniş çevrelere önce Ulus, Akis, Kim dergilerindeki makalelerle duyuran Avcıoğlu, daha sonra haftalık Yön Dergisi'ni çıkardı (222 sayı, Aralık 1961-Haziran 1967).

Yapıtları: Türkiye'nin Düzeni (1968), (1969'da Cumhuriyet Gazetesi Yunus Nadi Armağanı'nı kazandı), 31 Mart'ta Yabancı Parmağı (1969), Devrim üzerine (1971), Milli Kurtuluş Tarihi (üç kitap, 1974), Türklerin Tarihi (1978).

Atatürkçülük nedir, ne değildir?

"Atatürk, bu ölümlü dünyadan göçeli kırkbeş yılı buldu. O günden bu yana geçen süre içinde toplum da türlü oluşum ve gelişimlere tanık oldu. Türkiye Cumhuriyeti İkinci Dünya Savaşı yıllarını yaşadı, tek partiden çok partiye geçti, 1960 Devrimini, 12 Mart 1971'i, 12 Eylül 1980'i gördü, yeni bir sivil parlamenter döneme adımını attı.

Atatürk konusundaysa, önemli iki sorun aydınlık kazanmadı. Bunlardan biri üstündeki tartışma ya da fikir savaşı yıllardan beri sürüyor: Atatürkçülük nedir? Öteki de, her yılın 10 Kasım günü yinelenen tekdüze, aynı türde törenlerin artık yeni bir anlayışla uygulanışa konma isteği, gereği, özlemi."

Şahap Balcıoğlu, Atatürkçülük ve 10 Kasım üzerine, Ataol Behramoğlu, Adnan Cemgil, Metin Eloğlu, Kerim Korcan, Şükran Kurdakul, Aziz Nesin, Cahit Tanyol ve Nail V. (Çakırhan) ile görüştü:

Ataol Behramoğlu:
"Atatürkçülük donmuş bir kalıplar dizgesi değil, araştıran, kendini pratikte sınayan bir uygulamanın adıdır."

Adnan Cemgil:
"Atatürk'ün portresinin altında resim çektiren birçok politikacının miting alanlarında tekbir getirdiklerine... tanık olduk."

Metin Eloğlu:
"Hani şiirin binbir tanımı vardır ya, Atatürkçülük de gitgide onu andırır oldu."

Kerim Korcan:
"Işığa, aydınlığa, bağımsızlığa açıktır Atatürkçülük."

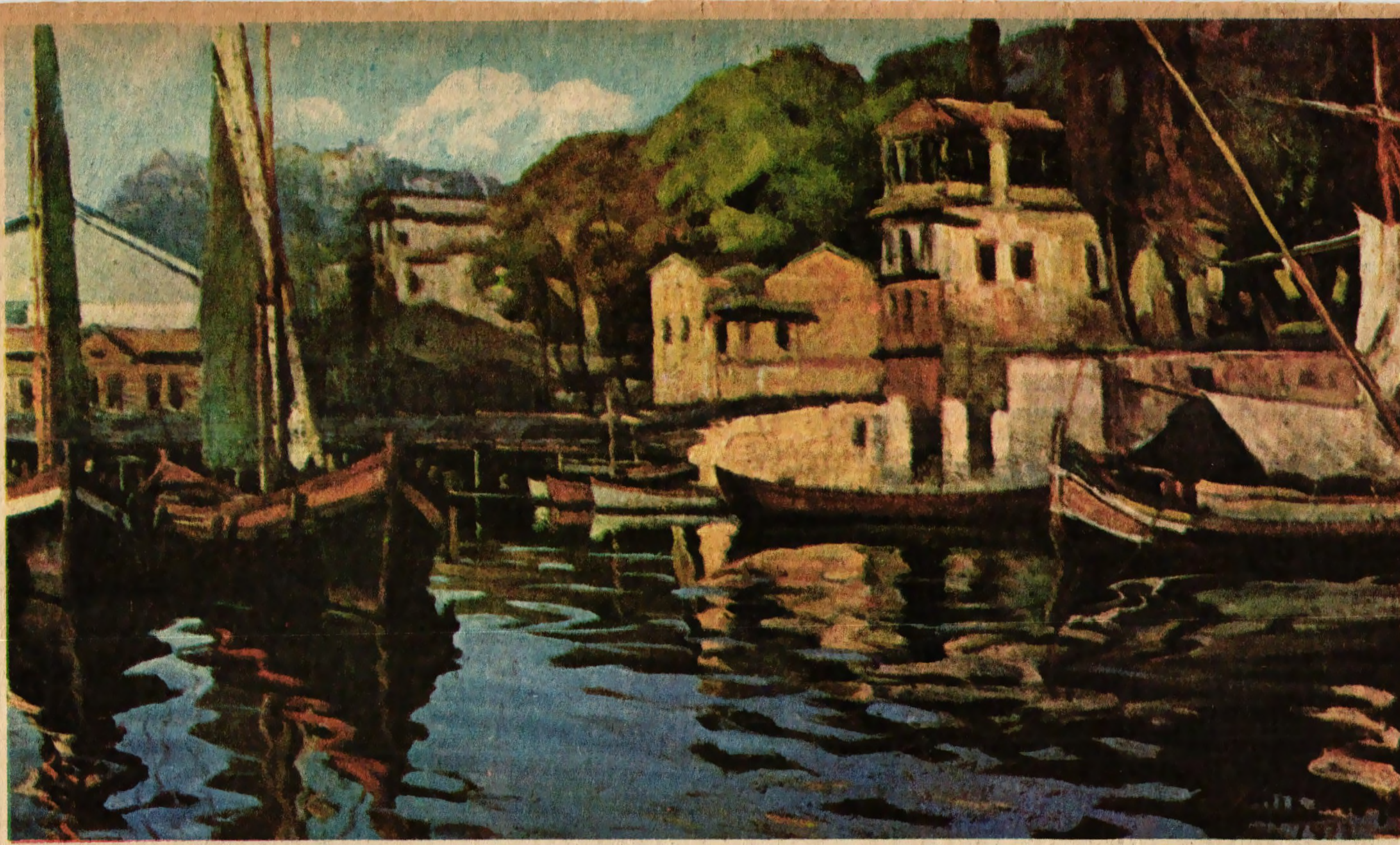
Şükran Kurdakul:
"Atatürk'ü anma törenlerinin okumuşlar çevresinde kaldığı bir gerçektir."

Aziz Nesin:
"Atatürk'ün sağlığında yapılamayan herşey hem de Atatürkçülük adına yapılabilmektedir."

Cahit Tanyol:
"Atatürk'e saygı, onu gündelik politikanın bir aracı olmaktan çıkarmakla başlar."

Nail V.:
"Nihayet, Atatürk, 'put' değil, Atatürk 'tabu' değil. Atatürk 'insan'dır."

Kabataş İskelesinde Mavnalar, **Hikmet Onat** 69 x 115 cm. yağlıboya tuval, İstanbul Resim ve Heykel Muzesı.

(Orta sayfamızda)

Kemal Atatürk, **Nazmi Ziya Göran** 91 x 131 cm. yağlıboya tuval, İstanbul Resim ve Heykel müzesi.

Türk yazısı Asya'dan bu yana kesintisiz sürmüştür

• İddiamız ilginç ve araştırmaya değer bulundu

Geçen sayımızda ortaya attığımız Türk yazısının kesintisiz sürdüğü yolundaki iddiamız konuyla ilgili bilim adamlarınca ilginç ve araştırmaya değer bulundu. Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri Prof. Dr. Muharrem Ergin ile Prof.Dr. Mehmet Kaplan ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden Dr. Yusuf Duru yaptıkları açıklamada konuyla ilgili olarak bilimsel bir araştırmanın yapılabileceğini söylediler.

Prof. Dr. ERGİN: "İddia doğru olabilir. Türk halı ve kilimlerinde geometrik şekillerin bulunması Türklüğe mahsustur. Orhun alfabesinden yararlanılmış olması mümkündür. Çünkü Orhun harflerinin başlıca karakteri düz, keskin, dolayısıyla geometrik çizgilerden oluşur. İlk bakışta böyle bir benzerlik kurulabilir. Sözkonusu benzerlik kesintisiz devam halindeyse iddianıza evet diyebilirim."

Prof. Dr. KAPLAN: "Bu iddiayı ilginç buldum. Bu konuda kesin bir şey söyleyemem. Yalnız her medeniyet ve kültür sistemi bir bütün olduğuna göre bir sahada bulunan bir unsurun değişik olarak stilize edilerek başka bir sahada kullanılması mümkündür. Ben bilimsel çalışma yapılmasını gerekli görüyorum."

Dr. Yusuf DURU: "Bu konu çok önemli. Şu an kullanmış olduğumuz Latin alfabesinin temeli Orhun alfabesidir."

(Konuyla ilgili açıklamalara ve tepkilere önümüzdeki sayıdan başlayarak yer vereceğiz.)

"Felsefeci bir bayana üç ders"

Aziz Nesin, Füsun Akatlı'nın Gösteri Dergisinin Mart 1983 sayısında kendisine yönelik eleştirilerini yanıtladı.

(Yazısı 3. Sayfada)

Süngü ve sandık

Fransızlar; "Süngünün ucuyla her şey yapılır, üstüne oturmaktan başka," derler. Doğru da derler. Çünkü, toplumsal gelişmelerin en etkin olduğu yer, kararla yaptırımın birlikte yürüyebildiği yerdir. Bir kararın, oluşma sürecindeki tartışma, araştırma ve inceleme süreci başka bir durumdur... Yaşama geçirilmesi gerekli anı seçtikten sonraki uygulama süreci başka bir durum. Bütün bu durumlar, bir kararın düşünce aşamasından, sonuç noktasına gelinceye çeşitli evrelerin, çok iyi düşünülüp, zamanlamasını kotarmakla istenildiği biçimde gerçekleşeceğini gösterir.

Yukarıdaki sözün gereği, bir bilinci, dayatmaya kalkışmak herşeyin oldu bittiye getirilmesini göstermez. Özellikle de toplumsal olaylarda, toplumun karar ve düşüncesine sunulan durumlarda, çok değişik ögeler rol oynar. Kişisel durumlardan, kitlesel eğilimlere uzanan bir uzun çizginin, binbir zikzağı sonucun oluşmasında birer birer etkin olur. Öyle olduğu için de, sonuçlar sürpriz sayılabilir. Önceden tahmin edilebilir. Ya da tam düşünüldüğü gibi gerçekleşir.

6 Kasım seçimleri öncesinde çok söz edildi. Bazı kimseler, toplumun bütün oylarını kendi cebinde sayıp, öteki partilerin çalmasını engellemek amacıyla yollara düştü... Bazı kimseler, umutsuzluğun ve yılgınlığın karabasanında başlayıp, halkın gücünü bilincinde duyar... Bazıları da, salt tepkilerden oluşan bir davranış biçimiyle, bir anlık öfkesinin, geleceğin beş yılını alıp götürmesine aldırmayabilir.

TÜRKİYE HALKI DEMOKRATİK BİLİNCE SAHİPTİR

Daha üzerinde çok tartışılacağını sandığımız seçim sonuçları, bir kez daha hepimize şunu göstermiştir. Türkiye halkı, kim ne derse desin, demokratik bilince sahip bir toplumdur. Ne yapacağı konusunda son derece kararlı, ne yapması gerektiğini çok iyi bilen ve geleceğin gelişme umuduna açık olmasını isteyen bir yapıdadır. Bütün seçim propagandası boyunca, partileri gözlemiştir. Herkesin üstünde ortak biçimde durabileceği bir tek olgu ortaya çıkmıştır. Birşeyler yapabileceği havasını uyandırabilen tek parti Anavatan Partisi olmuştur.

Geçmiş haftayı şöyle bir anımsamak, halkın tutumunu açıklayabilmek bakımından yeterli gerekçeyi sağlayacaktır. Türkiye halkı, şöyle ya da böyle, bir şeyler yapılmasından yanadır. Yapılmaması ya da yapılacağın engellenmesinden yana değil...

Programını beğenirsiniz, beğenmezsiniz... Düşüncelerine katılırsınız, katılmazsınız... Hatta tersine, Türkiye'nin ekonomik yapısı ve koşulları içinde, öne sürülen düşüncenin geçersizliğine inanıyor olabilirsiniz. Bütün bunlar, sistem içinde açık tartışmanın gündemine gelecek konulardır. Yapıldıkça ya da yapılmaya girişildikçe, tartışılır. Tartışılmaması gereken tek şey, Sezar'ın hakkının Sezar'a verilmesidir.

AT DA MEYDAN DA ORTADADIR

Bir kez daha yinelemekte yarar var... Ana-P., bir şeyleri değiştireceğini, bir şeyleri yapabileceğini en iyi vurgulayan parti olmuştur. Seçim sonuçlarını yorumlarken, asıl üstünde durulması gereken de budur. O, başta bürokratik eziyetler olmak üzere, çok şeyin değiştirilmesi gerektiğini ve bunun uygulamaya geçirileceğini, en iyi biçimde anlatabilmiştir.

Ve Pazar akşamı, bunun sonuçlarını devşirmeyi bilmiştir. Asıl hareket noktamızın burası olması gerekir. Halkımız, yapılanların üstüne daha da bir şeyler yapılmasını istemektedir. Hem de bunu açık açık istemektedir. Şimdi oturup seçim sonuçlarını değişik biçimlerde yorumlamak olasıdır. Özellikle iktidar partisinin % 50'nin üstünde oy alamamasını neden sayıp, binbir düşe dalmak da mümkündür. Ne var ki, bu tür zihin cimnastikleri, konunun özünü şaptırmaktan öteye geçemez. At da, meydan da ortadadır. Hangi koşullardan, nereye gelindiğini ve nereye gidilmesi gerektiğini en iyi gören ve gösteren de, yine toplumun kendisi olmuştur. Toplum, parmağını yarına uzatmış, onayını mutlak bir değişimden yana kullanmıştır.

Başka türlüsü de olamazdı. Türkiye halkının geleneksel tutumu budur. Somut okurları iyi bilirler. Daha partiler kurulduğundan başlayarak, Somut sayfalarında yapılan yorumlar, hemen hemen 7 Kasım sabahının tablosunu aylar öncesinden vermiştir.

Daha 27 Mayıs tarihinde, "Restorasyon Neyi Amaçlamalı," başlıklı yorumumuzda, partilerin hemen hemen eşit şansa sahip bulunduğunu, halkın özlemlerine en iyi yanıt verenin yükseleceğini açık seçik koymuştuk. 21 Ekim sayımızda ise, bütün iletişim araçları, seçimlerin iki parti arasında geçeceği havasını yayarken hiç hesaba katılmayan Halkçı Parti'nin en az % 28 oya sahip bulunduğunu açıklayan da Somut olmuştu...

Bütün bunlar gösteriyor ki, olaylara istediğimiz gibi değil, olduğu gibi bakabilmeliyiz. O zaman, ancak o zaman, gerçeklere yaklaşmak kolay olur. Ve ancak o zaman, sürprizlerle karşılaşmak yerine, gerçeklere gözlerimizi kırpmadan bakabiliriz.

TÜRKİYE HALKI GÜDÜM ALTINDA TUTULAMAZ

Seçim sonuçları, Türkiye halkının Demokratik rüştiyetini bir kez daha ispatlamıştır. Sandık söz konusu olduğu zaman, hiç kimsenin bütün oyları cebinde sayarak, ordan kayacak olanları hırsız torbasına girecek gibi görmesi mümkün değildir. Türkiye halkı, kendisine seçenek tanınan her zaman, kendisine gerekli olanı seçmekte duraksamamıştır. Çünkü Türkiye halkı, bir Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan gelmektedir. Geldiği için de hiç bir zaman, güdüm altında tutulacak bir halk değildir. Kendi seçeneklerini apaçık ortaya koymayı bildiğinden, istencine en uygun olduğunu gözlemlediği, oyunu alıp götürmektedir. Böyledir diye, yanılmaz mı? Bir seçim hadi bilemediniz iki seçim süresince yanılabilir... Ama, bütün bir toplumun, her zaman ve sürekli biçimde yanıldığını varsaymak da, olanaksızdır. Çünkü toplumlar, bir kez aldatılabilirler. Aldatanlar ne denli kurnaz olurlarsa olsunlar, sonunda hüsrana uğrayan kendileri olur...

SOMUT

Aytmatov, Garaudy, Vrettakos ve Bernd Schmidt Türkiye'ye geliyor

Sovyet yazarı Cengiz Aytmatov, Fransız düşünür Roger Garaudy, Yunanlı ozan Nikiforos Vrettakos ve genç Alman yazarı Bernd Schmidt TÜYAP, 2. İstanbul Kitap Fuarı'na katılmak üzere Türkiye'ye geliyorlar.

TÜYAP tarafından yapılan açıklamada Cengiz Aytmatov'un, 26 Kasım Cumartesi günü İstanbul Kitap Fuarı'nda kitaplarını imzalayacağı ve okurlarla söyleşi yapacağı belirtildi. 25 Kasım Cuma günü İstanbul'a gelecek olan Roger Garaudy ise ertesi gün, bir basın toplantısı düzenleyecek ve kitaplarını imzalayacak. Garaudy ile aynı gün gelecek olan Vrettakos da bir basın toplantısı düzenleyecek.

Berlin Kitap Fuarı düzenleyicilerinden Alman yazar Bernd Schmidt'in ise ülkemize 26 Kasım günü geleceği bildirildi.

Die Klappe Alman Kukla Tiyatrosu geliyor

Die Klappe- Alman Göttingen Kukla Tiyatrosu yurdumuza gelecek ve 16 Kasım çarşamba saat 14.00 ve 17.00 de Atatürk Kültür Merkezinde **Cesur Terzi ve Pekmezci Kadın** ile İ.T.A. Hoffmann' Masallarından Sahneler adlı kukla oyunlarını ücretsiz sergileyecek.

Die Klappe Göttingen, 19 kasım cumartesi saat 11.00 ve 15.00 de Harbiye'deki Yapı Endüstri Merkezinde **Mekanik Özdeyişler** adlı kukla oyununu sergileyecek.

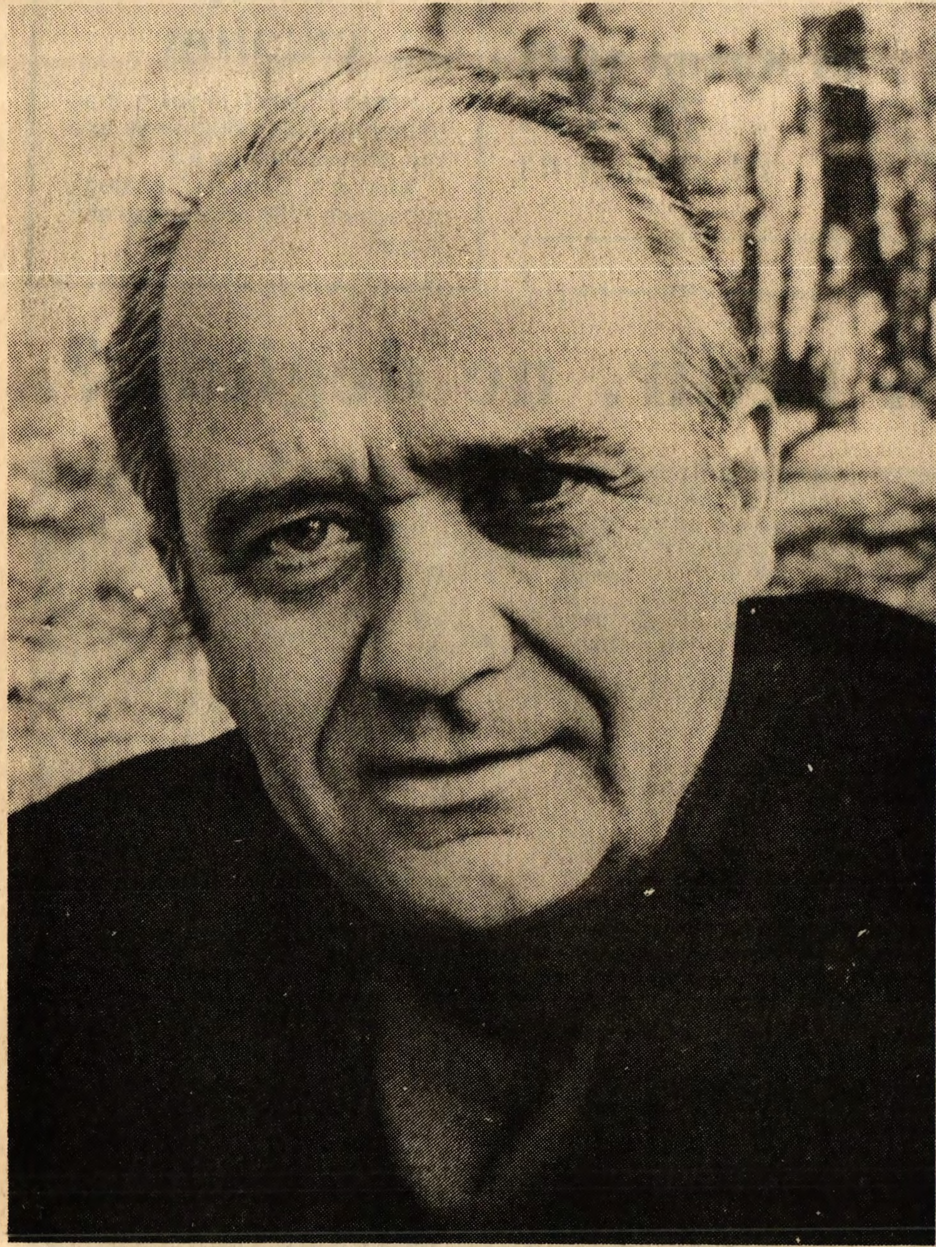
Die Klappe, Göttingen kentinde 25 yıldır varlığını sürdüren, amatör bir sanat kuruluşudur. Gösterileri yetişkin seyirciyi amaçlayan topluluk üzerine özetle şunlar söylenebilir: Düşünen bir kuklayı aklımıza getirebilir miyiz? Asıldığı iplerin nereye dayandığını, kimin elinde olduğunu soran bir kukla? Sormakla yetinmeyen, kendini yöneteni proveke etmeye çalışan bir kukla. Die Klappe'nin figurları ilk önemli niteliği budur.

Topluluk yöneticisi Ben Vornholt'un kendi atölyesinde yaptığı, birer sanat yapıtı diyebileceğimiz birbirinden ayrı bir figurlar, "Mekanik Özdeyişler" programının temelini oluşturur. "Bauhaus" akımı olanaklarını kullanan ve Oskar Schlemmer'in figurlarından esinlenen Vornholt, "görsel- yapımcı" yöntemle çalışmakta, kendisini gerçeküstü akıma bağlı saymaktadır. Vornholt, herhangi biçimdeki bir öğeye, 100 saati aşan bir çalışma sonucu, soyut, ama yoğun ve kendine özgün hareket yeteneği olan bir biçim vermektedir. Bu figur, "Mekanik özdeyişler"in hem içeriğini, hem sahnenin akışını belirlemektedir. Vornholt'un figurları, insan gerçeğini değil, kuklanın kendi gerçeğini yansıtmayı amaçlar. Çağrışımlar gene insan gerçeğine dönüşür.

N.Çakırhan Evi'nin ustalarına ödülleri törenle verilecek

1983 Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazanan, Muğla/ Ula- Akyaka'daki Nail Çakırhan Evi'nin yapımına katkıları nedeniyle marangoz ustaları Ali Duru ve Cafer Karaca'ya ödül payları 12 Kasım 1983 günü Muğla'da verilecek.

Tören sırasında, "Nail Çakırhan Evleri Fotoğraf Sergisi" açılacak ve Muğla Valisi Kemal Nehrozoğlu ve 1983 Ağa Han Mimarlık Ödülü sahibi Nail Çakırhan birer konuşma yapacak

Rıfat Ilgaz'la söyleşi

Karadeniz'in kıyıcığından

R. SEFA

Cide Uzunkum Moteli'nin lokanta bölümü. Denize bakan masalardan birinde gürleyen Karadeniz'i izleyen biri oturuyor. Mavi-yeşil sulara dikmiş gözlerini. Belki de çocukluk günlerine götürüyor onu esen Yıldız-Karayel.

Bir zamanlar, şu karşı ki limanın olmadığı günler babasıyla iskeleye geldiği, para dolu mendille eve döndüğü günleri anımsıyor belki. Düyunu Umumiye memuru olan babasının peşinden hoplaya zıplaya gittiği günleri...

Belki de Kemer Köyü harmanında arabasına bindiği altmış yıl önceki günleri yeniden yaşıyor. Arabasına bindiği, arabasını çektirdiği çocukluk arkadaşı şimdi Uzunkum Moteli'nin işletmecisi Mehmet Toker gene yanında... Acaba o da düşlüyor mu altmış yıl öncesinin o tatlı günlerini.

—Selâm, diyorum, düş bitiyor.

—Ooo hoş geldin hayırsız! Nerelerdesin bakalım, görünmez oldun. Yoksa benden mi ce Memiş Köylü, sonra Cide'li, sonra Karadenizli. Yöresel olmaktan korkmamalı sanatçı.

Picasso öldü ama, Picasso deyince İspanya, İspanyol faşizmi akla gelir, Gernika akla gelir. Faşizmi simgeleyen resimler akla gelir. Gernika'daki faşist soykırımları simgeleyen, resimler öyküler... Şer kuvvetleri: "Bu resmi siz mi yaptınız" deyince, "Hayır s iz yaptırdınız," diyebildi. Bu sözü söylemedi ama, bu öykü ona yakıştırıldı.

Sanatçının yöresel olması önemli. Yöresel olan sanatçı da, yeryüzünün kişileri nereyle ilgili olursa olsun kendileri ile ilgili bir yan bulur. Çünkü sanatın konusu insandır, yeryüzü insanı...

Benim Cide'li oluşum, Cide'li olduğumu yapıtlarda gösterişim, belirtişim kimilerinin sandığı gibi Cide'ye, memleketime turistik katkıda bulunmak için değil. Doğanın güzelliğini, doğa ile insan ikilemi, değerlendirilmemiş üretimi, sömürüyü, geri kalmışlığı bulup çıkarabilmek; kendi anılarımdan, yaşantımdan, birikimlerimden yararlanarak bu deni belki de benim bir yöresellik yapmaya kalkışmamdan kuşkulanmasıdır. Biraz da yeni bir söz bulmaya kendimi zorlamadan kuşkulanma da diyebiliriz.. Oysa ben Cide'mizin yaşayan bir yanını aldım.

Şunu kesin söyleyebilirim, ben doğduğum yerin dilinden yararlanırken, antikalık olsun diye az kullanılan, az duyulan sözler arayıp bulmaya kalkışmam. Tam tersine herkesin rahatça benimseyebileceği yerel sözlerimizi arar, bulur, öyle kullanırım. Az kullanılanlar bile olsa onları en uygun söyleyiş biçimleri içinde, kolayca anlaşılır, kolayca karşılığı bulunur tümcelere yerleştiririm. Anlamını bilmemiş olsa bile okuyan, tümce kuruluşundan karşılığını bulmakta zorluk çekmez.

Yerel dil, genel ve işlek bir söyleyişle, yazışla yazınsallaşıverir. Yazarın başarısı da bu ustalıktadır. Amacım bu ustalığa erişmek. Sözlüğümü düzmek...

"Selinti" sözünü bir tümceye yerleştirirsem okuyan hemen anlamını bulup çıkarıvermeli ve bu sözün güzelliğini benimseyip dilimizin zenginliğine inanıvermeli. Gelelim hangi yazınsal türde yöresel dilden yararlandığıma: Yazınsal türlerin en ustalık isteyeni hiç kuşkusuz şiirdir. Şiir: Başka bir deyimle söz güzelliği, söyleyiş güzelliği sanatı anlamına gelir bence. Güzel düzenlenmeyen dize, içeriği ne olursa olsun şiir olamaz. Demek ki sorunun tam yanıtı, her yazınsal türde yerel dilden yararlandığımı söylesem bile daha çok şiirde bu dilin işime yaradığıdır.

Edebiyat bir kültür dili oluşturmak değildir. Her sanatçının, her yazar ve ozanın kendine özgü bir sözlük düzmesi, dile kendi kişiliğini, kendi damgasını yansıtması anlamına gelir. Kişisel, bireysel olmayan hiçbir sanat yapıtı, yazın türü toplumsal olamaz bence. Dil de yöresel, bireysel, kişisel olmadan toplumsal olma niteliğine erişemez.

Türk edebiyatındaki 1940 kuşağını birçokları yanlış niteliyorlar. Bizi büyük bir şiir ustasının kopyacısı, birbirimizin ortaklaşa bir anlatım biçimi, bir şiir türü sürdürdüğümüzü sanıyorlar. Kuşkusuz aldanıyorlar. Bir Niyazi Akıncıoğlu ne A.Kadir'dir, ne de Enver Gökçe. Bu son şair yani Enver Gökçe şu yukardan aşağıya gelen savunumuzun en canlı örneğidir. Onun şiir dilini inceleyelim. Ne kadar Erzincanlıdır, Sivaslıdır. Ahmet Arif'in aynı oranda Diyarbakırlı olduğu gibi.

—Bu günlerde yeni bir şiir kitabınız çıktı: KULAĞIMIZ KİRİŞTE. Kulağımız Kirişte şiirini bir dergide okumuştuk. İçinde balıkçı barınağı deniz feneri geçtiğine göre gene bizim Cide'nin balıkçı barınağı ve Köpek Burnu'nun üzerindeki deniz feneri gözümüzün önüne geliyor. Şiirlerde ağırlığı Cide'ye mi verdiniz?

— Evet Bu kitabımdaki şiirler son yedi sekiz yıl içinde yazdığım şiirler. Bu son yılları Cide'de geçirdiğime göre diyebilirim ki Cide'mizi anlatıyorum. Cide'mizin talimlerini...

Sanatçı yöresel olmadan evrensel olamaz. Yaşar Kemal deyince akla Çukurova, Rıfat Ilgaz deyince akla Karadeniz gelir. Yöresel olmaktan korkmamalı sanatçı.
Picasso öldü ama, Picasso deyince İspanya, İspanyol faşizmi akla gelir, Gernika akla gelir. Faşizmi simgeleyen resimler akla gelir. Yöresel olan sanatçıda, yeryüzünün kişileri kendileri ile ilgili bir yan bulur. Çünkü sanatın konusu insandır, yeryüzü insanı...

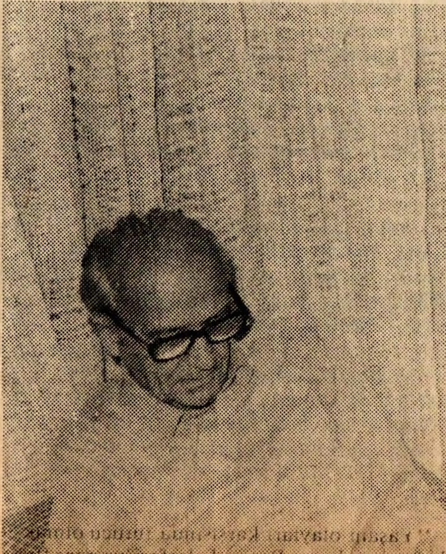
de, Cide'mizi unutmadığımı belgelemiş oldum bu yapıtlarımla.

— Cide'den ayrı kaldığınız iki yıl içinde Cide sizi hiç bir zaman unutmadı. Halime Kaptan'ın radyo temsillerini dinledi toplu olarak. Hababam Sınıfı'nızın filmlerini, müzikalini video teypten izleyip sizi anarak güldüler dertlerini unutup. İnsanları güldürebilmek, günlük yaşamın bunalımlarını hafifletebilmek, asık suratları, gerilen sinirleri yatıştırabilmek, gerilimi azaltmak önemli bir konu ve sorun... Siz Hababam Sınıfı adlı yapıtınızla ve güldürü serinizle bunu başarmış bir sanatçısınız. Nedir Hababam Sınıfı olayı?

—Hababam Sınıfım olay mı?

—Halkın ilgisinin en az çeyrek yüzyılda eksilmemesi, bir dergide yayımlanmaya başlandığı 1956 yılından bu yana eksilmemesi, hâlâ sürmesi bir olay değil midir? Bu ilginin nedenini soruyorum?

—İlginin nedenleri yaşamlarını kendilerine sunabilmek, yani onlardan aldığımı onlara yansıtabilme işidir bu! Okul eskiden de vardı. Okula gidenler eskiden seyrek de olsa hiç yok değildi. Yalnız okula gidenler değil, okula gidenleri okutanlar da memleketimizden hiçbir zaman eksik olmadı. Öğret-

nız, sözgelimi Hababam Sınıfınız, on kitaplık şiirleriniz, Karadeniz Kıyıcığında, Sarı Yazma... neden ödül alamadılar diye.

— Sanat yaşamımın az önce 55. yılını doldurduğumu söylemiştim. Bu işe başlarken ne ödül vardı ne de bizde ödül alma tutkusu. Tam ellibeş yıldır bir amatör gibi halkımıza ürün vermek için her türde denemeler yaptım. On şiir kitabı, on çocuk romanı, yirmi kadar mizah öykülerinden oluşmuş kitap, dört beş roman, iki üç anı romanı, oynanmış, yayınlanmış on kadar tiyatro yapıtı, üç dört anı yapıtı, yayınlanmak üzere sıra bekleyen köşe yazılarımdan oluşmuş dört beş kitap! Bunların hiçbirini ne ödül almak için yazdım, ne de çok para kazanmak için çıktım yola. Nasıl arada bir çok para kazanmam süpriz olmuşsa, bu son ödülü kazanmam da bir süpriz, beklenmedik bir olay oldu.

Bu ödüllendirmelerin amacında özendirme olduğu söylenir. Eh ben ödül almasaydım, yani şu kadar yapıtı yazmayı sürdürmekten vaz mı geçecektim? Bu tür ödüllendirmeler gençler için gerçekten çok yararlı olabilir. Kimbilir bir destek, bir heveslendirme görmedikleri için başladıkları olumlu işi yarıda bırakmış genç arkadaşlarım olabilir. Ama ben heveslendirme bir yana, şiir kitabı çıkardığım için suçlanmama karşın gene de bu sevgiyle yazarlık işini sürdürmekten vazgeçmedim. Şunu da belirtmeliyim ki, yapıtlarımın başarısından kuşku duyanlara, eğer varsa, aramızda yazarlık niteliğini yadsıyanlara bu 70. yaşımda aldığım bir ödülle bir armağanı sürüp giden sanatçılığımın bir kanıtı olarak sunmaktan da hoşlanmıyor değilim. Kendim için olmasa bile genellemeye gidersek; ödüller, yazınsal yaşamımıza hız veren, renk veren olumlu olaylardır. Elverir ki değer bilir, yan tutmaz jüriler yeni yapıtların üzerinde dikkatle, özenle durabilsinler. Toplumumuz da okurlarımız da bu değerlendirmelere içtenlikle inanabilsinler.

— Hocam sizin de bazı jürilerde, sözgelişi Nevzat Üstün, Suat Taşer ve May ödüllerinde üye olduğunuzu da gazete ve dergilerden öğrenmiş bulunuyoruz. Bir jüri üyesi olarak ne düşünüyorsunuz?

— Bir jüri üyesi olarak önce yeni katılanların haksızlığa, ilgisizliğe uğramamalarını düşünürüm. Yapıtlarının dikkatle incelenmesi amacımdır. Bütün işlemi bir yana iterek incelememiz üzere verilen yapıtları geceyi gündüze katarak incelediğimi, herbiri için ayrı notlar çıkardığımı bilen arkadaşlarımın kuşkusunu hiç unutmam, May jürisinde... Neden mi? Jüriye en son atanan bendim. Karar gününe tam onbir gün vardı ve incelemem gereken onbir roman müsvettesi. Her birine onar, onbeşer saat ayırarak not almacasına okudum. İşimi önemsediğim kurul başkanınca (başkanın şaşkınlığını hiç unutamam) önce benim işimi önemsediğimi belirterek konuşmasını düzenledi. Sonra sonuçların uyandırdığı memnunluğu dile getirdi. En azından yarışmaya katılmış yapıtları kendi yapıtlarım gibi görmeye çalışırım. Onların dikkatle incelenmesini nasıl istersem kendim de aynı işi titizlikle yaparım. Haksızlığa uğramış bir sanatçının acısının ne demek olduğunu bilenlerdenim çünkü... Nevzat Üstün öykü yarışmasına gelen kitapları şimdiden titizlikle okumaktayım. Katılanlar benim için hiç kuşkulanmasınlar. İşlerimin arasında zaman ve yer ayıramıyacağımı sanmasınlar. Eğer böyle bir durum olursa rahatça çekilirim, yerimi daha titiz inceleyicilere bırakabilmek için...

— Tekrar Cide'ye yerleşmeyi düşünüyor musunuz?

— Cide'ye yerleşmek... Bu çok geniş anlamlı bir soru. Yerleşme kavramın içinde önce yer sahibi olmak anlamı var. Yüzyetmiş metre karelik bir yerimi elimden çıkarmış bulunuyorum, kimi nedenlerden...

Bugünlerde, işte şu otelde barınmaktayım. Bu bir yerleşme anlamına gelirse bu süre uzar da uzar. Eğer mutlaka bir yer konusu varsa sorduğun soruda... Evet Cide'de mutlaka bir yerim olacak ergeç. Belki aynı boyutlarda olmaz ama, toprağın boyunun, herhalde boyumdan fazla olmasını gerektirmeyen bir yer düşünebilirsin! Ama çok ilerde... Ama bizim Vedat Türkali'nin dediği gibi "Birgün mutlaka!"

— Söyleşi için teşekkürler hocam! Sağolun...

— Sizler de sağolun.

Atatürk yaşasaydı

İSMET KEMAL KARADAYI

Atatürkçülüğün, yani dünya sözlük ve ansiklopedilerine geçmiş adıyla Kemalizm'-

kaçıyorsun?

—Hiç olur mu hocam. Sizden kaçılır mı?

—Gel otur şöyle. Anlat bakalım neler yaptın son günlerde?

—Bağ-bahçe bakımı, mısır ekimi gibi işler. Nafaka derdi. Karşısındaki sandalyeye oturuyorum, koltuğumun altındaki çantayı masanın üzerine koyuyorum. Kâğıtların çantaya sığmayan bölümü dışarda. Soruyor:

—Ne o kağıt, kalem, çanta getirmişsin. Bir şeyler mi yazıyorsun?

—İzin verirseniz yazacağım.

—Neler yazacaksın bakalım?

—Size kimi sorular yöneltmek için geldim bugün.

—Hangi konuda?

—İşte şurada! Soruları çıkartıyorum.

—Söyleşi konusunda acemiyim, dilerim yüzüme gözüme bulaştırmadan...

Uzun bir kahkaha attıktan sonra:

—Hadi hadi sıkma canını, üstesinden gelirsin sen!

Sigara ikram ediyor, birlikte yakıyoruz. Garsona birer çay getirmesini söylüyor. Çaylarımızı içtikten sonra Rıfat Ilgaz'a ilk sorumuzu yöneltiyoruz:

Size herkesin sorduğu biyoğrafik soruları sormayacağım. Söyleşimizin bir bölümü Cide ile ilgili olacak. Diğer bölüm ise sanat yaşamınızla... Aslında her ikisinin içiçe olduğunu biliyorum. Gene de bu ayrımı yaptım.

İki yıllık bir ayrılıktan sonra doğum yeriniz olan Cide'ye döndünüz. Kısa süreli bir gezi mi, tekrar yerleşmek için mi?

—Sanatçı yöresel olmadan evrensel olamaz. Yaşar Kemal deyince akla Çukurova, Rıfat Ilgaz deyince akla Karadeniz gelir. Önceki gerçekleri yeryüzü insanlarına göstermekte başarılı olabilmek içindir. Demek ki amacımın içinde yöresel olmaktan çok, evrensel olma çabası var.

Yöresini sanatçı olarak algılayan kişi toplumsal oluşumu en yakından, oluşumun içinden izleyebilme olanağını elde eder. Hele yazınsal türleri benimseyen sanatçı, dil sorununu da tüm tazeliği ile kavrama benimseme olanaklarına da erişir.

Dil durmadan oluşan ve gelişen toplumsal bir olgudur. Kurumların, kurulların sözlükleriyle sağlanamaz. Yaşamın içine *girenler, yaşamla en sağlam ilişkiyi kurmuş olanlar kurmasını bilenler dilin tazeliğini de elde edebilirler, sürdürebilirler. Ve sanatının ifade aracı olarak başarıyla kullanabilirler. Dil de yöreleştikçe yazınsallaşır ve bir toplumun canlı, diri bir ifade aracı olur. Deyimleriyle, deyişleriyle, yerel sözleriyle...*

— Bu yerellikten daha çok hangi tür yapıtlarınızda yararlandınız?

—Sözgelişi, son günlerde benim bir vesile ile söylediğim bir tek söz var: GİRİŞKEN.

Bir dizicinin azizliği yüzünden "Girişben" olarak bana maledilmiş. O yazıdan alıntı yapanlar da bu yanlışı bana güvenlerinden ötürü hiç kuşku duymadan yineleyip durdular. Bunların içinde özbe öz Kastamonulu olan genç ve değerli bir yazarımız da var: Mehmet Yücel...

Yıldız Karayel adlı yapıtımın arka kapağından aldığı bu yanlış dizilmiş "kelime"yi benimle yaptığı söyleşide olduğu gibi yineliyor. O da bilirdi bu "kelime"nin girişben değil, girişken olduğunu. Düzeltmemesinin neden barok çiçeklerini, biledinlerini, sarı yazmalılarını, denizcilerini, balıkçılarını ve Cide'nin son elli altmış yıllık toplumsal serüvenini. Savaşlar içindeki yokluklları, geleceğe umutla bakışını, itişkenliklerini dile getiriyorum.

Yukarıdaki savımızı sürdürürsek Cide'den yola çıkıyorum demektir. Ben Cide'yi değil, tüm Karadeniz'i, tüm deniz kıyılarını, tüm insanları, bu koşullar içinde doğup büyüyen, gelişen insanların ortaklaşa toplumsal kaderini, yorulmazlığını, itişkenliğini anlatmak istiyorum. İyi bir Cide'li olabilirsem yapıtımda iyi bir yeryüzü ozanı olabilirim diyorum.

Önce rahat bir konuşma dilimiz var. Bu dilden yola çıkıyorum. Bu dili arındırıyorum, ayıklıyorum. Tüm Türkiye'nin dili, abartmış olmayayım ama abartsam da doğrudur, yeryüzünün dili biçimine sokmak istiyorum. Ne yazık ki biz yazarlar, ozanlar boyalardan, seslerden çokça yararlanamıyoruz. Bu demek değildir ki yapıtlarımızda renk yoktur, biçim, biçem ve uyum yoktur. İşimizin zorluğu ne kadar yadsınamaz olursa olsun ortaklaşa bir yanımız olmalı yeryüzü insanlarıyla. Tümüne seslenmesek bile dilimizi bilen; duygularımızı benimseyen görüşlerimizi, inanışlarımızı kendilerine yakın bulan çeviricilerin yeryüzünde az da olsa bulunabileceğine inanıyorum.

Kendimizi, yapıtlarımızı onlara olsun tanıtmak coşkusuyla çıkıyorum yola.

Tüm dünya dillerine şiirlerimin çevrilmesi isteği her ozan gibi beni de sarıyor. Bunun başarılı örneklerini gören mutlu sanatçılardanım. Memleketlilerim benim kişiliğimde bu coşkulu düşselliğe erişsinler istiyorum her sanatçı gibi. Bu bütünleşme tüm sanatçıların da amacı değil mi? Tanınmak, tanıtmak, varolmak çabası.

— Sizin bu yöresellik görüşünüzü Cide'lilerin de benimsediğini görüyoruz. Her ne kadar bu yakınlaşma, Cide'lilerin size karşı ilgisi sanatsal değilse de çok sayıda Cidelinin İstanbul'da kutlanan 55. sanat yılı ve 70. yaş gününüze katıldığını biliyorum. Cide'lilerin bu ilgisini sizin bu yöreselliğinize bağlayabilir miyim?

—Beni gene bu yörenin bir adamı olarak sevindiren bu davranış bu değindiğin olay, yani 55. sanat yılımın İstanbul'da büyük çapta kutlanması olayı... Sahneye memleketlilerimin "CİDE'LİLER" bantıyla getirilen ve bana sunulan çelenkleri bu karşılıklı duygusallığın canlı kanıtı. Salonu dolduranlar arasında büyük sayıda memleketlilerimin de bulunuşu, sahnenin üstündeki beyaz perdeye yansıtılan Cide görüntülerini candan alkışlayan çocukluk arkadaşlarımın, hemşerilerimin sıcak ilgisi tüm bunlar.. Başladığım yazınsal işimde birer olumlu kanıtı değil mi?

Cide'mizde ilkokullardan sonra açılmış lise düzeyinde iki okul daha var. Her yıl bu iki okuldan çıkan genç hemşerilerimin bana gösterdiği yakınlık duygularının kanıtını bu kez ki gelişimde de övünerek izlemekteyim. Bundan yüreklenerek bir imza günü düzenledim. Görmedikleri kitaplarımı onlara tanıttım, sanat yaşamımdan örnekler verdim. Böylece bana gösterilen ilgiyi ve sevgiyi izlemiş oldum.

Bu yılda çıkan sekiz-on kitabım var. Yeni olarak Yıldız Karayel var. Son iki yıl içinde basılmış, yazılmış iki de ödül almış bu roman, sonra bir de şiir kitabı: Kulağımız Kirişte. Bu kitaplarımı hemşerilerime imzalayıp sunmak benim için bir kıvanç vesilesi oldu. Cide'den ayrı kaldığım son iki yıl için-

Aydın Ilgaz

men yazarların eksik olmadığı gibi. Bununla birlikte bunların arasında bir Hababam Sınıfı yazan yetişmedi. Bir nedeni olmalı bunun. Sonraları filmlerde gösterildiği gibi, ben paralı okullarda öğrenimini yapmış bir zengin çocuğu değilim. Hele hele Galatasaray'larda, Saint Benoit'lerde başlayıp da Hayriye Liselerinden diploma satın alanlardan hiç değilim! Kastamonu'nun bakır kupalı, bakır sürahili yemekhanelerinden gelipgeçmiş, "kenar vilayetli" bir talebeyim. Hababam Sınıfı'nın gücü bana kalırsa buralarda yetişmemden geliyor. Halk çocuklarının harman olduğu bir "Muallim Mektebi"nde okumamdan...

Yalnız Hababam Sınıfı yatakhane, yemekhane konusu değil, bir de o düzenin "Maarifçilik" anlayışının ele alınması var işin içinde. Açıkçası toplumsal bir eleştiri. Daha da söze geleni, yergisi var. Kopyacılığın, ezberciliğin, yüzeyselliğin hicvi. Bu yapıtımda ister seyirci olsun, ister okuyucu, kendi yaşamını bulmakta. Okula giden, neden adam gibi yetişmediğini... Gidemeyen neden okuyup adam olamadığını izlemekte. Böylece kendisini bu yapıtın içinde bulmakta. Artık konu kendi çevresinde dönmektedir. İster istemez ilgilenmektedir. Ya kendisi Güdük Necmi'dir, İnek Şaban'dır, ya da iki üç günlüğüne gelip gitmiş Dursun Sektirmez!...

Romanı, tiyatrosuyla, müzikaliyle tam otuz yıla yakın zamandır sürüp giden bir sanat olayı dediğin gibi. Ankara Halk Tiyatrosu yeniden sergiledi bu yaz.

—Demek hâlâ bir Ulvi Uraz Tiyatrosu tutkusuyla bir işletme çıkıp oynuyor öyle mi?

—Videolar yazlık bahçelerde filmlerini, müzikallerini göstere dursunlar, kitapçılar oniki-onüç kez romanını, beş-altı kez tiyatrolarını, oyunlarını yayınlaya dursunlar işte böyle, aşağı yukarı aynı seyircilere, aynı okurlara bu yapıtımın yeniden sergilenmesini üstlenebiliyorlar!

—Videolarda gösterilen Hababam filmleri ve müzikalleri yaşamınıza bir olanak sağlıyor mu?

—Sanat Eserleri Yasası'na bakarsak sağlaması gerekir. Sözleşmelerde de benden yana yorumlanacak olumlu maddeler var. Bu işleri yapanlarla mahkemelik olursak yüzde yüz kazançlı çıkacağımdan hiç kuşkum yok! Çünkü Sanat Eserleri Yasası bile şöyle der: "Sanat eserinden önce yaratıcısı yararlanır." Oysa benim yapıtımdan dolaylı da olsa önce kahveciler kazanıyor. Arada bir yazlık bahçelerde görüyorum. Yapıtımda kendi adım bile yok! İşe başlarken önce "Manevi tazminattan"mı başlayayım? Videoya almış olan firmadan bir milyon, iki milyon lira "Manevi tazminat"mı isteyeyim, yapıtımı yadsıdığı, sanatçıya saygısızlık gösterdiği için? İsterim ki bu işler benim kişisel girişimime kalmasın. Tiyatro yazarlar birliğinin ki ben oranın üyesiyim, hemen avukatının eyleme geçmesini isteyeyim!

— Şu halde ne yapılmalı?

— İlk protestoyu çekmeli. Olumlu bir yanıt gelmezse, ister istemez büyük rakamlı davalar açtırmalı!

— Son yazdığınız Yıldız Karayel iki ödül aldı. Cide'liler olarak hepimiz övündük. Gene de düşündük bu eserinizi sevdiğimiz, beğendiğimiz halde. Ondan önceki yapıtları-

yazko edebiyat

KASIM / 1983

37. Sayısı

ÇIKTI

Ayın Aktüalitesi

• Tartışma Haber Yorum: Folklor, sanata düşman mı? Tartışmaya gelen karşılıkları yayımlıyoruz.

Her Ay

• Bir Sorun Bir Soru: Yeni Basın Yasası karşısında yaratma ve düşünce özgürlüğünün durumu nedir?

Edebiyatçılarımızı Anarken:

• Kırk yıl önce yitirdiğimiz gerçekçi bir yazarımız Sadri Ertem'in öykücülüğü ve denemeleri üstüne inceleme yazıları.

Ayrıca

• Türkiye'de roman Eleştirisine Eleştirici Bir Bakış, Düşünce özgürlüğünün tarihsel bir irdelemesi: Thomas More, Ahizade ve Nef'i.

Ve

• En seçkin yazarların şiir, öykü, deneme, inceleme, değini, çözümleme ve eleştiri yazıları.

YAZKO EDEBİYAT: 144 sayfa, 200 lira.
ABONE KOŞULLARI: altı aylık 1200, yıllık 2400 TL.
YAZKO P.K. 442 Sirkeci-İstanbul

in, bilimsellik, çağdaşlık, uygarlık, gerçekçilik, devrimcilik, halkçılık, laiklik, ışık, aydınlık, yenilenme, ilerleme, haklara, emeğe, başka halkalara, uluslara saygınlık, insana, topluma uygunluk, ulusların kendilerini savunmaları ve barış içinde yaşamaları, bağımsızlıkları, sağlıklı yazgılara ulaşmaları için kurtuluş savaşlarında kararlılık anlamına geldiği biliniyor, bilinmelidir.

Bu anlamı ve O'nu, ters bakışlarla, mistik ya da doğmatik açılarla, dümenci çıkarcı amaçlarla, karanlık tutuk isteklerle, halk avcısı (demagog) davranışlı ya da salt partizan tutumlu oyunlarla, korkularla, kurnazlıklarla "yanlış"a yorumlayıp saptırmaya kimsenin, hiçbir kuruluşun hakkı, yetkisi yoktur, hiçbir zaman yarar ve başarı da sağlamamıştır.

Atatürk, Atatürkçü düşünce aslında sürekli yaşıyor. Ne var ve ne yazık ki, "Atatürk sağ olsaydı ne der, ne yapardı şimdi?" sorusu, günümüzde de sık sık sorulabiliyor. Niçinini, bu tür soruların sorulmasına neden olanlar düşünedursunlar, buz onlara örneğin yine şu soruları soralım:

Osmanlı İmparatorluğu neydi, ne olmuştu?

Son Padişah ve adamları hangi devlet ve çevrelerle işbirliği içine girmiş, nasıl bir oyuna ortak olmuşlardı?

Kapitülasyonların anlamı ve kapsamı nerelere dek varmış devleti ne derece bağımlı, muhtaç kılmıştı?

İşgali kimler, niçin, ne gibi tarihler düşürerek yapmış ve yaptırmıştı?

Kurtuluş Savaşı hangi nedenlerle kaçınılmazdı, kimlere karşıydı?

Anadolu'ya geçiş, hukuk dernekleriyle işe başlayış, halk bütünüyle el ele veriş, Meclis'in Ankara'da kuruluşu, Cumhuriyet ilke ve uygulamasının seçilişi Hilafet'e son veriş.. Sonra bilinen Devrim takvimi sıralaması, zamanlaması, geleceğe yönelik sürekli yenileri, uyumları düşünüş, buluş uyarış vb.. Nasıl ve hangi koşullarda başarıya ulaşmıştı, tasarlanan öteki pencereler, kapılar nasıl ve hangi koşullara bağlanmıştı?

Hele de ne diye "Yurtta barış, Dünyada barış", "Tam bağımsızlık", "Dünyanın herhangi bir yerindeki mazlum uluslarla ilgi", bilim, fen, eğitim, sanat, uygarlık düzeyi, hatta onun üstü, eski hukuk kuralları yerine yeni hukuk kuralları, yasaları, kuruluşları vb. isteniyordu?

"Bizi yanlış yola götüren habisler biliniz ki çok kere din perdesine bürünmüşlerdir. Saf ve nezih halkımızı hep şeriat sözleriyle aldatagelmişlerdir..", ya da "Türk tarihi incelenirse bütün yükseliş ve alçalış nedenlerinin bir iktisat sorunundan başka birşey olmadığı anlaşılır. İktisadi kalkınma, Türkiye'nin özgür, bağımsız, daima daha kuvvetli, daima daha müreffeh bir Türkiye idealinin belkemiğidir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde esaslı bir devrim yapmış olan büyük Türk Ulusu'nun dinamik idealidir. Bu ideali en kısa zamanda kavramak için düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı, ancak sürekli bir planla ve daha çok akla dayanan bir çalışma ile olabilir.." uyarıları nerelerden geliyordu?

"Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir", "Buna şapka derler", "Bundan böyle uluslararası harfler ve rakam kullanılacaktır", "Ağalık, beylik vb. yoktur, bu unvanlar kullanılmayacaktır, halk bu yurdun gerçek efendisidir", "Türk dili, yabancı dillerin boyunduruluğundan kurtulmalıdır" vb. buyruklarının gerekçeleri nelerdi?

Soruları çoğalttıkça görülecektir ki onların bir bölümü, yine bir bölük kişi tarafından yanıtsız bırakılmaktadır. Neden? Çünkü kimilerinin, kimi kuruluşların işine gelmez. Topluma, halka tam yansıtılmaz, bu tür gerçeğa, doğruya, uyanışa yönelik sorular ile yanıtları.. Çünkü Atatürk'ü sıkışınca kendilerine paravan yapmaya çalışan saygısızlar ile "gardrop Atatürkçüleri", açık, kapalı, hiçbir dönemde ne yazık ki eksik olmaz..

"Atatürk yaşasaydı"!.

Atatürk'ün kendisi de, düşünceleri de, yaptıkları da, dilekleri de sürekli kendini yenilemiştir, yeniler, yerinde saymaz.

Atatürk'ün, Atatürk gibi ender yetişen önderlerin, kurtarıcıların örnek eylemleri, güçlü yapıtları, çağdaş yaratıları, toplumsal umutları, uluslarına ve insanlığı kazandırdıkları kalıcıdır, kolay yıpranmaz. Onlar çağlarını, olayları, tarihsel oluşumlarla akımları, işlevleri, görevleri iyi bilip iyi değerlendirdikleri, çağlarının ötesine, uzun geleceklere, insanın topluca bir arada yaşaması, mutluluğu açılarından bakmasını bildikleri için sürekli vardırlar, sürekli yaşarlar...

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 3
Sayı: 41
Fiyatı: 70 lira
Tarihi: 11 Kasım 1983

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun:1600 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 2000 lira / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet

Felsefeci bir bayana üç ders

1- Kişilik Dersi
2- Gülmece Dersi
3- Türkçe Dersi

AZİZ NESİN

Felsefeci Bayan Füsun Akatlı'nın Gösteri Dergisi'nin Mart 1983 sayısında bana yönelmiş bir eleştirisi çıktı. Bu eleştiriye, felsefeci Bayan Füsun Akatlı için değil, ama okurlara saygım nedeniyle ve geleceğe belge olması bakımından çoktan yanıt vermeliydim. Zamanımın anlatılamaz azlığı, işlerimin alabildiğine çokluğu, sağlığımın elverişsizliği, durumumunsa olağanüstü darlığı ve zorluğu (askeri ve sivil mahkemelerdeki duruşmalar vb.) yüzünden bu yanıtı yazmaya bugüne dek fırsat bulamadım.

Felsefeci Bayanın eleştirisinin başlığı ilginç "Zurnanın zırt dediği yer".

Felsefeci Bayan "Zurnanın Zırt Dediği Yer" de beni şu üç yönden eleştiriyor:

Yazarlık kişiliğimi
Gülmece anlayışımı
Dil yanlışlarımı

Bu üç yönlü eleştiriyi, okurlarım için, üç ayrı yazıyla yanıtlayacağım.

BİRİNCİ DERS: Kişilik Dersi

Bayan Akatlı'nın eleştirisinden, salt yanıtlamak gereğini duyduğum bölümleri alıntılayacağım. Dileyen, Bayan Akatlı'nın eleştirisinin bütününü Gösteri dergisinden okuyabilir.

Bayan Akatlı, dizgesel sırayla numaraladığı eleştirisine şöyle başlıyor:

1. Aziz Nesin, en sivrilmiş gülmece yazarıdır.

Sivrilmiş yazar... Bayan Felsefeci'nin yazarlığıma uygun bulduğu nitem "sivrilmiş". Elbet bir felsefeci bayan sözcüklerini bilerek seçer. Seçilen sözcükler de, seçenin duygusunu, ruhsal durumunu yansıtır. "Ünlü" demiyor, "tanınmış" ya da "bilinen" demiyor, lütfedip "değerli" demiyor; yazısına "Zurnanın Zırt Dediği Yer" başlığını uygun bulan Bayan Felsefeci'nin beni de sivrilmiş olarak görmesinin, açığa vurulmayan bir nedeni olsa gerek. Örneğin ben de bu yazıma "Füsun Akatlı en parlak deneme yazarıdır", "Füsun Akatlı öne fırlamış yazarlarımızdan biridir" diye başlayarak "parlak" ya da "fırlamış" nitemlerini Bayan Akatlı'ya uygun bulabilirdim ve bu sözcük seçmeleri de benim ruhsal durumumu yansıtırdı. Oysa ben hiçbir artniyet beslemediğim için, özdeksel olarak aşağılayıcı değilmiş gibi görünüp de üstü kapalı ve dolaylı olarak aşağılayan betimler kullanmak gereğini duyumsamıyorum.

"En sivrilmiş gülmece yazarı" olduğumu belirttikten sonra Bayan Akatlı, eleştirisinin ikinci maddesinde şöyle diyor:

2. Aziz Nesin zengin bir yaşam deneyinden ve bilinçle bilediği sağlam, "ilerici" bir dünya görüşünden güç alarak yazar. Buna bağlı olarak da, sorum bilinci taşıyan bir yazardır. Üstelik sözünü edeceğim anılarını yazarken, "... anılarımı yazmaktan başlıca amacım, yaşadığım çağda toplumsal çevremi içtenlikle anlatarak insanlara yararlı olmaktır ki bu, ister istemez gelecek kuşaklara ders vermek anlamını taşır." (S. 286) dediğine bakılırsa, bilerek isteyerek, gençliği yönlendirme gibi, yazarlık sorumuna ek bir sorum üstlenmiştir.

Ortalama düzeyde aydınlarımızın çoğu gibi

Salt yazarlar için değil, genelleyeyim, ortaklaşa dünya görüşünde olduğum bütün sanatçılar için, yine salt gençliği değil, sanatıyla seslendiği bütün insanları yönlendirmeye çalışmak, Bayan Felsefeci'nin sandığı gibi "üstlenilmiş bir ek sorum" değil, sanatçının asal görevi ve sorumu ve sanatçının sanatçı varlığı ve kişiliğinin gerekçesidir. Hepsi için değilse de, kimi yenilikçi, ilerici, öncü yazarlar için okurunu yönlendirmek görev ve sorum olmayabilir ya da ek sorum olabilir. Ama ben okurlarımı yönlendirmek -ki aynı zamanda kendimi de yönlendirmek- sorumunu taşıyan elli yıllık bir yazarım. Bü yüzden, değil salt "gençliği yönlendirme" gibi sınırlı bir sorum üstlenmek, yurdumun ve dünyanın bütün sorunlarından kendimi sorumlu tutar ve bu işlerle ilgilenip uğraşmayı kendim için zorunlu görev sayarım. Bütün çağdaş gerçekçi sanatçıların da bu sorumu duymaları gerektiğine inanıyorum.

Ne güzel bir rastlantı, bu yanıtı yazmadan bir gün önce okuduğum, **Nazan ve Mazhar İbşiroğlu'nun "Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi"** adlı kitabında (Cem Yayınevi-1977) **Endüstri Çağı Sanatçısı** başlıklı bölümden, okurken altını çizdiğim bir parçayı alıntılamayı yararlı buluyorum: (sayfa 186)

XX. yüzyıl sanatçısı "evrene düzen verecek olan insan"dır; bu yüzden sorumluluğu da büyüktür. Rönesans'tan bu yana doğayı sanata yansıtan sanatçı, sadece sanatından sorumluydu. Bugünün sanatçısı oluşmakta olan dünyamızın da sorumlusudur; dünya vatandaşı olarak duyar kendisini. İnsanlığın geleceğini tehdit eden sorunlara kayıtsız kalamaz. Çevre kirlenmesi, insanların ezilmesi ve sömürülmesi, harp, açlık, sefalet vb. sorunlar onu içten ilgilendirir ve çözüme — tarihin hiçbir döneminde görülmeyen bir etkinlikle — katılmak ister. Yeni kurulmakta olan dünya yeni bir insanlık anlayışı doğuruyor ve sanatçıya (ister yazar, ressam, mimar ya da müzikçi) yeni sorumluluklar yüklüyor.

Bu düşünceye bütünüyle katılıyorum. Burda sözü geçen sorumlar, Bayan Füsun Akatlı'nın benim için yazdığı gibi "yazarlık sorumuna ek bir sorum" değil, yazarlığımın asal görevi, nedeni ve gerekçesidir.

Bayan Füsun Akatlı'nın, yazarlık kişiliğim konusundaki düşünceleri yazısında şöyle sürüyor:

2. Aziz Nesin birtakım sorunsallıkları sorgulayıp irdelemektense, yargıç rolünü benimsemeyi daha ekonomik buluyor besbelli. Bu da bir tutum. Ama onca yaşam deneyinin kendisine, yargılarında en harc-ı âlem değer kalıplarını kullanmaktan öte bir "nüfuz-u nazar" kazandırması beklenirdi doğrusu. O zaman, siyasal bakımdan "ilerici" yaşam olayları karşısında "tutucu" olmak gibi tuhaf bir duruma düşmezdi ve bilinçlenmelerine katkıda bulunma sorumunu üstlendiği genç okurlarını yanıltmaktan daha bir titizlikle sakınırdı.

İyi yürekli Bayan Felsefeci, geçirdiğim "onca yaşam deneyinin" bana "nüfuz-u nazar" kazandırmasını boşuna beklemiş ve umutları kırılmış. Artık ne denli yeteneksizmişim ki "onca yaşam deneyi" bile bana, Bayan Felsefeci'nin beklediği "nüfuz-u nazar"ı kazandırama-

ne katkıda bulunma sorumunu" üstlendiğim genç okurlarımı yanıltmaktan da sakınmamışım.

Bayan Felsefeci'nin bu sözleri karşısında işi alaya vurmak benim için çok kolaydı. Yanıt vermeye değmez de bulabilirdim bu sözleri. Okurlar için bu yanıtı verdiğimden, neden Bayan Felsefeci'nin beklediği "nüfuz-u nazar"a sahip olamadığımı, neden "siyasal bakımdan ilerici" de "yaşam olayları karşısında tutucu olmak gibi tuhaf bir durumа" düştüğümü, yine Bayan Felsefeci'nin eleştiri yazısından öğrenmeye çalışacağım. Bayan Felsefeci, somut örneklemelerle savını belgelemiyor ama, yine de yazısından, örneğin yazısının şu bölümünden bir ipucu bulabiliyoruz:

Ama özellikle cinselliğe ilişkin kimi konulardaki görüşlerinin, elli şu kadar yıl önce babasının kendisine gösterdiği umacı imgesini (S. 55-56) pek de aşamamış olduğuna bakılırsa, yanıltıcı olabilecek bilgiler ya da görüşler aktarmasına sorumsuzluktan başka açıklamalar getirilmesi gerekebilir sanıyorum. 238, 278-9, 325 sayfalarda Nesin'in bu tutumunun açık örnekleri bulunabilir. Bu konuyu araştırmak isteyenlere daha epeyce malzeme var Yokuşun Başı'nda.

Gerçekten çok ilginç. "Tutucu olmak gibi tuhaf bir duruma" düştüğümü kanıtlamak için 511 sayfalık kitapta Bayan Felsefeci'nin bula bula cinsellik, hem de cinsel sapıklık konusunu bulması ve bu cinsel sapıklık konusunda yanıltıcı bilgiler verdiğimi, cinsellik konusunda elli yıl öncesini aşamamış olduğumu söylemesi, yine cinsel sapıklık üstüne yanıltıcı bilgiler ya da görüşler aktarmış olmama dikkatini yoğunlaştırması ilginç bir olay değil mi? 511 sayfalık kitabın değişik yerlerinde bu cinsellik ve eşcinsellik konusu topu toplamı 15-20 sayfa tutuyor ve Bayan Felsefeci 511 sayfa içinden büyüteçle arar gibi salt bu konuya değgin yerleri bulup seçiyor. Üstelik, sanki Bayan Felsefeci'nin uzmanlık alanına, yetkisizce ve saygısızca karışmışım gibi de beni "nüfuz-u nazar sahibi" olmamakla, "yaşam olayları karşısında tutucu olmak gibi tuhaf bir duruma düşmek"le, "en harc-ı âlem değer kalıplarını kullanmakla", "sorumsuzlukla", "gençleri yanlış eğitmekle" suçluyor. Bu suçlamalarla da yetinmeyip "yanıltıcı olabilecek bilgiler" verdiğimden, benim için "sorumsuzluktan başka açıklamalar da getirilmesi gerekebilir" diyor. Iyi ki getirilmesi gereken o açıklamaları getirmiyor. Bir de onları getirse, iler tutar yanımı bırakmayacak, kimbilir daha ağır biçimde beni suçlayacaktı.

"Yaşam olayları karşısında tutucu olmak"-la beni suçlayan Bayan Felsefeci'ye göre "ya-

nazar kazanmadığımı, tutucu olduğumu, okurlarımı yanıltmaktan sakınmadığımı, sorumsuz olduğumu ve benim için sorumsuzluktan başka da açıklamalar getirilebileceğini kanıtlamak için, 511 sayfalık kitap içinde arayıp tarayıp bula bula salt cinsel sapıklık olaylarını bulup çıkarmasının elbet bir nedeni, bir anlamı olmalıdır.

Nerde ve niçin elli yıl geri kaldığımı, neden tutucu olduğumu, sorumsuzluğumu, gençleri nasıl yanılttığımı anlamak için, Bayan Felsefeci'nin kitabımdan işaret ettiği sayfaları açıp okuyorum. (Böyle Gelmiş Böyle Gitmez - Yokuşun Başı - 1982 basımı, sayfa 238) Ortaokul birinci sınıfındayken, 13-14 yaşında bir sınıf arkadaşımın aşırı otuzbir çekmesi (mastürbasyon) yüzünden zayıf düşüp hastalanarak öldüğünü yazmışım. Bu bir olgu. Yaşadığım, tanığı olduğum bir olgu bu.

Yine Felsefeci Bayan'ın işaret ettiği 278-9 sayfayı açıyorum. O sayfalarda okuduğum yatılı okulda öğrenciler arasındaki sapık cinsel ilişkileri anlatmış ve şöyle demişim:

"Çocukluklarında başlarından böyle bir felaket geçmiş olanlardan çoğu erkekliklerinin incinmesinden duyduğu eziklik acısını yaşamları boyunca unutamazlar ve bu dinmeyen acının hıncını türlü biçimlerde başkalarından ve toplumdan çıkarmaya çalışırlar. Kırılan onurlarını onarmak için doğal erkek olmaktan daha üstün erkek olmaya yönelirler. Hapisane ağalarından, semt kabadayılarından tutun, toplum zorbalarına, diktatörlere dek pekçoğunun geçmişinde böyle bir onarılamayacak onur kırıcı anı yatmaktadır. Türlü biçimde dengesizler de böylelerinin arasından çıkar."

Dokuz yıl yatılı okulda, beşbuçuk yıl da cezaevlerinde yaşadım. Bu yılların tanığı olduğum olayları sonunda bu konuda yukardaki kanıya varmış ve yorumlarımı yazmışım. Anılarımda salt yaşadığım ya da tanığı olduğum olayları anlatmakla yetinmedim, çünkü ben bir fotoğraf makinesi değil, bir yazarım; yorumlarda da bulundum. Yukardaki yorumlardan ötürü, neden tutucu ve sorumsuz olduğumu, neden gençleri yanılttığımı, bu sözleri söyledim diye neden tuhaf duruma düştüğümü hiç anlayamadım.

Bayan Felsefeci'nin işareti üzerine kitabın 325. sayfasını açıyorum. Burda da ortaokul ikinci sınıfta (yaş 14) Babik Selahattin denilen bir edilgin eşcinsel çocuğu anlattıktan sonra şu yorumda bulunuyorum:

"... Eşcinsel olan çocuklar, incinen, zedelenen, aşağılanan erkekliklerini gözden saklamak için, caka satmaya, yiğitlenmeye, efelenmeye çok meraklıydılar. Sonraları aynı durumu cezaevlerindeki eşcinsellerde de gördüm. Hormon dengesizliği ya da normaldışı beden oluşumla-

bileceklerine horozlanmaktan hoşlanıyorlar."

Gerçekten Bayan Felsefeci'nin ne demek istediğini, neye karşı olduğunu anlayamıyorum. Ben bu kitabımda öykü ya da roman yazmadım, bilimsel bir inceleme de yapmadım. Tanıklıklarımı, gözlemlerimi, yaşadığım olayları, yorumlarım ve izlenimlerimle birlikte yazdım. O günleri Bayan Akatlı'yla birlikte yaşamadığımıza göre, bunların yanlış olduğunu Bayan Akatlı söyleyemez. Benim yorumumun tersine, erkek eşcinsellerin bu sapık ilişkiden dolayı kendilerini hiç de aşağılanmış saymadıklarını — belki de övündüklerini — bu durumlarını gözlerden saklamak istemediklerini söylemek istiyorsa, bugün için buna bir şey diyemem ama ben Yokuşun Başı'nda elli beş yıl öncesini yazdım, bugünü yazmadım ve o zaman eşcinsellik — herhalde benim suçum değil — sapıklık sayılıyordu ve bundan utanılıyordu.

Bayan Felsefeci'ye göre, babam bana cinselliği bir umacı imgesi olarak göstermiş, ben de bu umacı imgesini aşamamışım. Anı, yazarın kişiliğinin ortaya çıkması demektir bir bakıma. Gerçekten Bayan Felsefeci'nin dediği gibiyse, cinsellik benim için babamın bana anlattığı bir umacı imgesidir. Bu da Bayan Felsefeci'nin yaptığı gibi benim suçlanmamı değil, anlaşılmamı gerektirir. Ama bakalım, gerçekten de babam bana cinselliği bir umacı imgesi olarak mı göstermiş ve ben o umacı imgesini aşamamış mıyım? Bayan Felsefeci'nin işaret ettiği 55-56 sayfaları açalım. O sayfalardaki bölüm başlığı şu: "Cinsel Eğitim". Şunları yazmışım:

"Bütün kuşaktaşlarım gibi cinsel eğitimden yoksun yetiştim. Bizler, ne sinema ve kitaplar yoluyla, ne doğrudan hiçbir cinsel eğitim görmedik. Babam, arkadaşları arasında bile cinsel konularda şaka yapmayan, ağırbaşlı bir adamdı. Babamın bikez bile müstehcen fıkra anlattığını ya da kendisine anlatıldığını duymamışımdır. (.....) Ben de, bu türlü fıkraları duyarak çok öğrendiğim halde anlatmasını hiç sevmem. (....) Cinsel konularda hiç konuşmayan babam, bana bigün bir ilişkiyle biriki söz söylemiştir. Bana çocukluğumda cinsel eğitim olarak söylenmiş ilk ve son söz budur."

"Böyle Gelmiş Böyle Gitmez" genel başlığı altındaki anılar kitabımda amacım çağımı anlatmaktır. Benim çocukluk çağımda benim sınıfımın insanları için durum böyleydi, ben de bunu yazıyorum.

Olay şu: On yaşındayım. Babamla birlikte, babamın inmeli bir arkadaşını evinde ziyarete gidiyoruz. İnmeli adam babamdan genç. Şimdi kitaptan okuyalım:

"... Adam daha gençmiş. Ama kendisini kullanmasını bilmemiş. Akıllı olan, sağlığını iyi kullanırmış. Babam, arkadaşına epey acındıktan sonra, kadınla çok sık yatmak yüzünden kimi erkeklere inme indiğini söyledi. Erkek, cinsel ilişkide aşırıya kaçmamalıydı.

Babam bana bunları yolda giderken, kelimelerini seçerek, rahatlıkla ve hiç önemsemezmiş gibi anlatmıştı. Oysa o zamanlar bir babanın oğluna bunları söylemesi hiç de doğal sayılmazdı."

Ben genç okurlara cinsel eğitim dersi vermiyorum, bir anı anlatıyorum; başımdan geçmiş bir olay bu. Bayan Felsefeci kadınla aşırı cinsel ilişkiden ötürü erkeklere inme inmez, demek

Türkiye Yazarlar Sendikası davasının sorgulamalarında savcının hemen bütün sanık yazarlara sorduğu soru şuydu:

— Nazım Hikmet gecesi yapıyorsunuz da, neden Mevlana gecesi yapmıyorsunuz?

Savcı bana da bu soruyu yönelttiğinde, odada başka askeri yargıç ve savcılar da vardı. Verdiğim yanıttan sonra, bu soru başka yazarlara sorulmadı. Bayan Felsefeci, yanıtımı, bilenlerden öğrenebilir.

"Bir yazar için zamanlama çok önemlidir, önemli olmalıdır. Bir yazı gelişigüzel yazılmaz. Yazının ne zaman ve niçin yazıldığı ve bunun yayın zamanlaması düşünülmelidir."

Zamanlama konusuna bir daha dönmek istiyorum. Elbet Bayan Felsefeci'nin de bu eleştiriyi bir zamanlama hesabıyla yazdığı düşünülüyor. Yayımlanalı yıllar olan Yokuşun Başı'nı Bayan Felsefeci yeni okumuş. Bu eleştiriyi yazdığı zaman, Bayan Akatlı açısından Aziz Nesin açısından nasıl bir zamandır, iki açıdan bu zaman nasıl değerlendirilir?

Burda bir söylentiyi dile getiriyorum. Deniliyor ki, Bayan Akatlı açısından bu eleştiri, YÖK yönetimi altındaki kimi üniversite öğretim üyelerinin yerlerini sağlamlaştırmak, durumlarını güvenceye almak için yöneticilerin gözüne girmeye çalıştıkları, bu yolda özel çaba harcadıkları, hiç de olumlu ve güzel olmayan gösterisel davranışlarda bulundukları bir zamanda yayımlanmıştır. Bayan Akatlı da üniversite öğretim üyesidir.

Aziz Nesin açısından da bu eleştirinin yayın zamanı şöyle yorumlanıyor. Aziz Nesin'e yurt dışına çıkma yasağı konulduğu, bu yasağın konulabilmesi için bir gazetede yirmi iki yıl önce çıkmış ve bir kitabında da beş kez yayımlanmış bir yazısından dava açıldığı, pasaportu elin-

Bayan Felsefeci de "Yenilikçi, ilerici, devrimci, öncü" kavramlarını birbirine karıştırdığı için, devrimci bir yazar için "gençliği yönlendirme"yi, "yazarlık sorumuna ek bir sorum" sanıyor.

mış. Bu "nüfuz-u nazar"ı kazanmamakla kalsam yine iyi, bir de "siyasal bakımdan ilerici yaşam olayları karşısında tutucu olmak gibi tuhaf bir duruma" düşmüşüm; düşmekle de kalsam yine iyi, daha da kötüsü "bilinçlenmeleri-

şam olayları" nedir? Salt cinsellik, cinsel sapıklık, eşcinsellik midir yaşam olayları? Ben o 511 sayfalık anılar kitabımda, yaşayarak, işitip görerek tanığı olduğum pekçok yaşam olayı anlattım. Bayan Felsefeci'nin, benim nüfuz-u

rı yüzünden edilgin eşcinsel (pasif homoseksüel) olanlar, bu durumlarını benimsiyorlar. Ama böyle olmayıp da zor altında ya da kandırılarak eşcinselliğe sürüklenmiş olanlar, bunu bi türlü benimseyemiyorlar. Bu yüzden de, alt ede-

istiyorsa, haklı olabilir; benim bu konuda bilgim yok, kimseye ders de vermiyorum. Bir çağın düşüncesini, eğitim biçimini belirtmek için yaşadığım bir olayı anlatıyorum.

Bayan Felsefeci yazarlık kişiliğimi eleştirirken şöyle diyor:

"Aziz Nesin birtakım sorunsallıkları sorgulayıp irdelemektense, yargıç rolünü benimsemeyi daha ekonomik buluyor."

Böyle Gelmiş Böyle Gitmez dizisinin ikinci kitabı olan Yokuşun Başı, bir anı kitabıdır ve bir değil, anlatıldığı dönemlerin birçok sorunsalını ortaya koymaktadır. Bayan Felsefeci'nin özellikle üzerinde durduğu eşcinsellik de bu sorunsallardan biridir. Sorunsalları sorgulayıp (her ne demekse. Sorunsallar sorgulanmaz çünkü.) irdelemeye gelince, salt benimki değil, hiç bir anı kitabı sorunsalları irdelemek için yazılmaz ve yazılmamıştır.

Bayan Felsefeci'ye, kendi uzmanlık alanı olsa da, sorunsallık konusunda bir küçük anımsatmada bulunmalıyım. Sorunsal, bulunduğu döneme ve o dönemin koşullarına bağlıdır. İyi bildiği anlaşılan eşcinsellik konusunda örnek vereyim; örneğin Eski Yunan'da eşcinsellik bir sorundur ama sorunsal değildir. Mevlana dönemi (Selçuklular)nde, egemen tabaka aydınları için de eşcinsellik bir sorunsaldır ama bugünkü anlamda bir sorunsal değildir.

Gelelim Yokuşun Başı'nda, yazdığım öteki sorunsallar gibi, eşcinsellik sorunsalında da yargıç rolünü benimsemeyi ekonomik bulup bulmadığıma.

Bir yazar için **ZAMANLAMA** çok önemlidir, önemli olmalıdır. Bir yazı gelişigüzel yazılmaz. Yazının ne zaman ve niçin yazıldığı ve bunun yayın zamanlaması düşünülmelidir. Yokuşun Başı, 12 Mart'ın hemen ardından yazılmıştır. Bu zamanlamanın da, yazılanların da bir amacı vardır. Bu anı kitabını yazabilmek için, salt o anıları yaşamak yetmez, Bayan Felsefeci'nin anlatımıyla "onca yaşam deneyi" de yetmez, bilgi de yetmez, bunlara ek olarak, Bayan Felsefeci'nin hiç bilmediği anlaşılan iki şey daha gereklidir: Bilek ve Yürek...

Yinelemek istiyorum; 511 sayfalık bir özyaşam öyküsü içinde, bunca konu, bunca olay, bunca sorun ve bunca sorunsal varken, topu toplamı onbeş-yirmi sayfa tutan — o da kitabın içine dağılmış — salt eşcinsellik konusu mu Bayan Felsefeci'nin dikkatini çekti?

Sevmediğim o açık saçık gülütlerden (fıkralardan) birini anımsadım. Çok bilinse de yeridir. Bir ruh hastasını psikiyatra götürmüşler. Psikiyatr kâğıda bir kuş resmi çizip hastaya sormuş:

— Bu ne?

Ruh hastası adlı adınca kadın cinsel organının adını söylemiş.

Psikiyatr uçak resmi çizmiş.

— Bu ne?

Hasta, yine kadın cinsel organının adını söylemiş.

Hekim çiçek çizmiş.

— Ya bu ne?

Ruh hastası yinelemiş.

Hekim,

— Her ne resmi çizsem hep onu söylüyorsun.. deyince ruh hastası da,

— Ama, demiş, sen de hep onun resmini çiziyorsun.

Bayan Felsefeci, 511 sayfalık kitapta, eşcinsellikten başka eleştirilecek hiçbir şey göremedi mi?

Eşcinsellere kızgınlığım, düşmanlığım yok. Eşcinsellik kendi iç sorunları, özel yaşamları olarak kaldıkça beni hiç ilgilendirmez. Ama yaşama yansıtmaya kalktıklarında eşcinselliği bir yazınsal sorun olarak yansıttıklarında, hatta bir dayanışma biçimine soktuklarında, benim için eşcinsellik tavır almamız gereken bir ahlaksal sorundur.

den alındığı için yurt dışına çıkıp hasta yüreğinden ameliyat olamadığı, ayrıca sıkıyönetimin askeri mahkemesinde TYS davasından onsekiz yıl hapsinin istendiği bir zamanda bu eleştiri yayımlanmıştır.

Açıkça söylüyorum ki, Bayan Felsefeci'nin, üniversitedeki yerini sağlamlaştırabilmek ereğiyle, iktidara sevimli gelmeyen bir yazarı eleştirmek için özellikle böyle bir zamanlama hesabına girmiş olabileceğini hiç sanmıyorum. Sanmıyorum ama... Nasrettin Hoca'nın şöyle bir gülütü vardır. Hoca'ya,

— Heladayken sakız çiğnemek mekruh mudur? diye sormuşlar.

Hoca,

— Mekruh olmasına değildir ama, demiş, siz siz olun yine de heladasakız çiğnemeyin. Çünkü bir gören olur, sakız çiğnediğinizi anlamaz, orda başka bişey yiyorsunuz sanır.

Evet, inanıyorum ki Bayan Felsefeci söylentideki zamanlamayı hiç düşünmemiştir ama, yine de bir yazar yazısının yayımlanmasını iyi zamanlamalıdır. Çünkü herkes iyiniyetini anlamaz, başka bir şey sanır.

Nesin Vakfı-Çatalca
23 Temmuz 1983

Gelecek yazı
İkinci Ders: Gülmece

Doğal yıkımlarda kayıp önlenebilir!...

"Afetler Bakanlığı"

VEHBİ BELGİL

Devletin bir tek görevi vardır: Vatandaşın canını korumak. Çünkü, yaşama hakkı hakların en azizidir. Kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı, özel yaşam dokunulmazlığı, haberleşme hakkı, gezme hakkı, düşünme hakkı, hak arama hakkı, mülkiyet hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, seçme-seçilme hakkı gibi haklar hep yaşama hakkının sağlanması için düşünülmüşlerdir. Yaşama hakkı o kadar doğal bir haktır ki anayasalarda böyle bir haktan hemen hiç söz edilmez. "Herkesin nefes alma hakkı vardır" gibi cümle bir anayasada ne kadar anlamsız kaçarsa "Her vatandaşın yaşama hakkı vardır" gibi bir cümle de o kadar anlamsız kaçar. Fakat, buna rağmen, 1961 Anayasamızın 14. maddesi bunu açıkça belirtmiştir.

AYRINTILARI

Yaşama hakkı vatandaşın sadece saldırılara karşı korunması şeklinde değil, felaketlerden korunması hakkı biçiminde de ortaya çıkar. Fakat bu hakkın bu anlamda da yorumlanması kimsenin aklından geçmez. Bu nedenle de, her yıl âfetlerde birçok yurttaşımız canından olduğu halde, kimse bunun hesabını kimseden sormaz. İş dua ile, Mevlütle tatlıya bağlanır.

Ülkemizde, hemen her yıl, deprem, toprak kayması, kuraklık, sel baskını, böcek (çekirge, süne...) saldırısı gibi doğal salgın hastalık gibi sosyal, araba kazası gibi kişisel... âfetler görülmektedir. Devletin vatandaşı bütün bunlardan koruması gereklidir.

Biz, burada, güncelliği nedeniyle, sadece deprem âfetinden söz edeceğiz.

DEPREM

Deprem, ülkemizde en sık görülen ve en çok can alan âfet olarak karşımıza çıkar. Her depremde olaylar şu 5 aşamadan geçerek gelişir:

• Deprem haberi duyulur duyulmaz, devlet büyükleri hemen deprem bölgesine uçar.

• İkinci aşamada demeçler, başsağlığı telgrafları gelir. Yetkililer, Hükûmetin olaydan çok üzüntü duyduğunu, yaraların kısa zamanda sarılacağını, yıkılan köylerin yerlerine daha iyilerinin en kısa sürede yapılacağını söyler ve felaketzedelerle vatandaşlara baş sağlığı dilerler. Bunu baş sağlığı telgrafları izler.

• Üçüncü aşama içten, dıştan yardım aşamasıdır. Yardımlar, çok kez, o kadar büyük boyutlara ulaşır ki, bunlarla bir değil birkaç deprem bölgesinin felaketzedelerine yardım edilebilir.

• Dördüncü aşama rezaletler, yağmalar aşamasıdır. Bu aşamada gazeteler ve halk ile resmi makamlar ayrı ağızla konuşur. Gazeteler ve halk, yardımların felaketzedelere değil lüpçülere gittiğini söyler. Hükûmet ise yardım eden iç ve dış kuruluşlara teşekkür ederek gönderilenlerin halka ulaştırıldığını ilân eder.

• Beşinci aşama, her şeyin unutulduğu zamandır. Çünkü, arada, çok önemli başka bir olay çıkmış, ilkini untturmuştur.

İşte sevgili okurlarım, 24 Kasım 1976'da 4 bin yurttaşımızın yaşamlarını yitirmelerine, 10 bin evin yıkılmasına yol açan Van-Ağrı depreminden sonra, Politika Gazetesi'nin 31 Ekim 1976 günlü sayısında bunları yazmıştım. Yazımın adı "Âfetler Bakanlığı Kurulmalıdır" idi. Bu depremden sonra başka depremler birbirini izlemiştir.

KAYIPLARIN NEDENİ

Depremlerin her seferinde büyük kayıplara yol açmasının nedeni "kalıcı" önlem almayı becerememizdir. Bugüne kadarki depremlerde, önlem alma işi hep Tanrıya bırakılmıştır: "Sen sabır ver Allahım", "Allah, inşallah, bize bir daha böyle bir felaket göstermez"... gibi. Oysa, Allah durmadan böyle felaketler göndermektedir, gönderecektir. Çünkü bunun Allahla bir ilgisi yoktur. Olsa idi, Allahın, kulları kadar bile merhametli olmaması gerekirdi. Oysa, din kitapları, onun "merhametlilerin en merhametlisi' olduğunu söylemektedir (Erhamer rahimin).

Son 100 yıl içinde her depremden sonra şu önlemler alınmıştır: Enkaz kaldırma, yardım dağıtma, halkı başka yerlere taşıma, elleri açıp dua etme... Sonra, bir ara hazır evler yapılmıştır. Fakat, bunlar halk tarafından pek benimsenmemiştir: Müteahhitlerin lüpçülüğünden, evlerin ihtiyaçlara göre yapılmadığından, devlet memurlarına verildiğinden, çürük olduklarından yakınılmıştır.

BAŞ SORUMLU DEVLET

Depremlerin belirli aralıklarla bu kadar cana kıymasında, devletinki başta olmak üzere, aydınların ve halkın kabahatleri vardır. Bunları ayrı ayrı inceleyelim:

1) İstanbul'da, Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar büyük yangınlar olurdu. Bunlar, kentin yarısını bir iki gün içinde silip süpürürdü. Çünkü evler hep tahtadan (ahşap) yapılırdı. Cumhuriyet döneminde buna son verildi. Artık böyle bir şeye müsaade edilmemektedir. Bugün de yangınlar olmaktadır. Fakat yerel kalmaktadır. Yangın büyük olsa da yerel kalmaktadır. Bir Gürün Han'ın yanması ile eski İstanbul'un birkaç semti yanmış duruma girmiştir. Fakat, yangın yine de bu hanın yanması şeklinde görülmüştür. Kapalı Çarşı yangını, Aksaray Yeraltı Çarşısı yangını... için de aynı şey söylenebilir...

Devlet, aynı önlemi deprem bölgeleri için de alabilir. Önce bir deprem tipi ev saptanır. Bunun için önümüzde Japonya örneği vardır. Ancak, Japon modelinin bize uygulanmasında halkın ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekir. 30'lu yıllarda Etimes'ut köyü yapılırken, evler mimarların fantezilerine bırakılmıştı. Sonra, halk, bunları, kendi gereksinmelerine göre değiştirmişti.

İstanbul'da, başka yerlerde binlerce konutluk kentler kuran devlet deprem bölgsinde de aynı şeyi yapabilir.

2) Deprem bölgeleri halkının başka bir talihsizliği, oralardan yetişen aydınların dahi kendilerine sahip çıkmamasıdır. Herkesin gözü İstanbul'da, Ankara'dadır. Doğulu doktor bile Doğu'ya gitmek istememektedir. Oysa, bugünkü İsrail'i kum çöllerinin ortasında yükseltenler, Amerika'daki, Almanya'daki, Fransa'daki, Avusturalya'daki evlerini, işlerini bırakıp en az 100 yıl önce şimdiki İsrail'in topraklarına göç edenler olmuştur.

Doğulu olmakla övündüğünü söyleyen genç bir bayan doktor Nişantaşı, Taksim, Şişli taraflarında muayenehane açmak için benden de yardım istemişti. Kendisine şöyle dedim: "Devletin Doğuyu ihmal ettiğini her fırsatta söylüyorsunuz. Kendi yörenize siz sahip çıkmazsanız, bunu başkalarından nasıl beklersiniz?" Deprem koşulları içinde yaşamış, yetişmiş aydın, halkına yol göstermede daha etkin olabilir.

3) Her konuda halkı haklı gösterip rakip politikacıları suçlamak, demokrasimizin çirkin bir geleneği olmuştur. Oysa, âfet konularında halkımızın da kusuru vardır. Deprem bölgeleri halkı konut yapım biçimlerini değiştirmelidir. Bunlar büyük kentlere gelip bir konutun nasıl olması gerektiğini gördükleri halde bu yenilikleri bölgelerine götürmemektedir. Parası, imkânı olan da

bunu yapmamaktadır. Politikacılar, bütün Doğu halkının bir lokma, bir hırka yaşadığı propagandasını o kadar yaymışlardı ki, halkımızda, Doğulunun bu yüzden mağaralarda, toprak evlerde yaşamak zorunda kaldığı imajını uyandırmışlardır. Oysa durum, hiç olmazsa yarı yarıya, böyle değildir.

DEVLETİN BAŞKA BİR GÖREVİ

Devletin başka bir görevi de vakit yitirmeden, bir "Afetler Bakanlığı" kurmasıdır. Bakanlık kurmakla sorunların çözümlenemeyeceğini biliyorum. Fakat, bunsuz da bir şey yapılamayacağı kanısındayım.

Eski Mısır'da, Sümer'de su baskını diye bir şeyin olmadığını ilkokul tarih kitaplarından bile öğreniyoruz. Nil, Fırat, Dicle nehirlerinin geçtikleri yerlerde yapılmış binlerce kanal, baharda artan suları çekiyor, baskınları önlüyordu. Devlet daha o zaman bile böyle önlemler alıyordu. Günümüzün daha da güçlü devleti neler yapamaz? Eski bir atasözümüz: "Himmet-ül ricâl, takla-ül cibâl" (Devlet büyükleri önayak olurlarsa, dağlara takla attırılır) demişti.

Hemen hemen 1 milyon kilometre kareye yakın toprakları olan Türkiye'de durmadan âfetler görülmesinden doğal bir şey olamaz. Ayıp olan, bunları önlemek için hemen hiçbir şey yapılmamasıdır. Bunun için gecekondu, göçebe kafasını bırakmamız gerekir.

Biz, her şeyi gelip geçici saymaya alışmış insanlarız. Kış "Buuu" demeden kimse odun, kömür, mangal, soba düşünmez. Ayın son günü gelmeden kimse vergisini yatırmaz. Sonra da vergi dairesi kapılarındaki kuyruklarda ağza gelen söylenir. Yağmuru bile gelip geçici sayarız. Bu yüzden, ilk bir yağmurda trafik felce uğrar.

Depremlerde de aynı şey olur. Herkes "cansipârâne" çalışır, sonuçta işler yine olduğu gibi kalır.

Evet, yapılacak şey, âfetlerin sürekliliğini, çeşitliliğini kabul edip bir an önce bir "Afetler Bakanlığı" kurmaktır. Bunun şu yararları olacaktır:

• Önce, ülkemizin bir âfetler haritası çıkarılmalı, âfetler bilânçosu yapılmalıdır: Hangi bölgelerde daha çok hangi âfetler görülüyor, ne zamanlar görülüyor? Bunların zarar çapları nelerdir?.. Bu yolla toplanacak bilgilere göre Türkiye'nin bir âfetler haritası yapılır, ülke âfet bölgelerine ayrılır.

• Bu bölgelerde belirli âfetlerle savaşımda uzmanlaşacak elemanlar yetiştirilir. Bunlar, âfetten önce, âfet sırasında ve sonrasında neler yapılacağını öğrenir, işler bir saatin çarkları gibi, birbirine çarpmadan, rahatlıkla yürütülür. Her bölgede yardım araç ve gereçleri her an hazır bulundurulur: İtfaiye kuruluşlarında olduğu gibi. İstanbul'un ünlü yangınlarının ortadan kalkmasında bu itfaiyelerin büyük rolü olmuştur. Daha önceleri, her mahallenin tulumbacıları vardı. Bunlar, o mahallenin gençlerinden oluşurdu. Boğazdaki bir yangın için Beyoğlu'ndan, Edirnekapı'dan, hattâ Kadıköy'den, Üsküdar'dan tulumba sandığı koşturulurdu. Tulumbacılar, kendi semtlerinin üstünlüğünü göstermek için başka semt tulumbacıları ile kıyasıya dövüşe girerlerdi. Tabii yangın unutulurdu. Böyle çapaçul önlemlerin bir işe yaramadığı görülerek itfaiyeler kuruldu. Ayı şey âfetler bakanlığı için de söz konusudur.

• Bakanlığın gelirleri, giderleri olmalıdır. Sadece âfet çıktığında para toplamak da bir tür çapaçulculuktur. Bakanlığın, âfetsiz zamanlarda biriktirilmiş fonları olmalıdır.

• Afetlerle uğraşacak bakanlıklar arasında eşgüdüm sağlanmalıdır. Aksi halde inatlaşmalar ve parti çekişmeleri yüzünden halkın acısı unutulur, çekişme ile vakit yitirilir.

50'li yılların ortasında bir Çanakkale-Çan depremi olmuş, bütün dünyadan yardım yağmıştı. Bu arada, Yugoslavya da pek çok yapma ev göndermişti. Evlerin vilayetçe mi, belediyece mi dağıtılacağı büyük çekişme konusu oldu. İkisi de evlerin kendilerine gönderildiğini ileri sürüyorlardı. Çekişme uzadı; bu arada ölen öldü, kalan kaldı. Evler ambalajlarından çıkarılamadı. Sonunda, Yugoslav Hükûmetinden durum soruldu: Evleri vilayet emrine mi, belediye emrine mi gönderdiniz" diye. Yanıt geldi: Evler, vilayete, belediyeye değil, felâketzedelere gönderilmişti. Ama, arada ne felâketzede kalmıştı, ne de ev ihtiyacı...

SONUÇ

1950'den bu yana politikacılarımız, hep: "Doğuyu kısa zamanda kalkındıracağız" lafını tekrarlamışlardır. Hepsine mesajım şudur: Doğunun kalkınmadan önce, yaşam hakkından yararlanmaya gereksinmesi vardır. Aksi halde bütün yaptıklarınız boşa gider. Gitmese de bu kalkınmadan yararlanacak insan bulamazsınız.

Önce insan, **"Herşeyin ölçüsü insan"**.

Mer 167 70 39
167 70 40
Şub 167 34 14

BUNDAN BÖYLE TÜRKİYE ÇAPINDA VİDEO BAYİLİKLERİYLE SİZLERE...

Alt yazılı, orijinal İngilizce film ve dublajlı **çocuk** filmleriyle hizmet etmenin kıvancını duyacaktır.

Ayrıca uzman kadro ve Teknik servisiyle...

HARMONY

HARMONY SES VE GÖRÜNTÜ SİSTEMLERİ

Amacımız elektronik konusunda sizlere yardımcı olmak. Bu konudaki problemlerinize çözüm bulmaktır. Yerli veya ithal edilmiş elektronik ünitelerden ihtiyaç duyduğunuz konularda amacına uygun yapılabilir projelerle mamul veya yarı mamul cihazları seçiminize sunmaktır. Genellikle Audio-Video dalındaki çalışmalarımız ve bu konularda imalat yapan firmaların üretimleri bulunmaktadır.

Audio Dalında: Amplifikatörler, hoparlörler, Telekomünikasyon cihazları, equalizerler, radyolar, disko sistemleri, otel, işhanı, şirket seslendirme sistemleri.

Video Dalında: Video kameralar, monitörler, seçiciler, kuvvetlendiriciler.

— Elektronik
— Show kipleri
— Elektronik zamanlama sistemleri
— Elektronik ışık donanımları
— Alarm sistemleri.

Yıldızposta Cad. No: 5 Gayrettepe-İst.
Tel: 167 34 14

***Not:** Video ve Elektronik pazarına HARMONY bayilikleri verilecektir.*

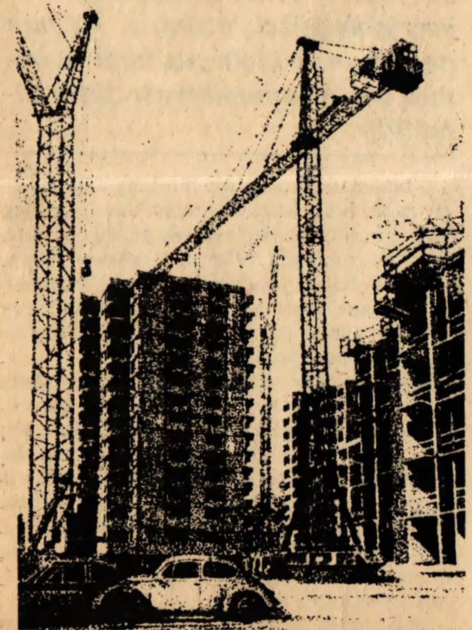
İŞÇİ-KÜLTÜR

İşçi, memur ve dar gelirliler konut sahibi olmayı hayal bile edemez

SEDAT AĞRALI

Çok çalışırsan kendini kanıtlayabilir, cennete gidebilirsin!.." "Çok çalışmak senin kurtuluşun değildir ama, tanrının gözündekanıtlanmanın yolu da budur.", "Ne kadar çok çalışırsan, o kadar saygın bir kişi olursun!...", "Çalışmak insanı soylu kılar!", "Çalışmak ibadettir, kutsaldır, melekler etrafında pervane olur, yardımını esirgemez."

Burada, sakın Guata Buddha ya da Konfüçyüs dinsel öğretisinin misyonerliğini yapıyorum sanmayın!... Gerçi Buddha, nefsinin isteklerine fazla düşkün olmak halinin insanı mutsuzlaştıracağını, asıl olanın ruh ve bedenine ezgi yaparak, ölümden sonra Nirvana'ya erişmek olduğunu müridlerine öneriyor. Şimdi, başta Hindistan olmak üzere Asya ülkelerinde yarım milyar insan, isteselerde sahip olamayacakları yalancı dünya nimetlerini dışlayarak, Nirvana denilen öteki ve gerçek alemde(!) kavuşacakları mutlulukları düşlemekte! Buna erişirler mi, erişmezler mi, şimdiden kestirmek olası değil ancak, bu evrende açlık, yoksulluk, çıplaklık, evsizlik, yurtsuzluktan sonsuza kadar ızdırap çekerek kutsal görevlerini eksiksiz yerine getirecekleri de kesin...

Biz sözü **"çalışırsan, başarırırsın her istediğini sağlarsın, toplumda saygın bir yerin olur, zengin olursun"** konusuna getirmek istiyoruz. Gerçekten çalışan her insan zengin-nü için kötü gidişin kara habercisidir. Bunu çağdaş ekonomistler **"tehlike çanlarının çalmaya başladığı"** biçiminde yorumlamaktadırlar.

Ülkemizde, bir gencin iş bulduğunu çalışmaya başladığını kabul etsek, acaba bir konuta sahip olması için kaç yıl çalışması ve ne kadar tasarrufta bulunması gerekeceğini bir hesaplamakla durum daha da aydınlığa kavuşur. Türkiye'de halen asgari ücret brüt 15 bin liradır. Bunun vergisi ve sigorta pirimi çıktıktan sonra bekar ve evlilik durumuna göre, net ücret ortalama 13 bin lira civarındadır. Biz, brüt 15 bin lirayı net olarak dikkate alsak, ve genç bir insanın bugün işe başladığı ve yeme, içme, barınma, giysi, yakıt ve her tür masrafları için bir kuruş bile harcamadığı varsayımından hareket etsek; şöyle ilginç bir sonuca varırız. Bu genç insan bir kuruş bile harcamadan 15 bin liralık aylık gelerini üstüste koysa 25 yıl sonra ancak bugünkü fiyatlar sabit kalma koşuluyla, 4 milyon 500 bin lirayla bir konut sahibi olma fırsatına kavuşacaktır. Böyle bir varsayım bile akılcı değildir. Çünkü, yirmi beş yıl sonra enflasyon hızı belki de yüzbinlere, milyonlara çıkacaktır. Ücretler ne kadar artsa çok önde koşan mal ve hizmet fiyatlarına ulaşamayacağı gibi, konut sahibi olmak ancak tatlı bir düş niteliğinden öteye değer taşımayacaktır.

KONUT YERİNE, LAF ÜRETİLİYOR

Halen, yapılan araştırmalara göre, 1 milyon 200 bin konut açığımız bulunmaktadır. Buna her yıl 350 bin konut gereksinimi daha eklenmektedir. İşçi ve dar gelirli kesimin konut sahibi olması ancak, Toplu Konut Fonu, Emlak Kredi Bankası ve SSK kredilerini yeterli miktarda sağlaması ve kendi parasal arttırımlarını değerlendirerek bir kooperatif üyesi olmak koşulu ile ancak gerçekleştirilebilmektedir. Böylece büyük kentlerde konut açığı genelde gecekondu ile kapatılmaktadır.

İnşaat sektörünün ulusal gelir içindeki payı da yüzde 5 dolayındadır. Bu sektör için faaliyette bulunan sanayi de dikkate alındığında bu oran yüzde 13'e kadar çıkmaktadır. Bu alanda istihdam gücü son derece yüksek ve yaygın işsizliği önemli ölçüde giderecek niteliktedir. Bir işsize iş alanı açmak için gerekli sermaye yatırımının en düşük olduğu işkollarından biri, inşaat sektörüdür. Kendisine bağlı sanayilerle birlikte, inşaat sektörünün toplam yatırımlar içindeki payı da yüzde 50'nin üzerindedir. Yol, köprü, baraj, bina gibi önemli yapılar üreten inşaat sektörü, diğer ekonomik faaliyetlere de ortam hazırlamaktadır. İnşaat istatistiklerine genel bir göz atış, bu gerilemeyi açıkça göstermektedir.

1978'de yapı ruhsatlarına göre, 32 milyon

Toplu Konut Yasası ve ilgili yönetmelikleri, konut sorununa kısa vadede çözümleri geçici maddeler ile getirmeye çalışmıştır. Ancak geçici maddelerin sektöre girdi sorununun çözümüne katkı sağlaması gerek bu konuda örgütlenme süresi gerekse kurulacak örgütlerin işlerliğe kavuşması için geçecek sürelerden ötürü gecikebilecektir.Bundan dolayı Emlak Kredi Bankası ve SSK konut kredileri gibi işlerliği bilinen ve organizasyonları kurulu sistemlerin de daha etkili olarak devreye sokulması soruna kısa vadede önemli çözümler getirebileceği işçilere ileri sürülmektedir.

YOLLAR BİTER, ÖMÜRLER BİTER, SORUNLAR BİTMEZ...

Emlak Kredi Bankası'nın geçmişte, enflasyonun yüksek olmadığı ve inşaat maliyetleri ile halkın tasarruf gücünün arasındaki açığın bugünkü kadar büyük olmadığı dönemlerde açtığı konut kredileri sektöre girdi, kooperatif üyesine de konut edinme olanağı sağlıyor. Oysa, bugün için bu olanak ortadan kalkmış durumda. Şöyle ki:

A- **Konut kredisine hak kazanmak için beklenen süre içinde meydana gelen fiyat artışları, alınacak kredinin değerini ortadan kaldırmaktadır.**

B- **Kredi tavanı, konut maliyetleri halkın tasarruf gücü arasındaki açığı kapatabilecek düzeyin çok altındadır.**

Bu nedenle:

Emlak Kredi Bankası'na konut tasarruf hesabı açtıran kişi en geç altı ay içinde krediye hak kazanmalıdır. Kredi tavanı bu günün koşullarında ilgililerin belirttiklerine göre, asgari 1 milyon 500 bin liraya yükseltilmelidir.

Böyle bir uygulama sonucunda geçmişte olduğu gibi, çok düşük ve orta gelir kesimini oluşturan işçi ve memurlar konut sahibi olabilirler.

Nazım Timuroğlu

Banka ve SSK'nın konut için bireysel kredi sistemini benimseyip, yaygınlaştırması işçi kesimi tarafından beklenmektedir. SSK kredileri bugün için dondurulmuş durumdadır. Gerçi SSK'dan kredi talebinde bulunan kooperatiflerin önemli bölümü Toplu Konut Kanunu geçici maddelerine göre, kredilendirilmek üzere kanun kapsamına alınmışlardır. Ancak, bu kooperatiflerin nasıl kredilendirilecekleri, istihkakların ve inşaat denetiminin kimin tarafından yapılacağı ve ödeme emrini kimin vereceği tam anlamı ile belirlenmemiştir. Bir de 57 bin lira ile aylık gelir sınırının üstünde olup da hala orta gelir grubunda olan kişilerden oluşan kooperatifler bulunmaktadır. Bu kooperatifler ne Toplu Konut Kanunu'ndan yararlanabilmekte, ne de SSK'dan kredi alabilmektedir. Bu engellerin ortadan kalkması için SSK konut kredilerinin yeniden işlerlik kazanması yaygınlaşması beklenmektedir.

TOPLU KONUT ÜRETİMCİLERİ GÖZÜ İLE SORUNA BAKIŞ...

Bu konuda Koç Holding Koza Toplu Konut İnşaat A.Ş. Genel Müdür Yardımcısı mühendis-ekonomist Turgut Alev görüşlerini şöyle özetliyor:

"İşçiler yeni yapılan konutlardan SSK ve Emlak Kredi Bankası'nın sağlayacağı yeterli bireysel kredi ve kendi tasarrufları ile edinebilmelidirler. Konut inşaat maliyetleri çeşitli nedenlerle çok yüksektir. Maliyeti etkileyen bir başka etken de konut büyüklüğüdür. Türkler kalabalık aile olmanın getirdiği alışkanlıkla sürekli büyük konutları tercih etmişlerdir. Belki konut maliyetlerinin düşük olduğu çok eski dönemlerde halkın tasarrufları ev sahibi olmak için yeterli olabilirdi. Bugün için bu olanaksızdır. Avrupa'da II. Dünya Savaşı sonrasında konutların pekçoğunun50-60 m² civarında yapıldığı ve bu düzende çok kısa bir sürede barınma sorununun çözüme kavuşturulduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Bu bakımdan konutların brüt m²'leri düşürülmeli, buna karşılık daha iyi mimari projelerle iyi mühendislik çözümleriyle inşaatlarda kullanılmayan alanlar asgariye indirilmeli, kullanılan konut alanlarından azami yarar sağlama yolları araştırılmalıdır. Kanımca, devletin uzun vadeli, düşük faizli ve yeterli miktarda konut kredisi sağlaması ve en çok düşük gelirli bir işçi ve memur gibi kesimlerin tasarruflarının enflasyondan da korunarak konut inşaatlarına yönlendirilmesi, bunun için de küçük konutların yaygın ve sistemli bir biçimde üretilmesi ile sorun çözümlenebilir."

BİLİM

Tıp, sağlık ve ekoloji

Stj. Dr. AYŞENUR DOKSAT

"...İnsanda kendi ölümüyle ölme isteği, azaldıkça azalıyor. Bir zaman sonra kendi hayatını yaşamak kadar seyrekleşecek böyle ölümler. (...) Rasgele ölüyorsunuz, çektiğiniz hastalığın ölümüyle ölüyorsunuz (çünkü bütün hastalıklar bilineliberi, çeşitli ölümlerin, insanların değil, hastalıkların eseri olduğu belli bir şey; hastalar için yapacak iş kalmadı adeta)."

R.M. Rilke

("Malte Laurids Birigge'nin Notları"ndan. Çev. Behçet Necatigil)

Bir toplumda yaşayan insanların sağlık durumlarının değerlendirilmesinde başvurulması gereken ölçüt, **morbidite** (1) midir, yoksa **mortalite** (2) mi? Bugüne dek izlediğimiz birçok yayında, sağlık durumunun düzelip düzelmediğine ilişkin "somut" kanıtların hep "ölüm oranı" ile ifade edildiğine rastladık. Ayrıca, "yeni doğan nüfusun ölüm oranı" ile de o toplumun gelişmişlik sürecindeki yerini saptadık.

de gelişimlerini sürdürmektedirler. Örneğin, kanser ve ruhsal bozuklukların aynı endüstri bölgesinde yoğunlaşması bir rastlantı değildir. Ayrıca günümüzün önemli ekolojik hareketlerinin de ilkin bu bölgelerde örgütlenmeye başlaması da bir rastlantı değildir. Tıp, artık ekolojiden bağımsız olarak ele alınabilir bir şey olmaktan çıktı. Günümüz tıbbı, teşhis ve tedavi yöntemlerinin tüm yoğunluğuna rağmen hasta sayısını azaltıcı bir kurum olmadığı gibi, koruyucu hekimlik ilkeleriyle bir zamanlar kendisine yüklenmiş işlevini de verine getirememek-

olabilir mi? Nasıl çalışacaktır? Hangi işi yapacaktır? Nasıl zengin ve saygın kişi olacaktır? Bunun için ne gibi yöntemler uygulamalıdır? Kim nasıl ve hangi koşullarda çalışarak zengin olabilmektedir? Zengin olmak bir yana yaşam boyu bir işte çalışsa, karnını doyurmanın yanı sıra başını sokabilecek bir konuta sahip olabilecek midir? İşte sorun burada düğümlenmektedir.

Gelelim ülkemize... Gazetelerde her gün şu başlıklardan birini görmek olası: **"On kişilik kontenjan için 900 kişi başvurdu"**, **"Yüksek okul diplomalı kapıcılık, köftecilik yapıyor"**, **"1300 kişi sınava girdi, sadece üçü işe alındı"** vb... Artık Türkiye'de iş bulmak piyango gibi bir şey... DPT uzmanlarına göre, 1983 yılı içinde 370 bin kişi işsiz kalacak veya iş bulamayacak. İşsiz sayısı 3 milyon 750 bini aşacak. Bunun yanı sıra üniversite giriş sınavını kazanamayan yaklaşık 200 bin genç dışında, her yıl fakülteden mezun olan 33 bin kişiden büyük bölümü de iş arama kuyruğuna girme zorunda kalıyor.

Türk insanını iş bulabilmenin, ekmek parası kazanabilmenin yanı sıra barınma sorunu da bunalımlara itmektedir. İşçi, memur, emekli, esnaf gibi halk çoğunluğunu oluşturan en düşük gelirli kesimin konut sahibi olabilme şansı yok denecek kadar azdır. Türkiye insanı için konut barınmanın ötesinde çok önemli bir sosyal güvencedir. Varlığı veya yokluğu ile ülkemizde sosyal patlamaları besleyecek veya önleyecek niteliğe sahiptir. Son iki yılda konut üretimi adeta donma noktasına gelmiştir. Türk halkı çağlar boyu oluşturdukları toplumlarda **"konut"**'a geleneksel olarak özel bir önem vermişlerdir. **"Aç kalınır, açıkta kalınmaz"** diyerek barınmayı temel gereksinim maddesi ekmeğin bile önüne almışlardır.

Her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de halen inşaat sektörü genel ve yığınsal ekonominin lokomotifi olma özelliğini korumaktadır. Fransızlar **"İnşaat sektörü yolundaysa, her şey yolundadır"** derler. Başka bir örnek, **"Dünyada mekân ahrette iman"** atasözümüz konutun yaşamımızdaki yerini anlamlı biçimde yansıtmaktadır. İnşaat sektöründe durgunluk, ülke ekonomisinin bütü-

237 m² olan yapı miktarı, 1981'de 19 milyon 884m²'ye düşmüştür. Bu rakamlar neredeyse yarı yarıya bir azalış göstermektedir. 1982 yılında ise çok küçük bir artışla, 21 milyon 818 m²'ye ulaşmıştır. Günümüzde Türkiye nüfusunun yarısı kentlerde yaşamaktadır. Bu nedenle de konut sorunu kentlerde hızla çözümlenmesi gereken bir konu niteliğini sürdürmektedir. Aslında kentleşme açısından kötü bir olgu olan gecekondulaşma Türkiye'deki konut sorununun sosyal bir patlamaya yol açmasını sağlayan en önemli faktördür. Gecekondu, konutta olması öngörülen pek çok uygar olanaklardan yoksundur. Ancak tek katlı, bağımsız Türk halkının alışkın olduğu köy düzenine daha yatkın oluşu, göç edenlere uygun bir barınma ortamı yaratmaktadır. Ancak kentleşme süreci devam ettikçe ve kentlerimizin çirkinleşmesini önlemeye çalıştıkça gecekondunun işlevini sürdürmesi de gittikçe zorlaşmaktadır.

KONUT KOOPERATİFLERİ AĞLAMA DUVARI...

Konut inşaatı için daha çok kaynak ayrılmasının yanında kaynakların en yararlı ve etkin biçimde kullanılması da zorunludur. Bugüne kadar konut üretimine ayrılan fonların verimli ve yerinde kullanıldığı önerilemez. Örneğin, konut üretiminde kooperatifleşmeyi özendirmek amacı ile SSK'nın konut kredileri bu örgütler aracılığı ile kullandırılmıştır. Ancak, ne bu kooperatif üyelerinin toplanan paraları, ne de SSK'nın verdiği konut kredisi inşaat maliyetini karşılamaya yetmiştir. Bunun sonucu konut üretimi için ayrılan kaynaklar yerinde kullanılamamıştır.

Halen konut kooperatiflerinin üyelerinden topladıkları halde inşaata yönlendiremedikleri fonların 50 milyar lirayı aştığı saptanmaktadır. Bu fonlarla yaklaşık 50 bin konutun yapılması olasıdır. Ancak, bu kooperatiflerin üye sayısı 490 bini aşmaktadır. Bundan ötürü deyapılabilecek50 bin konut bitirilememekte, tahsis olunmuş 300 milyar lira tutarındaki SSK kredisi kullanılamamaktadır. Çok kişiye az miktarda kredi yerine az kişiye az miktarda kredi sağlanması ilkesi benimsendiği taktirde bu kaynakların işlerliği sözkonusu olabilecektir.

Ya da on dönem epidemi (salgın hastalık) halinde olan bazı hastalıkların — sıtma, tüberküloz vb. — kökünün kazınıp kazınmadığını anlayabilmek için yine ölüm oranlarını hesapladık ve bu oran yüzde sıfıra yaklaştıkça, modern tıbbın başarılarından söz ettik, teknoloji lehine bir yıldız daha çiziktirdik.

"Sağlıklı olmak, hastalığı, ergenlik, yaşlanma, değişme, ölüm korkusunda olduğu gibi karşılayabilmektir. Oysa sürmedikalizasyon (3) bireyin bütün bunları yerine getirmesini engelliyor." (4) Çünkü bugün doğumun, çocukluğun, ergenliğin, yaşlanmanın ve hatta can çekişmenin kendisinin bile bir uzmanı var (kliniklerdeki "can çekişme" — agoni — odaları dikkatimizden kaçmamalı). Sadece hastalandığımız değil, doğduğumuz andan itibaren tıbbın denetimi altına giriyoruz. Bir uzmanın "mutlak" önerilerine "mutlak" bir biçimde uymakla toplumsal olarak — sağlıklı üretim adına — yükümlüyüz.Kendi ölümümüzbir yana ne kendi çocukluğumuzu ne de ergenliğimizi gerek ruhsal gerekse biyolojik olarak yaşayamıyoruz. Tıbbın önerilerine uymadığımız takdirde, insan yaşamının bu doğal dönemlerinden birinin ya da birkaçının "mutlak komplikasyonu" (5) tehdidi altında kalıyor ve neredeyse bir bilirkişiye sormadan bir bardak su içmekten dahi korkuyoruz. Basit bir soğuk algınlığında ilkin basit bir hastalıktan önce ölümcül bir hastalığı düşünüyor, kurtulma çareleri arıyor, şifa bulamadığımızı.varsayıp cenaze törenimizi düşlüyor ve ateşimizin biraz daha yükselmesine neden oluyoruz. Bütün bu korkuları yaşamamak için de üşütme riskinin bulunduğu her durumda bir hap yutuyoruz. Sonra da kolayca hastalandığımızda, bu kadar özene rağmen nasıl olup da vücut direncimizin bu kadar düşük olduğuna şaşıyoruz.

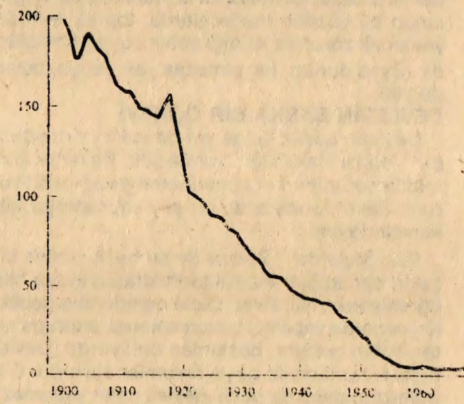
"Sürmedikalizasyon, kuşkusuz, son on yılda morbiditenin sürekli artmasının temel nedeni değildir; en temel neden, insanın, kendi hayatını, sağlığını, acılarını ve ölümünü yaşamasını mümkün kılan motivasyonu ve bireysel otonomiyi ortadan kaldıran" (6) bugünkü yaşam tarzımızda aranmalıdır.

Ortalama insan ömrü elli-altmış yıldır. Bugün yapılacak bir istatistikle, bunun kırk-elli yıl civarına düştüğü görülebilir.Ancak medikalizasyon ve sürmedikalizasyon dolayımından geçerek, kimi tikel olgularda insanların seksen-doksan yaşlarına dek "yaşatıldıkları" da gözlenebilir. Oysa durum bir grafikle gösterilecek olursa, ölüm oranı yoğunluğunun son on yılda genç yaşlarda odaklaştığı da izlenebilir. Bunun yanısıra hastalanma oranı ve komplikasyon (hastalığın ya da tedavinin komplikasyonları) grafiklerine bakacak olursak, büyük puntolar ve ünlem işaretleriyle gazete ve dergilerde yayımlanan "insan ömrü uzuyor" başlıklı yazılar, bizler için hiç de bir umut ışığı olarak görünmemektedir. Eğer aranan umutsa, yine gazete ve dergilerde rastladığımız, dünyanın bir köşesinde kendiliklerinden doksan yaşın üstünde yaşayan insanlar daha ilginç olsa gerek. Bu tür haberlere, "garip ama gerçek" kabilinden şaşarak değil, üzerinde düşünülmesi gereken veriler olarak bakmalıyız.

Rastgele seçilen herhangi bir hastanenin günlük hasta kayıtlarına bakacak olursak, hasta sayısının giderek arttığını göreceğiz. Doktor sayısı da bununla eş oranda artmaktadır. İşin ilginç yanı, doktor sayısının artmasına rağmen doktor açığı da hızla büyümektedir. Ülkemizde de bu büyüyen açığı karşılayabilmek için tıp fakülteleri kontenjanları arttırılmaktadır (kontenjan arttırımı endüstriyel eleman yetiştiren diğer fakülteler için de geçerlidir; bunun politik nedenleri ve sonuçları da hesaba katılmalıdır kuşkusuz.). Bütün bunlara koşut olarak, üstelik, hastalıkların giderek daha da çeşitlendiği saptanabilir. Kısacası, aşamalı olarak daha çok hasta, daha çok doktor ve daha çeşitli hastalıklar üretmekte uygarlığımız. Bütün endüstri bölgelerinde insanlar, son on yıldan bu yana, tıbbi teknolojinin, teşhis ve tedavi yöntemlerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasına rağmen ve hatta bu gelişme ve yaygınlaşma sayesinde, daha kolay hastalanmakta ve daha genç ölmekteler.

Yıllar önce, "epidemik hastalıklar" dendiğinde akla, sıtma, tüberküloz, frengi gibi enfeksiyon hastalıkları (bulaşıcı hastalıklar) gelirdi. Oysa günümüzde fazlasıyla yaygınlaşmış olan hastalıkların tümü, tıbbın ne önlemeyi ne de tedavi etmeyi bildiği dejeneratif hastalıklardır (7): Kanser, kardiyovasküler (kalp-damar) ve serebrovasküler (beyin-damar) hastalıklar, romatizma vb. Bu hastalıklar, teknik yöntemlerin giderek yoğunlaşması ve yaygınlaşmasına rağmen, nüfusun hızla artan bir bölümünü etkisi altına alıyor. Bütün bunlar, içinde yaşadığımız "ileri" uygarlık türüne ait dejeneratif hastalıkların, yaşam tarzımız ve ortamımıza bağlı olduğunu gösteriyor.

Tıp, kuşkusuz, hemen hemen bütün enfeksiyon hastalıklarının ve diğer birçok hastalığın üstesinden geldi. Fakat yine de, yaygın kronik (süregen) dejeneratif hastalıkların kökünün kazınmasında güçsüz kalıyor, yalnızca semptomları (bulguları) yumuşatıcı -ve dolayısıyla hastanın tıbbi bakıma bağımlılığını mutlaklaştırarak "kendi yaşamı"nı sürdürmesini sağlayıcı- yöntemlerle etkililiğini kanıtlamaya çalışıyor. Oysa, dikkatli bir irdelemeyle, tıbbın, enfeksiyon hastalıklarının geriletilmesinde bile belirgin bir rol oynamadığını görebiliriz; aşağıdaki grafik, 1900'den bu yana ABD'de tüberkülozdan ölüm oranının evrimini gösteriyor: (Grafik-1)

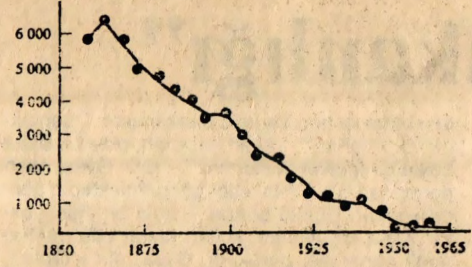

Grafik 1: 1900—1967'de, ABD'de 100.000 kişide tüberküloz nedeniyle ölüm oranı. (André Gorz/ Michel Bosquet, "Ecologie et politique" sf. 174, édition du Seuil, 1978)

Winkelstein ve French'in bir çalışmasından (8) alınan bu grafiğin değerlendirilmesi ise şöyle yapılmış: Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da geçen yüzyılın başında, tüberküloz yılda 10.000 kişide 700'ünü öldürüyordu. Koch, 1882'de tüberküloz basilini buldu. Fakat daha o zamandan, tüberkülozun yarısı zaten iyileşmişti. 1910'da ilk sanatoryumların yapılmaya başlandığı sıralarda ise tüberkülozun dörtte üçü iyileşmişti. Daha sonra ise, ne 1930'a doğru tedaviye katılan pnömotoraks tekniği (solunum sistemine dayanan bir tedavi yöntemi), ne 1945'ten sonra kabul gören kemoterapi (kimyasal ilaçlarla tedavi), ne de 1950'ye doğru yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanan antibiyotikler, eğrinin düşüşünde görülür bir etki gösterdiler.

Benzer bir başka örnek, kolera ve tifo için verilebilir: Bu hastalıkların etkenleri olan basil ve vibrion yalıtılmadan önce de, kolera ve tifo Avrupa'da pratik olarak ortadan kaldırılmıştı.

Aşağıdaki grafik ise, zorunlu aşılama ve antibiyotikler İngiltere'de kullanılmaya başlandığında, kızıl, difteri, boğmacadan ölüm oranının, zaten %90 azalmış durumda olduğunu gösteriyor: Eğrinin inişi 1948'deki bu girişten sonra dikkate değer bir sapma göstermedi.

Grafik - 2: 15 yaşından küçük 1 milyon çocukta kızıl, difteri, kızamık ve boğmaca nedeniyle ölüm sayısı (İngiltere ve Galler, 1850-1965) (a.g.e., sf. 176). Bu grafik R.R. Porter'a göre çizilmiş ve John Powles tarafından, "Science, Medecine and Man" (Voll. 1, sf. 7, The Pengamon Press, London,1974)'de yeniden düzenlenmiştir. İlk yayımı: **Antologica Medicino** (Voi. 7/4, CIDOC, Guernavaca Meksika, 8 cilt.)

Bu örnekler şunu gösteriyor: "Enfeksiyon hastalıkları, tıbbın kendilerine karşı geliştirdiği silahların etkilerine rağmen, onlardan bağımsız olarak geriledi" (9) ve yerlerini, tıbbın karşılarında güçsüz kaldığı, uygarlığın kronik dejeneratif hastalıklarına -kardiyovasküler ve serebrovasküler hastalıklar, kanser, hipertansiyon, artrit, diabet, psişik bozukluklar- bıraktı.

Sonuç olarak, gerek eski ve gerekse yeni epidemiler, çevre, beslenme, konut koşulları, yaşam tarzı ve ortamına bağlı etkenlerinin değişikliklerine koşut bir seyir izlediler. Demek ki, yukarda sözü edilen enfeksiyon hastalıklarının büyük ölçüde ortadan kalkması, tedavi yöntemlerinin gelişmesine değil, içme sularının temizliğine, kanalizasyonların yaygınlaşmasına, daha iyi çalışma, beslenme ve barınma koşullarına, bataklıkların kurutulmasına, asepsi (mikropsuzluk) ve antisepsi (hastalık yapıcı etkenlerden arındırma) kurallarının yaygınlaşmasına bağlıdır. Modern epidemilerin yaygınlaşması ise, bu sayılan koşulların daha iyi duruma gelmesinde kullanılan yöntemlerin giderek daha çok kimyasal sentez ürünü maddelerle yerine getirilmesi ve sürmedikalizasyon gibi paralı ve ağır teknolojik yöntemlerin geliştirilmesine bağlıdır. Sağlığı bozulmuş birinin daha kısa sürede ve daha yoğun olarak üretime katılması adına, ilaçların etkililik dereceleri ve dozları arttırılmaktadır. İlaç sanayiinin kâr hesapları da göz önüne alınacak olursa,fiyatların artan talep karşısında yükselmesi nedeniyle, yuttuğumuz hapların etkili maddeler yerine içi boş, ama yan etkileri bir o kadar fazla olan maddelerle dolu olduğunu tahmin etmek hiç de zor değildir. Bu da, mevcut hastalığın bedenimizde iyice yerleşmesine ve başka bozuklukları da kendisiyle birlikte getirmesine neden olmaktadır.

Hasta sayısının artması ile birlikte hastalıklarda da giderek bir çeşitlenme olduğunu yukarda belirttim. "Hastalık yok, hasta var" deyişi ile yola çıkılacak olursa, genel sınıflandırmalara bağlı kalınsa bile, her hasta ayrı ayrı -ama bir "olgu" niteliğinden soyularak- ele alınmalıdır. Ancak, özellikle, "uygarlık hastalığı" diye adlandırılan dejeneratif romatizmal kardiyovasküler hastalıkların ortak birtakım özellikleri vardır. Adlandırmadan da anlaşılacağı üzere, bu hastalıklar çağımız uygarlığının yarattığı yaşam ortamı ve yaşam tarzı temelintedir. Üstelik bu ağır ve pahalı yöntemlerin, yani tıbbın ta kendisinin, iyatrojenik (10) olarak ortaya çıkardığı bozuklukların niceliği ve niteliği de önemli boyutlara ulaşmaktadır. İyatrojeniye karşı yoğunlaştırılmak istenen sürmedikalizasyon da, aynı mantıkla iş gördüğünden dolayı soruna bir çözüm getirmemektedir. Daha iyi iyinin düşmanıdır deyişinin burada en uygun kullanımını bulduğu söylenebilir.

Tedavi edici hekimliğin yanısıra ve başat olması gereken bir ilke olarak,koruyucu hekimlik önerisi ortaya atıldığında bunun kesin bir çözüm olduğu kanısı yaygınlaşmıştı. Ancak "hijyen" ilkelerini bir yana atan koruyucu hekimlik de günümüzde "check-up" sisteminden öteye geçemedi. Çünkü bu tür hekimlik de e...lojik etkenlerden bağımsız olarak ele alındı ve üstü örtük bir tedavi yöntemi olarak kaldı. Üstelik, "hasta olmayanları da hastaymış gibi tıbbi bağımlılığa teşvik ederek, tıbbın kendi zehirini -yani iyatrojeniyi- endüstriyalize yaşam biçiminin zehirine katarak hastalık eşiğini de düşürdü" (11) ve gerek ruhsal gerekse bedensel olarak insan yaşamını tehdidi altına aldı.

"Tedavi edici tıp ise sadece semptomları yumuşatıcı bir görev yüklendi. Kısacası, ateşimiz 40 derece idi 39.5'e düştü, ama başağrısı nöbetlerimiz, günde bir kezden daha uzun süren, ancak yuttuğumuz haplar sayesinde biraz daha hafif seyreden süreçler halinde iki keze çıktı ve insanlar, kendilerine daha rahat fakat sahte bir yaşam vaadeden her teknolojik gelişmeyi kendilerini **oyalayan** başağrılarından daha büyük bir coşkuyla karşılayan toplum tarafından, hastalandıklarında doktora gitmeye, hastalanmadan önce de "check-up"dan geçmeye teşvik edilerek, "kötü durumlarının sürekli ve temel nedenlerinden" uzaklaştırıldılar.

Bugün artık, "sağlığın temellerinin tıbbın dışında" olduğu gerçeğinin kabul edilmesi gerektiği zorunlu bir aşamaya gelinmiştir. **"Tıp,** aslında, özel uzmanlık grubu olarak insanlara sunulan bakımlar ve kodlanmış tedaviler bütünüdür. **Hijyen** ise, insanların sağlıklarını korumak ya da tekrar kazanmak için **kendiliklerinden** uydukları kurallar ve uygulamalar bütündür. "Ve bugün" sağlık, uzmanlaşmış bakıma, ilaçların had safhada tüketimine ve her bir organın, her bir biyolojik olayın, her yaşın, her hastalığın ve can çekişmenin kendisinin bile bir uzmanı olmasına bağlıdır." (12)

ABD'de, tıbbi bakım için yılda kişi başına Jamaika'dakinden 33.3 kat daha fazla dolar harcanıyor. Yine de Amerikalılar Jamaikalılardan daha sağlıklı yaşayamıyorlarsa, paralarını neden boşa harcıyorlar?

NOTLAR:

(1) Morbidite (morbidité): Hastalık durumu, hastalığa yakalananların sayısı, hastalanma oranı.
(2) Mortalite (mortalité): Ölüm oranı, bir hastalıktan ölenlerin sayısı.
(3) Sürmedikalizasyon (surmédicalisation): Bir toplumdaki tıbbi denetim ve bağımlılığın çeşitli yöntem ve teknikler aracılığıyla en üst düzeye çıkarılması.
(4) André Gorz/Michel Bosquet, Ecologie et Politique, sf. 171, édition du Seuil, 1978.
(5) Komplikasyon (complication): İlkin ortaya çıkan bir hastalık ya da bozukluk yönünde ve bu hastalık tarafından geliştirilen ikinci bir hastalık ya da bozukluk. Bu bağlamda doğal bir dönemin (örneğin ergenliğin) bir hastalıkmışçasına ele alınarak daha sonraki dönemleri tehdit eden bir şey olarak düşünülmesi söz konusudur.
(6) a.g.e., sf. 171
(7) dejeneratif hastalıklar (maladies dégénératives): Bir doku ya da organda, normal işlev ya da yapının ortadan kalkmasına ya da çökmesine yol açacak bir biçimde bozucu etki gösteren hastalıklar (örneğin kanser).
(8) Warren Winkelstein/Fern E.French, "The Role of Ecology in the Design of a Health Care System," California Medecine, sf. 113-117, 12 Kasım 1970. Bkz. René Debos, L'Homme et Adaptation au Milieu, Payot, 1973.
(9) André Gorz/Michel Bosquet, Ecologie et Politique, sf. 175.
(10) İyatrojeni (iatrogenie): Tıbbın geliştirdiği tedavi yöntemlerinin kendilerinin hastalık yapıcı niteliği. İyatrojenik hastalıklar: Tıbbi bakımdan kaynaklanan hastalıklar. (İatros- Yunanca: tedavi eden - ve Genesis- Yunanca: orijin, başlangıç, kaynak, köken- sözcüklerinin eklemlenmesinden doğmuş bir sözcüktür.)
(11) a.g.e., sf. 171
(12) a.g.e., sf. 171

Üniversiteler açılırken-3

Umut insanda...

MEBUSE CİNMEN

Öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumları konusunda verdikleri yanıtlar şöyle:

Sorunlu : 166 (%27.03)
Orta : 266 (%43.1)
İyi :162 (%26.3)
Çok iyi : 17 (%2.7)

Okul öncesi çalışıp çalışmadıkları sorusuna öğrencilerin %66.3'ü çalıştıkları, %33.7'si çalışmadıkları yanıtını vermişlerdir.

Soru: Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz:
—Ailemle yaşıyorum: 176
—Gereksinimlerimi ailem karşılıyor: 323
—Çalışıyorum: 55
—Burs, kredi v.b.den yararlanıyorum: 46

Özcan Köknel'in verdiği bilgiye göre, öğrencilerin %4'ü yazkış, %7-8'i yazın çalışmaktadır. (Ö.Köknel, Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları, s.93).

Çalışanların ve burs, kredi v.b.den yararlananların tümünün ailesinin yükseköğretimde çocuk okutacak ekonomik güce sahip olmadığını varsaysak dahi, bunların oranı %16.8'dir. Öğrencilerin %83.2'sinin ailesinin ekonomik durumu, yüksek öğretimde çocuk okutmaya elverişlidir. Ancak hemen belirtelim ki, ankete katılan öğrencilerin ezici çoğunluğu, yüksek öğrenimin paralı olmasına ve devam zorunluluğu getirilmesine karşıdır. Nitekim bu sorulara verilen yanıtlar şöyle gruplanmaktadır:

Yükseköğretimin paralı olması konusunda ne düşünüyorsunuz?
— Doğru bulmuyorum : 491
— Doğru buluyorum : 66
— Hiç düşünmedim : 29

Fakültelere devam zorunluluğu getirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
—Onaylamıyorum : 482
—Doğrudur : 66
—Düşünmedim : 29

Öğrencilerin barındıkları yerler de şöyledir:
—Ailemle : 249
—Akrabamla : 51
—Yurtta : 204
—Kira, pansiyon v.b. : 91

Üniversite ve yüksekokullara devam eden gençlerin %80-85'i öğrenim kurumunun bulunduğu yere başka bir yerden gelmiştir. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun yurtlarında kalan öğrenci sayısı, yüksek öğrenim yapan öğrenci sayısına oranla %10'dur. (Özcan Köknel, Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları s.90).

Ankete katılan öğrencilerin anne ve babalarının meslekleri konusundaki yanıtları şöyledir:

MESLEĞİ	ANNE	YÜZDE	BABA	YÜZDE
İşçi	22	3.6	90	15
Teknisyen	9	1.5	59	9.3
Esnaf	8	1.3	66	11
Tüccar	87	11	38	6.3
Memur	60	10	166	27.6
Serbest meslek	46	7.6	84	14
Çiftçi	16	2.3	56	9.3
İşsiz	435	72.5	13	2.1

mini yitirmektedir (a.g.e. s.38, 39)

Faal nüfusun son haftadaki mesleklere göre dağılımı ile ilgili son tablo 1975 yılına ait olup, meslek grupları anketteki gruplamadan çok farklı olduğu için benzer bir oranlama yapamamakla birlikte, memur ve işçi çocuklarının öğrenciler içinde oransal olarak fazla görünmesinin aldatıcı olduğu açıktır. Önemli olan o mesleğin iktisaden faal nüfus içindeki oransal payını da dikkate alarak yapılan kıyaslamadır. 1982 yılında aldığım anket bulgularını 1970 yılının istatistik verileriyle karşılaştırmayı doğru bulmadığım için böyle bir kıyaslamayı yapmamayı ve sonuçlarına katıldığım DPT'nin indeksini vermeyi daha uygun buldum.

ÖĞRENCİ AİLELERİNİN KÜLTÜREL DURUMLARI:

Ankete katılan öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumları şöyledir:

	ANNE	%	BABA	%
Okuma yazma bilmez	117	19.7	25	4.2
Okur yazar	102	17.3	77	13
İlkokul mezunu	199	33.7	174	29.5
Ortaokul mezunu	73	12.3	55	9.3
Lise mezunu	74	12.5	122	20.7
Yüksekokul mez.	24	4.0	121	20.5
	589	574		

İlk bakışta öğrencilerin %19,7'sinin annesinin okuryazar olmayışı yüksek bir oran gibi görünebilir. Oysa 1975 yılındaki 6 yaş ve daha yukarı yaş nüfusun okuryazarlık ve cinsiyete göre dağılımına baktığımızda, okuryazar olmayan kadın nüfusun, öğrenci annelerinden okuryazar olmayanlara oranla çok daha yoğun olduğu anlaşılmaktadır.

1975 yılında toplam 6 yaş ve üstü nüfus: 33.672.121, kadın: 16.587.496, erkek : 17.084.625' tir.

6 yaş ve üstü nüfusun öğrenim derecelerine göre dağılımı ise şöyledir:

	TOPLAM	KADIN %	ERKEK %
Okur yazar olmayan:	12.830.691	8.583.262	4.427.429
Bir okul bitiremeyen (okur yazar)	5.711.850	2.342.164	3.369.686
İlk okul	11.762.162	4.594.475	7.167.687
Ortaokul dengi	1.646.185	535.124	1.111.061
Lise ve den.	1.273.879	431.806	842.343
Yüksekokul ve fakülte	333.107	67.093	266.014

(T.İ.Y, s.42)

Tablodan anlaşıldığı gibi, okuryazar olmayan kadın nüfusun toplam kadın nüfusa oranı %51.7'dir. Okuryazar olmayan erkek nüfusun, toplam erkek nüfusa oranı ise %24,8'dir. Bu oranın da öğrenci babalarından okuryazar olmayanlara göre çok yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin ailelerinin gazete okuma alışkanlığına ilişkin yanıtları şöyle gruplanıyor:

Hergün	390	%65
Arasıra	160	%26.6
Hiç okunmaz	50	%8.3

• Türkiye'nin askeri harcamaları GSMH içinde en yüksek oranı oluşturuyor. Örneğin 1975 - 1979 döneminde bu pay % 6,5'tur. Bu sayı aynı yıllarda ABD'de % 5,7, F. Almanya'da % 3,5, İtalya'da ise % 2,5'tur. Silahlanma için ayrılan ödeneğin küçük bir bölümünün eğitime aktarılması herkese eğitim olanağı sağlanması konusunda çözüm için yeterli olabilir.

• Ülkemizde eğitim sisteminin ne nitelikte insan yetiştirdiği ve bunların nasıl kullanıldığı yeterince bilinmiyor. Oysa kişiyi belirli ekonomik ve toplumsal görevlere hazırlamada amaca ve ulusal çıkarlara uygun eğitim kurumları seçilmelidir. Biz ne yapıyoruz? Gelişmiş kapitalist ülkelerin kendi yapılarına ve sanayileşmelerinde gereksindikleri kurumları alıp kendi sistemimize yerleştiriyoruz. Ulusal amaçlarımıza uyarlanması olanaklı olmayan bu ithal malı kurumlar, gereksinmediğimiz alanlarda gereğinden çok sayıda uzmanlaşmış bir teknik ve bilimsel kadro yetiştiriyor.

• Orta öğretim oranını ilkokul öğrenci sayısına göre artırmak ve bu artışı da öğrenciye beceri kazandıran mesleki ve teknik okullarda yoğunlaştırmak ülke gereksinimlerine daha uygun düşerken, bizde orta öğretimdeki öğrencilerin dörtte üçü klasik liselerde eğitim görmektedir. Fakülte açmak yerine yüksek öğretim öncesi eğitimin politeknikleştirilmesi birçok sorunu çözümleyebilir.

si'nden).

Yükseköğretime, karşılanamayacak kadar büyük bir istek olduğu bilinmektedir. Gençler bu konuda o kadar ısrarlıdır ki, yıllarca bıkıp usanmadan tekrar tekrar sınava girmekte, kendi deyimleriyle kapağı üniversiteye atabilmenin umudunu yitirmemektedir. Nitekim 1982/1983 yılında öğrenci seçme ve yerleştirme merkezine başvuran 408.000 adaydan yaklaşık 190.000'i geçen yıl orta öğretimden mezun olmuştur. 218.000'i ise geçmiş yıllardan biriken öğrencilerdir (İ.Doğramacı'nın açıklamasından). Denilebilir ki gençler bu konuda direniyor. Oysa yukarıda da belirttiğim gibi, üniversiteye girme konusunda bu kadar ısrarlı olanların hemen yarısı başarısızlığa uğruyor. Bitirenlerin azımsanmayacak bir bölümü de işsiz veya gizli işsiz oluyor. Örneğin 3.4.1982 günlü Hürriyet Gazetesinden öğrendiğimize göre, İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvuran 148.549 kişiden 119.693'üne iş bulunurken, 4866 yüksekokul mezunundan ancak 314'ü işe yerleştiri-

darülfünun döneminde ve daha sonra 1933 reformu ile üniversiteye geçişte, konunun felsefesini pek düşünmeden orta ve Batı Avrupa'nın seçkin yetiştirmeye yönelik klasik üniversite düzenine sahip çıkmış ama bunun yanında seçkin yetiştirmenin gerektirdiği araştırıcı ve eğitici kadrosunu en alttan yukarı kadar giden etkili ortamını kuramamıştır denilerek üniversitelerin batının etkisiyle toplumumuza girdiğini açıklamaktadır. Batının etkisi yalnızca kuruluşta kalmamıştır. Eğitim ve kültürümüz yabancıların, özellikle Amerikalıların etkisi altına girmiştir. Anımsanacağı gibi, Amerikalılar bir süre uzman, teknik yardım ve malzemesini sağlamışlardır eğitim kurumlarımızın. Amerikalıların eğitim sistemimize sokup uyguladığı proje sayısı, program geliştirmekten barış gönüllüsüne kadar yirmiyi bulmuştur. Planlaması, yönü, yöntemi yabancıların katkısıyla çizilen bir eğitim sistemi ulusal olamaz, Türkiye'nin, Türkiye halkının sorunlarına yanıt veremez. Bu nedenle öncelikle eğitim sistemimizin yabancı

laşmış bir teknik ve bilimsel kadro yetiştiriyor. Örneğin son yıllarda giderek popülerlik kazanan dallardan işletme mühendisliğine bir göz atalım. İşletme mühendisleri, çalıştığı kurumda, kurumun sahip olduğu para, insan gücü, araç ve gereçten en iyi biçimde yararlanmayı sağlayacak çalışma düzenini planlar, çalışmaları denetler. İşletmecilerin istihdam sorunu bir yerde ülkenin sanayileşme sorununa bağlıdır. Bir başka deyişle, sanayileşmenin hızlılığı ile işletme mühendisine duyulan gereksinim koşuttur. 1982/1983 öğretim yılında İ.T.Ü., Ankara D.M.M.A ve Sakarya İşletme Mühendisliği Fakültelerine alınacak toplam öğrenci sayısı 380'dir. Türkiye'de işletmeci gerektirecek düzeye gelmiş 380 firma açılmıyor ki her yıl. Aynı şeyleri iktisatçılar için de söylemek olanaklı.

Bir başka alana bakalım: Mühendislik. Türkiye teknoloji yaratmıyor, uyarlıyor. Yine biliniyor ki ülkemizin yatırım düzeyi oldukça sınırlıdır. Bu durumda mühendis açığından söz etmek, mühendislik fakültelerinin kontenjanlarını arttırmak ne denli gerçekçidir? Esasen şimdi bile Türkiye'de mühendislik eğitimi görmüş çok az kişi gerçekten mühendislik yapmaktadır. Mühendislerin görünürde mühendislik kadrolarında çalışıyor olmaları, onların mühendislik işlevi gördüklerini kanıtlamaz. Büyük çoğunluğu iki yıl gibi çok daha kısa sürede ve çok daha ucuza sağlanabilecek eğitimi gerektiren teknik görevlerde çalışmaktadır.

En çarpıcı ve bilinen örnek eczacılar olmalı. Yaygın deyimiyle bakkal dükkanı kadar çoklar. Dört yıllık ve oldukça pahalı bir eğitim alan eczacının yaptığı nedir? Çoğu kez, ilacı alıp müşterisine vermek. Kaç eczacı yıllar boyu oku-

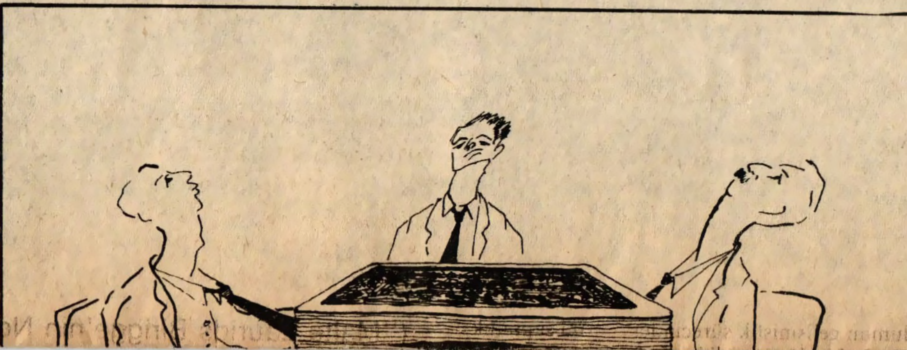
manya'da %3.5, İtalya'da ise %2,5'dur. Silahlanma için ayrılan ödeneğin küçük bir bölümünün eğitime aktarılması sorunun çözümü için yeterli olabilir.

2— EĞİTİMDEKİ EZBERCİLİK KALDIRILMALIDIR

Büyük çoğunluk eğitim hakkından yoksun kalırken, eğitilenlerin de yanlış eğitildiğini söylemek gerekir. Okutulan ders konuları yaşamdan uzak, toplumdan kopuktur. Öyle ki okutulanlar kısa sürede unutulmaktadır. Programları dolduran konuların hemen yarısı işlevsizdir. Değişmeyen, hiçbir işe yaramayan, yeni gereksinimlere uygun olmayan müzelik bilgiler ısrarla öğretilmek istenmektedir. Öğrenciyi iyiye, güzele, doğruya götürecek bilgiler yoktur. Fizik, kimya dersleri laboratuvarsız geçer. Yıllarca fizik okuyan öğrenci sigortayı takamaz, ampulü değiştiremez. Hukuk okuyan okulu bitirdiğinde dilekçe yazamaz. Tarım dersleri bile sınıfta öğretilir.

Yaşamdan kopuk yetiştirilen gençlere belli kalıplar aktarılır. Böyle yetişenler de düşünen, sorunların nedenlerine inebilen, neden sonuç ilişkisini kurabilen insanlar yerine ezberci, öğrendiğini değişmez olarak algılayan kişiler olurlar. Bu konuda öğretmenleri suçlamak yanlış olur. Öğretmenlerin, resmi eğitimin felsefe ve ideolojisini gözü kapalı şekilde öğrenciye aktarması isteniyor. Bunu sağlamak için de, Vali ve Kaymakamlara geniş yetkiler tanınmıştır. İl Disiplin Kurulları, siciller, sürgünler, öğretmenlerin korkulu rüyası oluyor.

Çizilen programın dışına taşamayan öğretmenlerin yetiştirdiği gençler de mevcut ve ge-

Yaşamıyor	3	0.8	28	4.6
Toplam	600		600	

Öğrencilerin annelerinin çarpıcı bir bölümü işsiz görünmektedir. Ancak,belirtmek gerekir ki sorular arasında ev kadını şıkkının bulunmayışı bir eksikliktir. Bu nedenle öğrencilerin annelerinin ne kadarının ev kadını, ne kadarının iş arayıp da bulamadığı için işsiz olduğunu anlamak olanağı bulunmamaktadır. Bu eksikliği gidermek için İstanbul Üniversitesi'nde hazırlanan anket yanıtlarına baktım. Ankete katılan 1100 öğrenciden 950'si annesinin ev kadını olduğunu belirtirken, annesinin işsiz olduğunu belirten hiçbir öğrenci çıkmamıştır. (Ekşi, a.g.e. s.160). Her iki anket sonucuna bakarak öğrenci annelerinin çok büyük bölümünün iktisaden faal olmadığını söylemek olanaklıdır. Bu doğaldır.

1975 yılında iktisaden faal nüfusun cinsiyete göre dağılımı şöyledir:

Toplam nüfus	*İktisaden faal nüfus*	*Toplam kadın nüfus*
40.197.670	*16.349.380*	*19.780.470*

İktisaden Faal nüfus:	*Toplam Er. nüf:*	*İktisaden Faal E.N:*
5.912.919	*20.417.200*	*10.436.461*

(TİY)

İktisaden faal nüfusun ancak %37'si kadındır. Çalışan kadının toplam kadın nüfusa oranı ise %29.8'dir.

Baba mesleğine göre değerlendirmede, DPT'nin bulgularına da yer vermek istiyorum:

Üniversite seçme sınavlarına giren öğrencilerin baba meslekleri ile 1970 nüfus sayımının son haftadaki mesleğe göre dağılımı şöyledir:

Meslekler	*Faal nüfusun son haftadaki mesleklerine göre dağılımı %*	*Öğrencilerin baba mesleklerine göre dağılımı %*	*İndeks sayı*
Çiftçi	*66.4*	*23.7*	*0.356*
Memur	*6.6*	*19.8*	*3.000*
Serbest mes.	*2.3*	*5.7*	*2.478*
Esnaf-sanatkâr	*6.1*	*10.3*	*1.688*
Tüccar	*2.0*	*7.1*	*3.550*
Sanayici	*0.1*	*1.2*	*12.000*
İşçi	*11.6*	*11.7*	*1.008*
Diğer	*4.9*	*8.1*	*1.653*

İndeks sayılara bakıldığında, sınava giren öğrencilerin sınava girme olanağına, başka bir anlatımla yükseköğrenim önüne gelebilme şansına sahip olabilme yönünden şu sıralama yapılabilir:

1— Sanayici çocukları
2— Tüccar çocukları
3— Memur çocukları
4— Serbest meslek sahiplerinin çocukları
5— Esnaf ve sanatkâr çocukları
6— İşçi çocukları
7— Çiftçi çocukları

Çiftçi çocuğunun sınava girme umudu 1 puan olarak değerlendirildiğinde, diğer meslek sahiplerinin çocukları için sınava girme umudu puanları şöyledir:

1— Sanayici çocukları: 34.3 puan
2— Tüccar çocukları: 9.9 puan
3— Memur çocukları: 8.4 puan
4— Serbest mesleklilerin çocukları: 6.9 puan
5— Esnaf ve sanatkâr çocukları: 4.7 puan
6— İşçi çocukları: 2.8 puan
7— Çiftçi çocukları: 1 puan

Bu puanların anlamı şöyle açıklanabilir. Bir çiftçi çocuğu ile bir sanayici çocuğunun sınava girme yönünden karşılaştırılması halinde çiftçi çocuğunun sınava girebilme umudu 1 iken, sanayici çocuğunun bundan 34.3 kere fazladır. Bu yapı, Türkiye'deki yüksek eğitimin fırsat eşitliği açısından toplumsal içeriğini göstermektedir. Sınava giren öğrenciler arasında çiftçi ve işçi çocuklarının oransal ağırlığı temelde aldatıcı bir ağırlıktır. İşçi ve çiftçilerin faal nüfus içindeki oransal payı göz önünde tutulduğu zaman biraz önce sözünü ettiğimiz ağırlık öne-

Toplam	600

1980 yılında gazete ve dergi yayın sayısı toplam 2019'dur. (T.İ.Y. s.119), Günlük gazete okuru sayısı ise 1983 yılının eylül ayında ortalama 2.500.000 olarak belirtilmektedir. (HürriyetGazetesi'nin Tiraj ve Pazarlama servisinden öğrenilmiştir.) Toplam nüfus 44.736.957 olduğuna göre ortalama %5,6'dan gazete okur oranı.

Bu bulgulara dayanılarak yükseköğretim yapabilen öğrencilerin ebeveynlerinin sosyoekonomik durumlarının Türkiye ortalamasının üstünde olduğu söylenebilir.

Sınavdan önce teste yakınlık dereceniz nedir?

—Test tipi sınavla ilk kez karşılaştım:115 %18.42
—Üniversiteye hazırlık kurslarına katıldığım için alışkanlığım var: 286 %45.83
—Okuldan alışkanlığım var: 218 %34.93

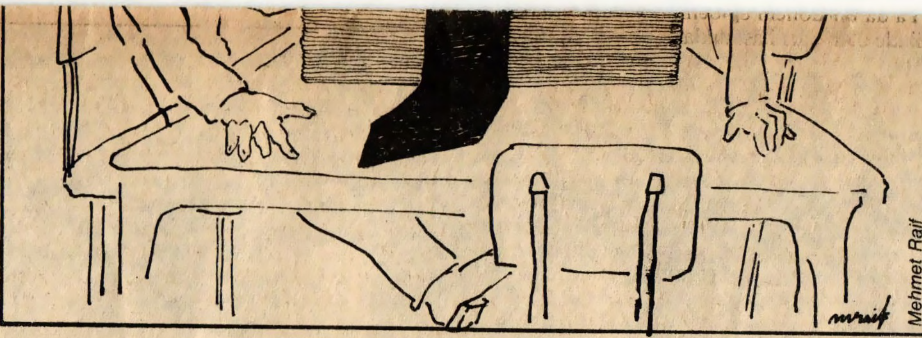
Okuduğunuz lisede öğretmen durumu nasıldı?

—Tüm derslerimizin öğretmeni vardı: 352 %56.42
—Öğretmensiz geçen derslerimiz azdı: 191 %30.60
—Öğretmensiz geçen derslerimiz çoktu: 78 %12.50

Ankete katılan öğrencilerin hemen yarısının üniversite hazırlık kurslarına devam ettiği görülmektedir. Dershanelerin getirdiği belirli bir ekonomik yükün olduğu ve bu yükü kaldırabilenlerin üniversiteye girmede daha şanslı oldukları görülmektedir.

SONUÇ

29.4.1982 günlü gazeteler, üniversitelere bir misli fazla öğrenci alınacağını kamuya duyurdular. 28.4.1982 günü düzenlediği basın toplantısında Yüksek Öğretim Kurumu Başkanı İhsan Doğramacı şu açıklamayı yapıyordu: "Yüksek Öğretim Kurumlarına bu yıl alınması planlanan öğrenci sayısı, geçen yılki sayı olan 69.000'nin iki katına yaklaşmaktadır. Öngörülen bu sayının 73.000'i merkezi yerleştirme sistemiyle, geri kalanı da önkayıt sistemiyle yüksek öğretim kurumlarına alınacaktır... Bu girişimimizle planda öngörülen hedefe ulaşmak, hatta geçmek mümkün olacağı gibi, açık bulunan insan gücü ihtiyacı da karşılanacaktır... Hedefimiz 3, 4 yıl içinde her yıl ortaöğretimi bitiren ve yüksek öğretime devam etmek isteyen tüm öğrencilere kabiliyetlerine göre ve imkan nispetinde arzuları yönünde yüksek öğretim imkanı vermektir. Bunlardan yaklaşık 150.000 aday lisans düzeyinde öğrenime devam edebilecek, 50.000 adaya da büyük ihtiyaç duyulan ara insan gücü yetiştirmek için 2 yıllık önlisans düzeyinde bilgi ve beceri kazandırılacaktır (29.4.1982 günlü Cumhuriyet Gazete-

lebilmiştir. Bu küçük örnek bile, üniversitelerde kapasite artışı yaratmanın sorunu çözümlemekten uzak olduğunu göstermeye yeterlidir. Ne var ki yıllardır yapılan tüm uyarılara karşın kapasite artışı hâlâ bir çözüm olarak getirilmektedir.

KAPASİTE ARTIŞI ÇÖZÜM DEĞİLDİR

Türkiye'de mevcut yükseköğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayısı, aslında yüksektir. Yalnız bunun hesabını, yüksek öğretim çağında bulunan nüfusla yapmak hatalıdır. Alınması gereken ölçü, ilk ve ortaöğretimdeki öğrencilerin sayısıdır. Az gelişmiş ülkelerde yükseköğrenim öğrencilerinin ortaöğretimdeki öğrenci sayısına oranları %3'dür. Bu oranı geçen ülke pek yoktur. Geçenler içinde ise Türkiye vardır (A.Ekşi, a.g.e., s.148'den Y.Ülken, Yüksek Öğretim Sorunu ve Yarattığı Sonuçlar, İst. Üniv. Bülteni, Kasım, sayı: 6).

Mevcut yükseköğretim kurumlarında okuyanlar zaten fazla iken ve mezun olanlara yeterli iş alanları da açılamamışken kapasite artışı yaratmanın doğru olmayacağı ortadadır. Kaldı ki yeni kapasite yaratılması, beraberinde tesis, öğretmen, mevzuat ve milyarlarca liralık finansman sorununu da getirecektir. Kısaca, işsiz ve gizli işsizler arasındaki diplomalı işsiz sayısı artacak, istediği çalışma ortamını bulamayanlardan olanağını bulanlar yabancı ülkelere gidecek, şimdi bile yeterli olmayan öğretmen ve tesis açığı daha da büyüyecek öğretim düzeyi daha da düşecektir. Bu sorunlar halihazırda çözümlenememişken yenilerinin eklenmesi toplumsal huzursuzluğu arttıracak, sosyal patlamalara zemin olabilecektir.

AMACA VE ULUSAL ÇIKARLARIMIZA UYGUN BİR SİSTEM GEREKLİDİR

4. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Ülkemiz,

etkilerden arındırılması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu etkinlik öylesine yoğundur ki daha ekonomimizin hangi nitelikte insana gereksinim duyduğu bilinmemektedir.

Yine Türkiye'de eğitim sisteminin ne nitelikte insan yetiştirdiği ve bunların nasıl kullanıldığı da yeterince bilinmiyor. Oysa kişiyi belirli ekonomik ve toplumsal görevlere hazırlamada amaca ve ulusal çıkarlara uygun eğitim kurumları seçilmelidir. Bir yandan ekonomik düzenin gereksinimleri belirlenirken, diğer yandan bunu karşılayacak eğitim yöntemleri geliştirilmelidir. Her ülkede eğitimi, o ülkenin gereksinimleri belirler. Bu nedenle de her ülkenin eğitim sistemi diğerinden farklıdır. Biz ne yapıyoruz? Gelişmiş kapitalist ülkelerin kendi yapılarına ve sanayileşmelerinde gereksindikleri kurumları alıp kendi sistemimize yerleştiriyoruz. Ulusal amaçlarımıza uyarlanması olanaklı olmayan bu ithal malı kurumlar, gereksinmediğimiz alanlarda gereğinden çok sayıda uzman-

duğu belki de anlamadan ezberlediği bilgileri meslek yaşamında kullanabilmiştir? Yine, Siyasal Bilgilerden mezun olan kaç genç, öğrendiklerini topluma yararlı hale getirebilmiş, mesleğinde uygulayabilmiştir? Açıkça görülmektedir ki, eğitimin bu yapısıylasorunlarıçözme olanağı yoktur. En ivedi olarak ne yapılmalıdır?

I— HERKESE EĞİTİM OLANAĞI SAĞLANMALIDIR

Anayasaya göre halkın eğitim ve öğretimi devletin görevidir. Devletin bu görevi yeterince yerine getiremediği anlaşılmaktadır.

Yükseköğretimle ilgili olarak sunduğumuz bulgulardan da anlaşılacağı üzere, ülkemizde yükseköğretim yapma olanağına sahip olabilmenin, ailenin sosyo-ekonomik yapısı, okunan lise, yaşanan bölge, bölge içinde de yaşanan kentle yakın ilgisi vardır. Büyük çoğunluğun eğitim hakkından yoksun bırakıldığı görülmektedir. Türkiye'de okuma yazma bilmeyen insanlar hâlâ azımsanmayacak kadar çoktur. 36.155 köyün 30.443'ünde planlı okul vardır. 571 köyde prefabrik, 2867 köyde geçici, 2274 köyde ise hâlâ okul (Milli Eğitim İstatistikleri, İlk Öğretim 1980-1981 s.39) olmadığı anımsanacak olursa konunun önemi kendiliğinden anlaşılır. Organizasyon, personel, araç ve gereç sağlanması konusu bütçeden eğitime ayrılacak miktarın çoğaltılması ile önemli ölçüde giderilebilecektir.

Türkiye'nin askeri harcamaları gayri safi milli hasıla içinde en yüksek oranı oluşturmaktadır. Örneğin, 1975-1979 döneminde Türkiye GSMH'nın %6,5'unu silahlanmaya ayırmıştır. Bu sayı aynı yıllarda ABD'de %5,7, Federal Al-

leceğe yönelik sorunları çözebilecek teknik, kültürden yoksun kalıyorlar.

Nitekim 4. Beş Yıllık Kalkınma Planında ezbere dayanan öğretim doğal olarak yaratıcı insan yetiştirmeyi engellediğine işaret edilmekte ve "ezberleme geleneğini yıkarak edinilen bilgi ve teknikleri yeni durumlarda kullanılır hale getirmek gerçek bir pedagoji devrimi ister.

...Açıkçası eğitimde hem yapı hem pedagojik içerik bakımından bir reformı yapmak zamanı çoktan gelmiş geçmektedir." denilmektedir.

3— YÜKSEKÖĞRENİM ÖNCESİ EĞİTİM POLİTEKNİKLEŞTİRİLMELİDİR

Teorik öğretim ile pratik eğitim arasındaki kopukluğu gideren ülkelerde gençlerin daha başarılı oldukları, ekonomik kalkınmanın daha sağlıklı olduğu gözlenmiştir. Örneğin İsveç'te ilerde akademik eğitime devam edecek de olsa, 3. sınıftaki her öğrenci, sloyd denen pratik kurslara alınmaktadır. Her öğrenci tekstil, tahta işi ve metal işi şeklindeki 3 sloyddan birini seçmek zorundadır. Sloyd programı 3. sınıftan 8. sınıfa kadar sürer. Amaç, genci iş dünyası ve toplumla bir araya getirmektir. 8. ve 9. sınıflarda pratik çalışmalar başlar. 14-15 yaşındaki bu gençlerden ileride yapmayı isteyecekleri bir işi seçmeleri beklenir... Gerçek amaç, yaparken öğrenmeyi, öğrenirken yapmayı öğretmektir. İleri yaşlara kadar zorunlu olarak okulda kalan genci, iş dünyasına hazırlama sorumluluğunu böylece devlet üstlenmektedir. (A.Ekşi, a.g.e., s: 339)

4. Beş Yıllık Kalkınma Planında da "ortaöğretimde gençlerin yeteneklerini kendilerinin de onaylayacağı biçimde ortaya çıkarmak ve onları umut bağlayabilecekleri mesleklere sahip kılmanın devlete yükleyeceği mali külfet ve fedakarlığın, yükseköğretimi sağlıksız biçimde geliştirmekten daha az" olduğu belirtilmektedir.

Ortaöğretim oranını ilkokul öğrenci sayısına göre arttırmak ve bu artışı da öğrenciye beceri kazandıran mesleki ve teknik okullarda yoğunlaştırmak ülke gereksinimlerine daha uygun düşerken bizde orta öğretimdeki öğrencilerin dörtte üçü klasik liselerde eğitim görmektedir. Fakülte açmak yerine, yükseköğretim öncesi eğitimin politeknikleştirilmesi birçok sorunu çözümleyebilir. Meslek okullarını liseleştirmek yerine, gerekli bilgi ve becerinin kazandırıldığı sanat okullarını yaygınlaştırmak, yüksek teknik eğitime de yalnızca teknik okullardan gelenleri almak en akıllıca çözüm olarak görülmektedir.

Ekonomik aşamanın gerektirdiği nicelikte kadro yetiştirmek ve bu kadroyu da akılcı ve üretici, gerçekçi bir eğitimle sanayileşmede işe yarayacak şekilde eğitmek zorunlu hale gelmiştir. Böylece açık ve gizli işsizliğin azalması, bürokratik kadrolardaki şişkinlik ve gerekmediği halde yaptırılan uzun eğitim nedeniyle yükselen maliyetin azalması, mevcut öğretim kurumlarındaki öğretmen, araç ve gereç açığının hızla kapatılması da olanaklı hale gelecektir.

Bu kadar karanlık bir tablo çizdikten sonra güzel sözlerle bağlanabilir mi bu yazı? Bana sorarsanız bağlanabilir derim. Eğitim sorunları, Türkiye'nin temel çelişkilerinden ayrı düşünülemez. Bu temel çelişkiler hep sürecek mi? Ne demiş ozan:

İşler, atom reaktörleri, işler,
yapma aylar geçer güneş doğarken
ve güneş doğarken hiç umut yok mu?
umut, umut, umut,
umut insanda...

C. Chaplin · L. Visconti · A. Hitchcock · M. Antonioni · B. Fosse · R. Polanski · R.W. Fassbinder · Paolo ve V. Tavıanı · E. Kazan
J. Losey · A. Vajoy · A.J. Pakula · A. Kurusora · K. Reısz · F.F. Coppola · J. Ford · M. Forman · W. Allen
G.Cukor · L.Bunuel · P. Weır · W. Herzog · I. Szabo · I. Bergman · Z. Fabrı · M. Brooks · J. Huston

Germencik Sokak Ata Apartmanı No: 4
Bebek - İstanbul Tel.: 165 62 31

Bazı yayınevlerimizin ansiklopedi satın aldıkları ülkelere (örneğin ABD'ye, Fransa'ya, İngiltere'ye) bir yayınevimiz ansiklopedi satıyor.

Türkiye'de ansiklopediler,
genellikle dış ülkelerden satın alınarak
Türkçe'ye çevrilir ve yayımlanır.
Birkaç küçük istisna dışında.

Şimdi, bu alışkanlığı bozan büyük bir ansiklopedi var:

Yurt Ansiklopedisi

11.000 sayfadan oluşan ve
Türkiye üstüne binlerce kaynaktan
edinilebilecek bilgiyi toplu olarak sunan
Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık tarafından
hazırlanıp yayımlanmaktadır.

Ve Anadolu Yayıncılık,
ansiklopedi satın aldığımız ülkelere
şimdi ansiklopedi satmaktadır.

ANADOLU YAYINCILIK
Büyükdere Cad. Üçyol Mevkii 93 Maslak-İstanbul

Anadolu Yayıncılık tarafından iki yıldır her hafta 64 sayfalık fasiküller halinde yayımlanan Yurt Ansiklopedisi'nin 8. cildi tamamlanmak üzeredir. Yurt Ansiklopedisi'nin ilk 10 cildi 67 ilimizi işlemekte. 11. büyük cildi ise Türkiye'yi bir bütün olarak ele almaktadır. Böylelikle Yurt Ansiklopedisi, 11 cildi, 11.000 sayfasıyla, Türkiye'nin en büyük ansiklopedisi olmaktadır.

Ulusal birliğin simgeleştiği kişilik

ATAOL BEHRAMOĞLU

I- Mustafa Kemal, Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılında yoğunlaşan Batılılaşma, modernleşme girişimleriyle ulusalcılık akımının etkileri altında oluşan, İmparatorluğun çöküş döneminde kurtuluş çareleri arayan kuşağın seçkin bir temsilcisidir. Gerçekçi öngörülü kişiliğiyle, İmparatorluğun çöküşünün kaçınılmazlığını görmüş, asker ve lider yetenekleriyle, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın öncüsü Başkomutanı olmuştur. Etkilendiği yerli ve yabancı kaynaklar bakımından, ideolojisi, burjuva-demokrat bilimsel tanımı içindedir. Ulusal kurtuluşçuluk, ulusçuluk ve bağımsızlıkçılık bu ideolojinin doğal bileşenleridir. Halkçılık, ekonomide devletçi uygulama girişimleri, özgül ve pragmatik yanlarıdır. Bu anlamda Atatürkçülük, donmuş bir kalıplar dizgesi değil, araştıran, kendini pratikte sınayan bir uygulamanın da adıdır. Kanımca, günümüz Türkiye'sinin başarılarının da, kimi çıkmazlarının da kaynaklarını, bu uygulamanın çeşitli yönlerinde görebilmek olasıdır.

2- Atatürk, modern Türkiye'nin kurucusu olarak, üzerinde tüm ulusun birleştiği, ulusal birliğin simgeleştiği kişiliktir. Tekele alınmaması gerektiği gibi, o bir tabu değildir ve buna gereksinimi de yoktur. Bu bakımdan, sadece 10 Kasım'larda değil, her zaman kişiliğinin ve ideolojisinin bağımlılığa karşı bağımsızlıkçı, despotluğa karşı özgürlükçü, geriliğe karşı çağdaş, şovenizm ve militarizme karşı barışçı, demokrat ve birleştirici yönleri vurgulanarak geniş yığınlara kavratılmalıdır. Çünkü Atatürkçü düşüncenin temel, tartışma götürmez ilkeleri bunlardır.

"Etkilendiği yerli ve yabancı kaynaklar bakımından, ideolojisi, burjuva- demokrat bilimsel tanımı içindedir. Ulusal kurtuluşçuluk, ulusçuluk ve bağımsızçılık bu ideolojinin doğal bileşenleridir. Halkçılık, ekonomide devletçi uygulama girişimleri, özgül ve pragmatik yanlarıdır"

10 Kasım'ın yas havasına büründürülmemesi gerekir

"Atatürk, temel niteliğini "benim karakterim bağımsızlık ve özgürlüktür" diye adlandırmıştı. Bu bakımdan, Atatürkçü olduklarını ileri sürenlerin, siyasal ve askersel alanlarda olduğu kadar, ekonomi, kültür, hukuk, eğitim alanlarında da "tam bağımsızlığa" tüm varlıklarıyla bağlı olmaları gerekir"

ADNAN CEMGİL

1- Atatürkçülük deyimi, Atatürk'ün dünya görüşünü ve Türkiye tarihinde başlamasına öncülük ettiği dönemin temel ilkelerini benimseme anlamında kullanılabilir. Bunun dışında, -kimi zaman içtenliksiz- bir "kişiye tapma"yı yansıtır. Duygusal ve kişisel anlamda Atatürkçülük, Atatürk sevgisi, benim de arta kalanlarından olduğum kuşak için sözkonusu edilebilir, yani yaşları yetmişle seksen arasında bulunanlar için. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, ülkemizin emperyalist saldırganlarca işgal edilen bölgelerinde çocukluklarını ve ilk gençliklerini yaşayanlar, Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın önderine candan sevgi duyarlardı. Bugün de -beyinleri donmuş olanların dışında- bu kuşaktan olanlar, duygusallıklarını geçmişte bırakarak, onun tarihsel kişiliğini yetenekleri oranında- en iyi değerlendirenlerdendirler.

Atatürk, temel niteliğini "benim karakterim bağımsızlık ve özgürlüktür" diye adlandırmıştı. Bu bakımdan, Atatürkçü olduklarını ileri sürenlerin, siyasal ve askersel alanlarda olduğu kadar, ekonomi, kültür, hukuk, eğitim alanlarında da "tam bağımsızlığa" bütün varlıklarıyla bağlı olmaları gerekir. Bunların birinde bile savsaklama gösterenler Atatürkçülükten söz edemez.

Atatürk'ün tarihimizdeki yeri ve değeri saptanırken, gözü kapalı bir tutkuya kapılmamak ya da akıl ve bilim dışı bir inkâr yoluna sapmamak için, yaşadığı ve kavgasını yürüttüğü dönemin toplumsal koşullarını, Türkiye'nin sınıfsal yapısını gözden uzak tutmamak gerekir.

Atatürk'ün, Türkiye'nin temel ilkelerinden biri olarak benimsediği laiklik, tarih boyunca devlet yönetimine burnunu sokan softaların çanına ot tıkamıştı. Ama ölümünden sonraki bazı dönemlerde, Atatürk'ün portresinin altında resim çektiren birçok politikacının miting alanlarında tekbir getirdiklerine, ya da propaganda kürsülerinde, önlerinde Atatürk büstü, ellerinde Kur'an, nutuk çektiklerine tanık olduk. Bunların yanısıra "laiklik dinsizlik değildir" parolasına sığınarak medrese eğitimini hortlatmak isteyenler de az değildi. Bu durumların meydana geliş nedenleri, toplumun yapısal gerçeği, iç ve dış ilişkiler ve başka birtakım oluşumlardır. Buysa bilimsel bir inceleme ve araştırmayla saptanabilir.

2- Her yılın 10 Kasım'ında yapılan Atatürk'ü anma törenlerinin bir yas tutma havasına büründürülmemesi gerekir. Böyle bir tutum, onun akılcı ve gerçekçi karakterine aykırı düşer. O günün sınırlı süresi içinde, anımsatmanın ötesinde, nasıl bir öğretici ve eğitici çalışma yapılabilir? Atatürk'ün izinde yürümek, onun ilkelerini eksiksiz biçimde hayata geçirmekle yetinmeyerek, toplumun gelişme koşullarına uygun olarak, yeni itici güçlerin istekleri doğrultusunda ileri hedeflere yönelmekle olur.

Saygı için özel yasa

METİN ELOĞLU

1 Hani şiirin binbir tanımı vardır ya, Atatürkçülük de gitgide onu andırır oldu. Salt koşulların geliştirdiği, yani felsefe kökenli bir öğreti olmadığından, en karşıt inançtakiler bile kendi açılarına çekeleyip, amaçlarınca yorumlayabiliyorlar. Sonuç: Anısına saygı sağlayabilmek için özel yasa çıkarmak zorunluğu...

2- Bir yandan "Atatürk yüz yaşında" diyoruz, öte yandan gazeteler kara başlıklarla çıkıyor, TRT kaşlarını çatıyor, sanat/eğlence gösterileri kepenklerini çekiyorlar. Bu çelişki de bize özgü! Oysa, 10 Kasımları, bu doğal yitimin yıldönümünü bir yas günü olmaktan öteleyip, onun devrimci, somut ilkeleri doğrultusunda, çağcıl, ulusal, gündeş sorunlarımızla ilgili, özgürce değerlendirmelere açık bir "anma günü", -giderek haftasına-na dönüştüremez miyiz? Hafiflik mi olur?

Atatürkçülük ne

ŞAHAP BALCIOĞLU

Atatürk, bu ölümlü dünyadan göçeli kırkbeş yılı buldu. O günden bu yana geçen süre içinde toplum da türlü oluşum ve gelişimlere tanık oldu. Türkiye Cumhuriyeti İkinci Dünya Savaşı yıllarını yaşadı, tek partiden çok partiye geçti, 1960 Devrimini, 12 Mart 1971'i, 12 Eylül 1980'i gördü, yeni bir sivil parlamenter döneme adımını attı.

Atatürk konusundaysa, önemli iki sorun aydınlık kazanmadı. Bunlardan biri üstündeki tartışma ya da fikir savaşı yıllardanberi sürüyor: Atatürkçülük nedir? Öteki de, her yılın 10 Kasım günü yinelenen tekdüze, aynı türde törenlerin artık yeni bir anlayışla uygulanışa konma isteği,

Zulme kapalı bağımsızlığa açık

KERİM KORCAN

1) Atatürkçülük, meydana getirdiğiâbide eserlerle kendini kanıtlamış çağdaş bir siyasi akımdır. "Atatürkçülük ne değildir" derseniz, o soruyu da şöyle yanıtlarım: Atatürkçülük, toplumu tekmil ileri kurumlarından koparıp, geriye, tarihin karanlıklarına götürmek isteyenlerin talim alanı değildir. Kısaca tanımlarsak, ileriye, sosyal adalete ardına kadar açık, gericiliğe, zulme kapalıdır Atatürkçülük. Peki ama, yarım yüzyılı çoktan aşmış, bir siyasal-sosyal olguyu neden tartışıyoruz? Bunun bir genel gerekliliği olsa gerek! Işığa, aydınlığa, bağımsızlığa açıktır Atatürkçülük!

2- Atatürkçülüğün, bilimsel yorumundan yola çıkarak, insanlarımıza iş, onur, kültür, kişilik, vatandaşlık haklarının tam ve katıksız kullanıldığı, alabildiğine hür, demokratik bir düzen sağlamak olmalıdır.

Nail V'nin (
sorularımıza ş

Atatürk, dün değil, Atatürk bugün
Atatürk, yalnız bizlerin değil, Ata

Yani Atatürk "Son" değil, "Baş"tı
Ulusal Kurtuluş bâbında, gayrisi d
"Gayri"yi "Cinayet" bilen, a

Yani, Atatürk, "sözde" değil, "özd
Yani, Atatürk, barış yolunda dolu

Atatürk, "kalıp" değil, Atatürk "ş
Atatürk, törenlere, mörenlere, öv
sığan değil, Atatürk "mâver

Nihayet, Atatürk, "put" değil, Atatü
Gayrisi boş, gayrisi Atatürk'e "bü

Atatürkçüli

"İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir ki şut olarak, 1931'de CHP tüzüğüne, 193 çen Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk, Devlet kelerinin Atatürkçü dünya görüşünü si

1- Mustafa Kemal Paşa'nın "ulusal iradenin eg her türlü yabancı himaye isteklerinin reddi" biçi duğu ilkeler yalnız bir amacı değil, oluşmaya başlay 1921 Anayasası hazırlanırken, gene onun kalemind ikinci maddesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne şöyle meti, hayat ve istiklâlini kurtarmayı hedef bildiği ha münden kurtararak idare hakimiyetinin sahibi kılma 337/1921)

Daha sonra TBMM'nce yayımlanan bildiride de ifa felsefesini belirleyen ilkelerle uyum halindeydi.

Atatürk, savaş içinde ve savaştan sonra sık sık b tanımlar yapmıştır: "Tam bağımsızlık denildiği zam

GEZİ/İNCELEME

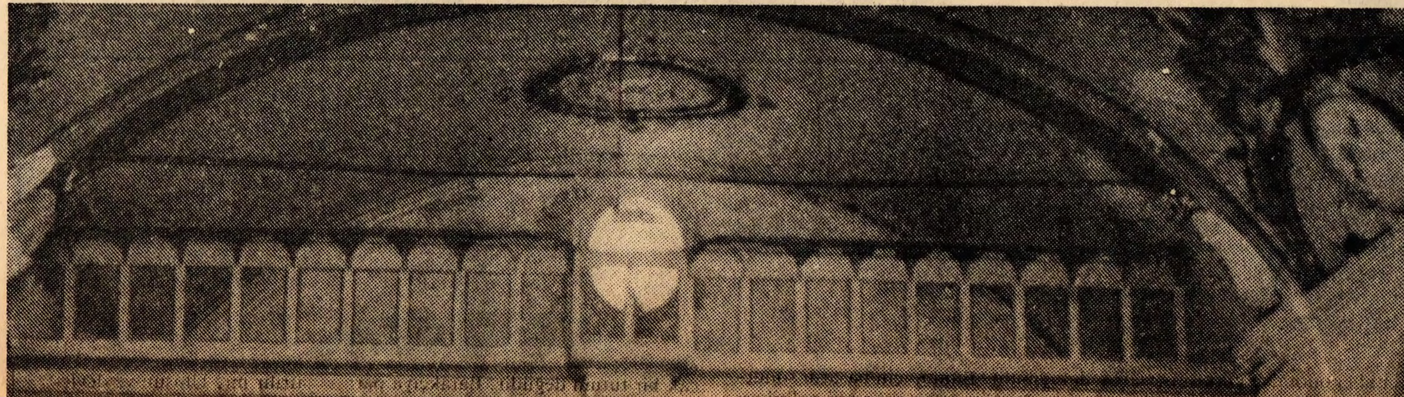
Efes-Şirince (Kırkıca) yol ayrımından-4

"Anadolu Rumu'nun anadili Türkçeydi"

YALÇIN ULUKAYA
Fotoğraflar: Erol Özdayı

"Bilmem hazır mıydın dün geceve-

makta ve onlar da beklemeden İzmir'e ya da Kuşadası tarafında, Yunanistan'a kaçabilecekleri kıyıya doğru gidiyorlardı. 6 ve 7 Eylül Türk Ordusu'nun yörede iyice yerleştiği

Hep ölünüyor; öldürmeyeceksin
demişti Musa./ İkiye
ayırdığı deniz
maviydi
senin karanlığı yaran
göz ışıkların gibi;
o deniz şimdi,
şimdi insan denizleri
hep kanlı."(1)

TBMM Ordusu oluşturulurken, ülkedeki çokluk milis ve çetenin bu orduya katılması gerçekleşirken- Şirince çevresindeki Türk çeteleri de TBMM Ordusuna katıldılar. Bir çok zorluk, halkın yardımıyla aşıldı. Silâh ve cephane kıtdı. Osmanlı silâh artıklarına, cephanesine gizli gizli el konuyor ya da Anadolu'ya kaçırılıyordu. Gerçekleşen Sovyet yardımı, halkın katkısı, ordunun gücünü daha da arttırmıştı. Kardeşine, arkadaşına karşı savaştığını ve bir emperyalist tuzağa düştüğünü ilk farkedenler; Yunan Ordusundaki Anadolu'lu Rumlar oldu. Çünkü, bu insanlar, yüzyıllardır uyumlu bir yaşamı Müslümanlarla paylaşmışlardı... Yunan Anakarasında da yiğit ve barışçı, gerçekçi insanlar vardı. Yunanistan'da oluşturulan, "Küçük Asya Savaşına Karşı Hareket Derneği"nin 300.000 üyesi vardı ve bu dernek, Anadolu'da Yunan Ordusu içinde bildiri dağıtıyor, savaşa karşı antipropoganda yapıyordu.

Şirince'de ikinci kilisenin kapısı

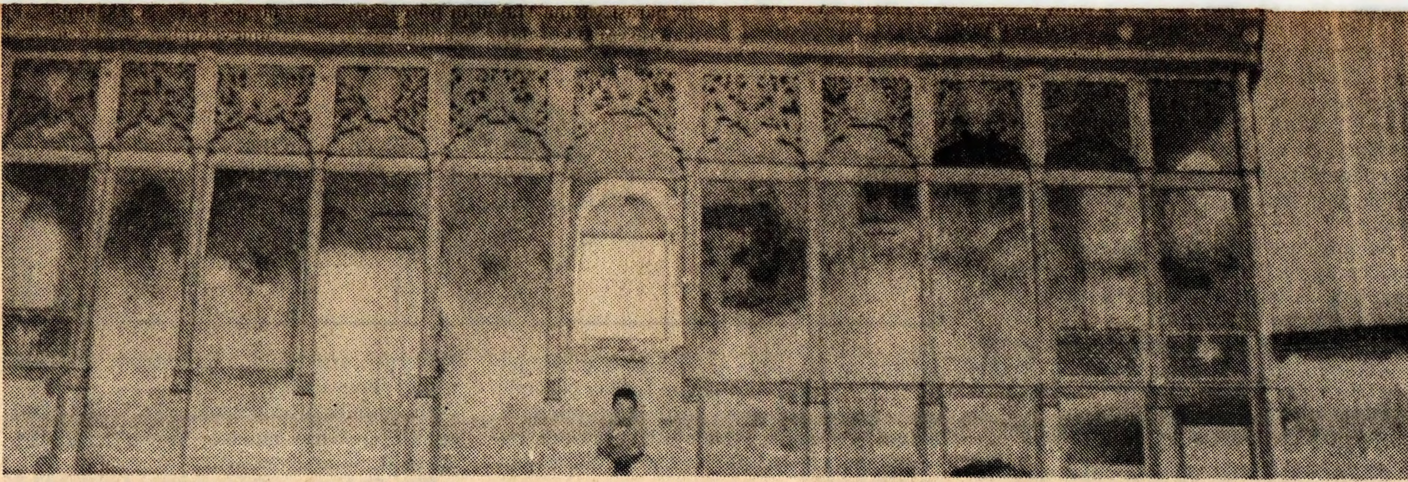
Kuşkusuz bir savaşta, kurunun yanında yaş da yanacaktı. Öyle de oldu. İzmir'in işgalinden sonra Ege'de yerli Rumların başlattığı yanlış olaylar da vardı. Yunan saldırısı sırasında kaleme alınan, Uluslararası Araştırma Kurulunun 7 Ekim 1919 tarihli raporun yazdığı gibi: ***"İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgali haberinin civar kasaba ve köylerde öğrenilmesinden sonra, buraların Yunan (Rum-B.U.) halkı, Türk evlerini yağma etmeye ve Türklerin hayvanlarını çalmaya başlamışlardır. Muhtelif köylerde de bazı Türkler öldürülmüştür."*** (2)

Zaman geçiyordu. Eylül 1922 Türk Ordusunun kesin utkuyla çağ gibi Ege Denizi'ne doğru akışını getirmişti. Yunan Ordusu dağıtılmıştı, çekiliyordu.

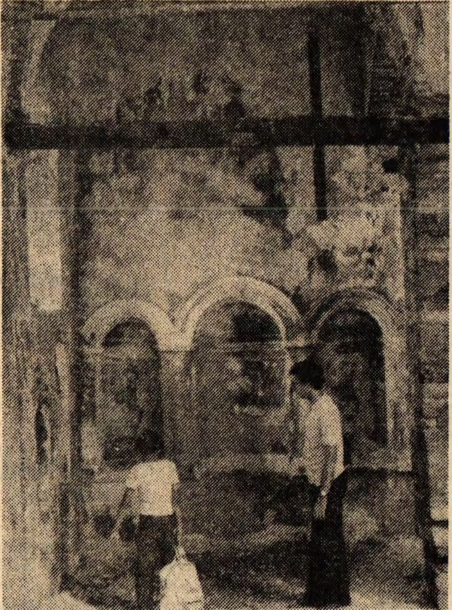
Şirince yöresinde görülen Yunan uçakları, bildiri atmaktaydılar.. Bu bildirilerde özetle, ***"Kaçın, Türkler geliyor"*** denmekteydi. Yunan Ordusundan kaçan Şirince'li (Kırkıca'lı) Rumlar, köylerine geldiklerinde; boş evlere, başıboş hayvanlara, bir kısım malı alınmış fakat yine de dolu sayılacak ambarlara, çoğu yaşlı olan az sayıda insana rastlanmadı; günlerdi ve Şirince'de yürüyemeyen bir kaç yaşlı Rum dışında kimse kalmamıştı. Evlerin ambarları yağma edilmekteydi. Asker, daha sonra yağmayı engelliyecekti... Rumlar, acılı ve pişman; yapma sallarla, kayıklarla, yüzerek ya da rastlayabildikleri gemilerle; belki de İzmir'e ulaşıp Kordon'daki yabancı bandıralı bir gemiye yerleşerek çoktan kaçmışlardı... Kaçabildilerse!

Şirince'den döndükten kısa bir süre sonra, İzmir-Karşıyaka'da, 1910'lu yıllarda Kuşadası'nda Gümrük Müdürlüğü yapmış olan *Hüsmen Mustafa Bey*'in oğullarından *Mustafa Usmen*'le karşılaştık. İlginç şeyler anlattı o da:

"1910'dan sonrası için söylüyorum, Ege'de bir kaç Türk aile dışında, geniş topraklar ve her şey Rumlarındı. Rumeli'nde de bunun tersi geçerliydi. Rumeli'nde Türktü toprak sahibi çokça ve Rum ya da Bulgarlar işçi ya da yarıcı idi onun yanında. Ama Anadolu'da alimallah her şey Rumlardan sorulurdu. Türkler askerlik yapıyordu, Rumlar yapmıyordu. Türkler ticareti ve sanayileşmeyi "gâvur icadı" sayıyor, yapmaya, uğraşmaya yanaşmıyorlardı. Rumlar ise, iyi tüccardı ve yenilikçiydi; iyi para kazanıyorlardı. Anadolu Rumunun anadili Türkçeydi ve Rumcayı gerekmedikçe konuşmazlardı...Bedel adı verilen bir iş akdi vardı, toprak sahibi ve işçi arasında. Bu sayede Türk ve Rum yoksul işçiler, kolay kolay iş bırakamazlardı...Yunanistan'dan militanlar gelmeye başlamıştı. Bunların en çetin cevizleri Daskalos denen Rum köy ilkokul öğretmenleri idi... Selçuk İstasyonu çevresi sulak ve göllüktü. Tiren suda giderdi. Selçuk İstasyonundan sonra Cellât istasyonu gelirdi. Bu istasyona Cellât adının verilişinin nedeni, sıtmaydı. Çünki, İngiliz Tiren Kumpanyası, kötü çalışan ve başedemedikleri memurları sıtmadan ölsün diye buraya sürüyordu... Oysa, Şirince'ye yani eski adıyla Kırkıca'ya- Çirkince'ye yani, sıtma sineği çıkamıyor ve sıtma görünmüyordu. Şirince'de tavernalar vardı, eğlence boldu... Kuşadası'nda liman ve gümrük vardı. Bir de İtalyanların yaptığı ve işlettiği bir zeytinyağı rafinerisi vardı ki sonra Tariş bu rafineriyi parçalayıp satmış... Babam Hüsmen Mustafa Bey, Osmanlı döneminde Kuşadası Gümrük Müdürü idi. O zaman, Türk ve Rum dostluğu iyiydi. Babam Edremit'ten gelmiş Kuşadası'na. Eski adı Aziziye olan şimdiki Çamlık, o zaman piknik yeri ve tavernalar vardı ayrıca. Kuşadası'nda idare Türklerde, ayrıca jandarma ve kaymakam vardı. İşte böyle iken şartlar, Rumlar babamı çok severlerdi. Aziziye'deki yemekli aile toplantılarına babamı da çağırırlardı... Hüsmen Mustafa Bey, aynı zamanda, İttihat Terakki'nin Kuşadası yöresi sorumlusuydu. Selânik'te, Talât Paşa posta memuru iken; babam da gümrükte memur imiş. Oradan tanışıyorlar ve Hüsmen Mustafa Bey, İttihat Terakki'ye giriyor orada. Hatta Talât Paşa, Edremit'e ve Kuşadası'na babamı ziyarete de gelmiş. Talât Paşa, bu ziyaretleri yaparken Dahiliye Vekili idi ve o sıralarda Rumların tehciri (sürülmesi- Y.U.) işini denetlemek için dolaşıyordu. Tehcir konusuyla ilgili olarak, Osmanlı İttihat Terakki Cemiyeti, gümrüklere yazı göndermişti. Bu yazıda göç etmek isteyen her Ruma kolaylık gösterilmesi ve mal beyanı istememesi bildiriliyordu. Bu tehcir olayı, Yunanlıların Rumeli Türkünü göçe zorlamasına misilleme idi. Yunanlılar, Dünyanın gözünün önünde bu işleri yapıyorlardı ve tüm Batılı devletler de sessiz kalıyorlardı onlara karşı. Ama biz, baskıya uğramamak için, Rumları açıkça değil, gizli gizli göçe mecbur ediyorduk. Akşamları Rumların evleri basılıyordu ve korkutuluyorlardı. Erken kaçan Rumlar paralarını alıp da öyle kaçabildiler. Geç kalanlar zorlandı. Bu arada, yine İttihat Terakki militanı Mahmut Esat Bozkurt'un da bildiği, yangın olayları da oldu. Bunlar tarihin gizli kalmış yönleri olup, pek de açıklanamaz artık... Kuşadası'nda İtalyan asıllı çoktu. Üstelik yeni gelen İtalyan asıllılar da oldu. Bu yeni gelenler, herhalde zorda kalmaktan, kedi yediler... Kuşadası'ndaki Yahudilerin, faşist İtalyan diktatörü Mussolini'ye, Türkiye'ye gelmesi amacıyla para yolladıklarını da biliyoruz biz.

Şirince'de düğün salonu olarak kullanılan kilisenin içi.

Yunanlıların işgal döneminde, Kuşadası'na gelmelerinden önce, Müttefik donanması denizden Kuşadası'nı bombalıyor. Gümrük binası da yara alıyor. İlginç bir olay yaşanıyor bu sırada. Kuşadası'nı bombalıyan donanmanın bir gemisi karaya oturuyor ve orada kalıyor. Diğerleri gidiyorlar, ne olur ne olmaz diye ve karaya oturan gemiyi orada bırakıyorlar. Kuşadalılar bu gemiden çok tedirgin olduklarından, onun için bir top getirtiyorlar, batarya. Gemiyi batırmak için değil, kurtarmak için. Geminin karaya oturduğu arka su kesimine bu topla bir kaç mermi (gülle-Y.U.) atılıyor ve gemi kurtuluyor. Sonra da gemi üç boş top atıyor Kuşadası'na ve çekip gidiyor. Ama, daha sonra, üç gün sonra, donanma komutanının emriyle aynı gemi Kuşadası'na gelip şehri topa tutuyor.

İkinci kilisenin içi

Yunan işgali gerçekleştirildikten sonra, Yunan askeri, Hüsmen Mustafa Bey'i, yöredeki patika yolları iyi tanıdığı gerekçesi ile yardıma çağırıyor. Bu çağrıyı aldığı sırada, Azizeye'de Rum dostları ile bir aile sofrasında yemek yiyor Hüsmen Bey. Yunan askerine, "Oraya gelmeme gerek yok, beni aldığın emre uyarak istersen burada öldürebilirsin" diyor ve Rum dostlarınca Yunan askeri engellenerek Hüsmen Bey çabucak oradan kaçırılıyor. Önce trenle Ortaklar'a gidiyor, sonra yine trenle Selçuk'a geri dönüyor; istasyonda iniyor. Çünki, Yunanlılar, Türk ve Müslüman olanlara bilet sattırmıyorlar Selçuk İstasyonundan İzmir'e doğru. Ayrıca İzmir'e giden trenlerdeki kuşkulu Türkleri tirenden indirip tutukluyorlar. Hüsmen Mustafa Bey için, bu Rum dostunun aldığı bilet, ikinci bir Rum dostu tarafından eline verilerek; tirene biniyor ve İzmir'e gidiyor. İzmir'de, Celâl Bey'e (Bayar-Y.U.) bile maddi yardım yapmış olan Manisa'lı Hafız Ali Bey'in Karşıyaka'daki evine gidiyor. (Anlaşılan bu kişi ittihatçi ya da onları destekleyen birisi-Y.U.) Bu kişi, malını mülkünü korumak için Yunan'dan, İtalyan tabiyetine geçmiş ve evine de İtalyan bayrağı asmış. Evin kafeslerinden birileri bakıyor ve Hüsmen bey'i eve almıyorlar. Daha sonra, İzmir'de gümrük memuru Apturrahim Bey'in evinde kalıyor. Bu Apturrahim Bey de, Yunanlılar ve Rumlar kaçınca, Karşıyaka'da bir eve el koymuş. Bu olaylardan sonra, Hüsmen Bey, İzmir Gümrüğü Paket Müdürlüğüne tayin ediliyor. Ne ki, özellikle Rum dostlarının yardımıyla ticarete atılıyor ve bir ayda bir yıllık devlet memurluğu maaşı kadar para kazanıyor. Bu arada Yunan işgal bölgesinde seyahat de edebilir oluyor... Hüsmen Bey İzmir'deyken; annem, ben ve kardeşim Hüseyin, Kuşadası veya Selçuk'taki evimizde otururken, Yunan askeri silâh arayacağız diye evi bastı. Bu adamlar belki de Yunan askeri değil de, Rum çetecilerdi. Biz de, yanımıza bir bohçe ve bir kaç eşya olarak evden kaçtık. Bir açık vagona atladık. Aziziye rampasında ve İzmir'e geldik. Apturrahim Bey'in evinde de babamı bulduk."

"Bilmem hazır mıydın dün geceye
Ten yolculukları vardır hani, ölümleri,
utançları yener./ Ellerindi
benden
yeni bir ülke
yaratan;
bilselerdi
bu gücün
ellerinde olduğunu
insanlar,
Keops
piramitsiz yatacaktı. (1)

—ŞİRİNCE'de

Böyle çağrışımlarla dolarak, düşünerek; Şirince'de dolaşmayı sürdürdük.

Rumlar zamanında, burada; 2 kilise, doktor, hastane ve eczane varmış.

Hastane olan bina, ayakta fakat sağı solu yıkık duruyor. Sahipleri (Türk) ölmüş ve mirasçıları ilgilenmiyor.

Girişteki kilise, iki katlı, avlu üstündeki üstü kapalı hayata benzer kısmı göçeli pek az zaman olmuş. Tüm yapıyı saran havalandırma ve su boşaltma tuğla sistemi içinde baykuşlar yuva yapmış. Kilise içinde tavan ve yan duvar süslemeleri iyice bozulmuş ve çoğunun üzerinde Türkçe yazılar, taş ya da çivi izleri var. Bu kilisenin giriş kapısında Eski Grekçe bir kitabe var. Bu yazı biraz silinmişse de okunabiliyor bir kısmı. Çektiğimiz fotoğraf üzerinde yapılan çalışmada, şunlar okundu:

"Kilise, Ioannis Peygamber (Isa Peygamber'i Vaftiz Eden) adına yapılmıştır.
Ilioupolis'li Piskopos Theofilatos ve Sifnos'lu (Ege'de Bir Adadır) Kalimnikos Nezaretinde inşa edilmiştir.
Oradaki Hıristiyanlar ve Yabancılar Maddi Yardımda Bulundular.
Eylül 1805. İnşaatın Bittiği Tarih."

Bu yıkık kilise, Şirince'ye Türkler yerleştirildikten sonra, bir süre cami olarak; sonraları da, yakın zamanlara kadar, düğün salonu olarak kullanılmış. Bir zamanlar papazların vaiz verdiği yüksekçe yer, orkestranın araç gereçleriyle yerleşip müzik yaptığı yer olmuş..Sonra, Şirince'deki ikinci kilise ile eski eser sayılarak kullanımı yasaklanmış. Giderek yıkılıp dökülen bu kiliseler, ne Eski Eserler Müdürlüğü'nce, ne Selçuk Müzesince, ne Belediyece sahip çıkılarak onarılıyor. Köylülerin başvuruları da olumlu karşılanmayınca, sanırız birkaç yıl sonra, bu iki kilise birer taş yığınına dönüşecektir.

Bir evin bahçesinden girilen, daha geride ve daha yüksekte olan ikinci kiliseninse, tavanının büyük bir bölümü çökmüş; avlusu çöplerle dolu ve bir yabani incirle çok lezzetli dutlar veren bir dut ağacı barındırıyor. Bu kilisenin, tavan ve yan duvarlarında çok değerli freskler var. Ne ki, çoğu kazınmış ve silinmiş ya da mermi sıkılmış üzerlerine. Giderek son sıvalar da dökülüyor.

(1) - Ahmet Cemal - A.e
(2) - Bilge Umar - İzmir'de Yunanlıların Son Günleri- Say. 193 - Bilgi Yy. Ankara 1974

---

kültürel vb. her konuda tam bağımsızlık ve tam bağı
birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin
ğu demektir."

Bu ilkeler, kuşku bırakmayacak biçimde, Atatürk
Mustafa Kemal Paşa, ulus, halk, laiklik, yönetim, ink
bağlarının yerine milliyet bağının birleştirici gücüne g
rın "dünyevi ihtiyaçlar"dan kaynaklandığını vurgula
masını ister.

Bu görüşler de Atatürkçülüğün ulusçu ve laik ni
Atatürk "halk"tan ne anladığını ise, ulusal yapıyı
lamıştır. İzmir Kongresi'nin toplandığı evrede o kon
çalışan çiftçilerdir, zanaatkârlardır, tüccarlardır ve a
Çiftçinin zanaatkâra, zanaatkârın çiftçiye, çiftçinin tüc
olduğunu kim inkar edebilir?"

Burada sözünü ettiği sınıf ve tabakaların hep birli
rek, sınıfsal çelişki, dolayısiyle mücadele anlayışına
muştur: "Kaç milyonerimiz var? Hiç. Binaenaleyh, b
kis, memleketimizde birçok milyonerin, hatta milyar
ler II. sf. 97-97, anan Murat Sarıca, Siyasi Düşünc

Nitekim, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 9 Mayıs 193
kaynaklanan ilkeler geçer. Bunları şöyle özetleyebi
işçi sınıfının "türemesine" yolaçmıştır. Bu yeni sınıf
lenmesine" fırsat verilmeyecektir. Bu nedenle parti
anlaşma, uyuşma haline getirmektedir. Yine bu ned
sak edilecektir." (Ülkü dergisi, sayı 28, Haziran 19

Daha sonra "İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir ki
1931'de CHP tüzüğüne, 1937'de Anayasa'nın ikinc
letçilik, İnkılapçılık, Laiklik, Halkçılık ilkelerinin Atat

2- Atatürk'ü anma törenlerinin okumuşlar çevresinc
katkıda bulunacak düzeyde hazırlandığı söyleneme
araçlarında hazırlanan programlar, eğitim açısından
için yinelemeler kaçınılmaz olmakta, bu da dinleyici-
Bu programlar önce öznellikten kurtarılmalıdır

"...Bana göre

"Türkiye'de kadro hareketi Atatürkçi
fa'nın da Kemalizmi anlatma girişimi o
lundu. Bu yüzden, Atatürkçülüğü anlatı
"bana göre Atatürkçülük" diye başlan
"Bana göre Atatürkçülük şudur: Ata
nulan koşullara en akılcı yoldan çözün

1- Eskiden Büyük Millet Meclisi'ndeki, bugünkü Da
rilip de Atatürkçülükten ne anladıkları sorulsa,
yok. Birçok kez aralarında bulunduğum bilim adamla
açık oturumlarda hepimizin ayrı şeyler söylediğimi
ilkesidir. Kimisine göre yurtta barış, dünyada barış
nin akılcılığı Atatürkçülüktür vb. Aynı kişilere faşizm
değişik ve birbirini tutmaz yanıtlar alınmaz. Türkiye
girişimiydi. Peyami Safa'nın da Kemalizmi anlatma
bulundu. Bu yüzden, Atatürkçülüğü anlatmak isteye
çülük" diye başlamalıdırlar. Bana göre Atatürkçülük
nulan koşullara en akılcı yoldan çözümler getiren

2- Bu anma törenleri, Atatürk'ün incelikli yaşamına
maktadır. Yöneticiler, ileri gelenler, sık sık, çağdaş
geçeceğimizi söylerlerken, bizde yapılan Atatürk'ü
lık düzeyindeki ülkelerde yapıldığını hiç görmüşler m
bir ya da iki kuşak önce yamyam olan Afrika kabilel
lerin, fabrikaların düdük öttürerek, arabaların, kamy
bütün araçların öttürülerek yüce bir insanın ölüm z
gar ülkesinde görülmüştür? Çok değil, bir tek örne
türk'ten ve Atatürkçülükten ençok konuşulduğu bug
hem de Atatürkçülük adına yapılabilmektedir. Atat
şulması ve bunun sanki bir marifetmiş gibi televizyo

dir? Ne değildir?

gereği, özlemi.

Bu iki konuda düşün adamlarıyla konuştuk, görüşlerini aldık. Kendimizden birşey katmadan, onların düşüncelerine yer veriyoruz bu sayıda.

sorularımızı bir kez daha sıralayalım:

1 — Atatürkçülük nedir? Ne değildir?

2- 10 Kasım 1938'den beri her yıl yinelenen Atatürk'ü Anma Törenleri, bugünkü haliyle doyurucu, öğretici, eğitici midir? 10 Kasımlarda uygulanması gereken yeni anlayış ne olmalıdır?

Aldığımız yanıtları, soyadı sıralamasına göre yayınlıyoruz.

Çakırhan)
irsel yanıtı

değil, Atatürk yarındır.
ürk tüm esir uluslarındır.

değil,
mansız bir "Savaş"tır.

" barıştır.
dizgin bir "Yarış"tır.

kil" değil, Atatürk "muhteva"dır.
ülere, sövgülere!
â"dır.

k "tabu" değil, Atatürk "insan"dır.
tan"dır.

ik ve 6 ilke

leyiz" ilkesiyle özetlenen görüşlere ko-7'de Anayasa'nın ikinci maddesine ge-rilik, İnkilâpçılık, Lâiklik, Halkçılık il-ngelediğini söyleyebiliriz."

ŞÜKRAN KURDAKUL

emenliği, tam bağımsızlık, Amerikan Mandası ve minde Sivas ve Erzurum Kongrelerinde ortaya koy-an bir ideolojinin başat özelliklerini ifade ediyordu. en çıkan tasarının "amaç ve meslek" bölümünün sunulmuştu: "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükü-kı emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zul-kla gayeye ulaşacağına inanmaktadır." (18 Eylül

de edilen bu görüşler, Kurtuluş Savaşı'mızın temel

ğımsızlık kavramının üzerinde durarak şu biçimde n elbette ki siyasal, parasal, iktisadi, adli, askeri,

Kemalizm yoktur, Kemalistler vardır

"Atatürk bir eylem adamıdır ve eyleminin gerisinde kuramsal bir temel yoktur. Bugüne kadar onun eylemini çıkış noktası yapan bir düşünce akımı da ortaya çıkmış değildir. Ortalığı sadece ona karşı olanlarla onu savunanlar doldurmuş. Karargâhı var, kampı var, savaşı yöneten kadrosu yok. Herkes onu savunmaktan, onu düşünmeye vakit bulamıyor."

CAHİT TANYOL

1- "Atatürkçülük" sözcüğü, eğer "Kemalizm"in bir karşılığı olarak düşünülüyorsa, bilimsel anlamda bu tür bir kavramdan söz edilemez. Çünkü Atatürk bir eylem adamıdır ve eyleminin gerisinde kuramsal (teorik) bir temel yoktur. Bugüne kadar onun eylemini çıkış noktası yapan bir düşünce akımı da ortaya çıkmış değildir. Ortalığı sadece ona karşı olanlarla onu savunanlar doldurmuş. Karargahı var, kampı var, savaşı yöneten kadrosu yok. Herkes, onu savunmaktan, onu düşünmeye vakit bulamıyor. Durum böyle olunca, kuramsal bir kaynağı zorunlu kılan Kemalist eylem havada kalıyor. Örneğin bir faşizm, bir Neo-faşizm, bir Nazizm, bir Neo-Nazizm vardır. Hitler, Alman düşüncesinde varolan ırkçı ve antisemitik bir akımın politik alanda bir görünüşüdür. Teori ile pratiğin içiçe bir bütün oluşturduğu Lenin konusundaysa, onun adına bağlı olarak ortaya çıkan ve 1917 Bolşevik Devrimiyle gerçekleşen Leninizm oluştu. Leninizm düşünce tarihi boyunca sürüp gelen felsefe akımının bir devamıdır. Batıdaki Marksçılardan ayrıcalığı, adına bağlı bir doktirinin uygulayıcısı olmasıdır. Bu açıdan düşünülünce, Kemalizm yoktur, Kemalistler vardır.

Kemalist nedir, nasıl bir eylemdir ve neyi içerir? Üzerinde durulması gereken sorun budur. Bu noktadan çıkılınca, Kemalizm bizden çok, emperyalizme karşı bağımsızlık savaşı verenlerin gözünde bir yeni anlam kazanır. Emperyalizmle savaş, başka bir deyimle milli kurtuluş savaşları, 917'den sonra ortaya çıkan ve içeriği değişen bir kavramdır. Mustafa Kemal Hareketi bunun ilk somut örneğidir. Emperyalizmle savaş konusunda Mustafa Kemal'in kullanmış olduğu sloganlar evrensel bir nitelik gösterir: "Arkadaşlar, cümlenizin malumudur ki, Umumi Harbin son senelerinde Rusya dahilinde patlayan inkılap, insanların çoğunluğunu teşkil eden fakir halk içinde sosyalistlik maksadını ve gayesini ilan etti. Bu, umum beşeriyetin emperyalist ve kapitalist idarelerin zalim tahakküm ve tagallübünden kurtarılmasını ittihaz etti. Bolşevizm, millet içinde mağdur olan bir sınıf halkı gözönünde bulundurur. Bizim milletimizse bütünüyle mazlum ve mağdurdur. Bu itibarla dahi, bizim milletimiz, beşeriyeti kurtarmaya teşebbüs etmiş kuvvetler tarafından himayeye layıktır." (Atatürk, Söylev ve Demeçler, İnkılap Tarihi Enstitüsü, cilt I, s. 91).

Emperyalizmle savaş, Marksçı, Leninci dünya görüşünün doğal bir sonucu olmakla beraber, milli kurtuluş savaşları, sosyalist bir toplum ve devlet düzeniyle koşullandırılmış değildir. Ancak, daha önceki bağımsızlık savaşlarından da ayrı bir niteliğe sahiptir. Bir Yunan, bir Bulgar bağımsızlık savaşı, emperyalizme karşı savaş biçiminde değerlendirilemez. Emperyalizmin özünde sömürü yatar, politik yönetimi o düzenler. Batıda, sanayi devriminin bir sonucu olarak ortaya çıkan sömürge savaşları emperyalizmin kendi iç kavgasıdır. Ve sömürge kavramı bugünkü utanç vericiliğe sahip değildi. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist ülkelerin devreye girmesiyle, kapitalist ülkelerde sömürge ve sömürü kavramı, yerini, özgürlük ve demokrasi kavarmına terketti. Emperyalizm ve sömürü kavramı sosyalist ülkeler tarafından yeniden vaftiz edildi.

İşte, Atatürk'ün 1919'da başlatmış olduğu Kemalist eylem, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya iki kampa ayrılınca, birden önem kazandı ve milli kurtuluş hareketlerinin bir sembolü oldu. Bir doktrinle, bir ideolojiyle bu Kemalist eylem arasında temelde bir bağlantı yoksa da, Kemalist devrimlerin yapısı, düşünsel bir içeriğe olanak sağlayacak niteliktedir. Fakat bugün Atatürkçülük, teorik ve ideolojik anlamda değil, dinsel bir katılığı içermektedir. "Ben Atatürkçüyüm", "ben Atatürkçü değilim" türünden dinsel bir tutum, adeta "ben müslümanım", "ben müslüman değilim" lafını andıran bir kısır döngüye benzedi. Ve insanlar buna göre afaroz edilmeye başlandı. Yaşamı süresince akla önem vermiş ve "hayatta en hakiki mürşit bilimdir" demiş bir insan için bu tür yorum ve tutum, kötü bir alınyazısıdır.

Benim gibi, çocukluğunu ve gençlik yıllarının bir bölümünü Atatürk döneminde yaşayanlar için onun adı, aynı zamanda duygusal bir içeriğe sahiptir. Bu nedenle onun adı, benim en nesnel düşüncemde bile romantik bir sempatiyi beraberinde getirir. Fakat o, hiçbir zaman, içimde katı bir fanatizme kapı aralamamıştır.

Kemalist eylemin Kemalist bir ideolojiye çevrilmesi, Atatürk'ün yaşadığı dönemde iki kere denenmiştir ve başarı sağlanamamıştır. Bunlardan biri 'İnkılap Dersleri', diğeri 'Kadro Hareketi'-dir. Onlardan günümüze çok az şey kalmıştır. Kalanlarsa bize sadece, o dönemdeki düşünce özgürlüğünü ve Atatürk devrimlerinin yönünü göstermektedir.

İnkılap Dersleri ilk defa, benim öğrenci olduğum yıllarda verilmeye başlandı. Amacı, Kemalist eyleme kuramsal bir temel bulmaktı. Zamanla gelişecek yerde, üniversitelerimizde sığıntı bir ders olarak kaldı. Bu demek değildir ki Kemalist eylemin Kemalizme kapıları kapalıdır. Kemalist eylem, kurtarıcı her düşünce ve ideolojiye açıktır. Yeter ki, o, Atatürkçüler tarafından kendi içinde tutuklu bir duruma sokulmasın.

2- On Kasım'larda uygulanan törenler, bugünkü haliyle, Atatürk'ü sevenlere üzüntü, düşmanlarına sevinç verecek durumdadır. Duygusal, düşünsel ve romantik içeriğini tamamiyle yitirmiştir. Derhal kaldırılmasına ve ona yepyeni bir biçim verilmesine taraftarım. Bundan yirmi beş yıl önce "Cumhuriyet" gazetesinde, bu "On Kasım Törenleri"ni eleştiren çeşitli yazılar yazdım. Son çıkardığım "Atatürk ve Halkçılık - Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, no. 226" kitabımda bu konudaki düşüncelerimi tekrar dile getirdim. Bugün artık bir sömürü ve hatta ürküntü konusu haline getirilen bu törenlerin yararından çok, zararından söz etmek gerek. Her yıl ülkemizde Atatürk'ün ölüm saati, şiilerin ölüm ayinlerine benzer bir biçimde tekrarlanır: Bayraklar yarıya iner, vapurlar, trenler, otobüsler durur, herkes bulunduğu yerde saygı duruşuna geçer, sonra okulların bahçesinde Atatürk'ün büstü önünde törenler düzenlenir, konuşmalar yapılır, genç kuşaklar bir matem havasına sokulmak istenir. Her yıl tekrarlanan bu törenler ve bu konuşmalar, ezberlenmiş cenaze duasını hatırlatır. Dışardan bakan bir göz, bu törenleri, ilkel toplumlardaki totemik ayinlerden ayırt edemez.

Böyle bir törenin, ne Atatürk'e saygı, ne de onun devrimlerini savunmayla uzak-yakın bir ilgi ve ilişiği vardır. Bundan başka, bu törenlerin, çocuklarımızın sağlıklı yetişmesine de bir katkısı yoktur. Tam tersine, onların körpe dimağlarına Türk tarihinde bir tek insanı odak noktası olarak aktarmaya kalkmak, öğretim ve eğitim bakımından zararlar sağlar. Eğer günümüzde, medreselere taş çıkartacak bir bağnazlık ve yobazlığa rastlanıyorsa, bunu, böylesine yanlış bir tarih anlayışına karşı tepki olarak yorumlamak gerekir. Böyle bir tepkiye karşı kanun çıkarmak ya da süngünün ucunu göstermek, sürgit yürümez.

Atatürk'e saygı, onu gündelik politikanın bir aracı olmaktan çıkarmakla başlar. Onu, inanç alanından düşünce alanına almak gerek. Ben genel olarak, Atatürk'le beraber, inanç alanlarının mümkün olduğu kadar öğretim ve eğitimde sınırlanmasından yanayım. Bu nedenle, bugün okul programlarında oldukça ağırlık kazanan din eğitimine karşıyım. Bunun, yeni kuşakların yetişmesinde olumsuz etkisi olacağına inanıyorum. "Neden mi" diyeceksiniz. Kısaca açıklayayım: İnsanoğlu, diğer canlı varlıklar arasında, soru sorma niteliğine sahip tek varlıktır. Soru sormak, zekanın diyalektik bir kurgusudur. Çocuk, yaşının bir döneminde, sürekli olarak çevresindeki olayların nedenini araştırır. Olaylar karşısındaki durumu bir soru işaretini anımsatır. Sonradan, çocuğun bu "neden"-leri araştıran doğal yapısının karşısına, birtakım inançlar ve kanılar çıkar ve çocuktaki özgür düşünceyi frenler, bir takım yasaklar koyar. Oysa her yasak, düşünceye karşı alınmış olumsuz bir tutumdur. Yasakların alanı genişledikçe düşüncenin alanı daralır ve bir zaman gelir, katı bir fanatizm düşüncenin karşısına dikilir, kanun koyar, terör yapar, işkence eder. İnsan yaşamının her alanına karışan bir din için, bu, kaçınılmaz bir tutumdur. Fanatizm ve bağnazlık ister dinde olsun, ister kişilerin çevresinde kümelensin, hep aynı şeydir.

Bu bakımdan, Atatürk'ü inanç alanından düşünce alanına aktarmak, onun safında elpençe divan durulacak yerde, onunla düşünce arasında bir diyalektik kurmak, Atatürk'ün, Atatürk'e gerçekten inanmanın ilk koşuludur. Bu da ancak, Atatürk'ün doğumunu ve ölümünü, özgür düşüncenin kapılarını açıp onu bir kültür bayramı haline getirmekle olur. Atatürk'ün mal varlığı, her yıl, Türk toplumunun bilim ve kültür gelişmesinde katkısı bulunan yapıtlara armağan olarak verilmeli, onun vakfı eş ve dosta dağıtılan bir "caize" olmaktan çıkarılmalıdır. Yoksa, Türk Dil Kurumu'-nun yerine Atatürk Dil Akademisi'ni kurmak ve Atatürk'ün parasını oraya transfer etmek, bir yanlışı düzelteyim derken diğer bir yanlışa düşmek olur.

Kemalist devletçilik ve Kemalizm

M. GÜNER DEMİRAY

İmparatorluk son zamanlarında sanayi devrimini gerçekleştirmiş devler için tam bir açık sömürge pazarı olur, dileyen dilediği gibi borusunu öttürür. Bu gözü aç obur devler yaşlı, bitkin ve şaşkın sayrıdan daha büyük parçalar koparmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Sonunda toprağa yığılıp kalmış bir iskelet bırakırlar.

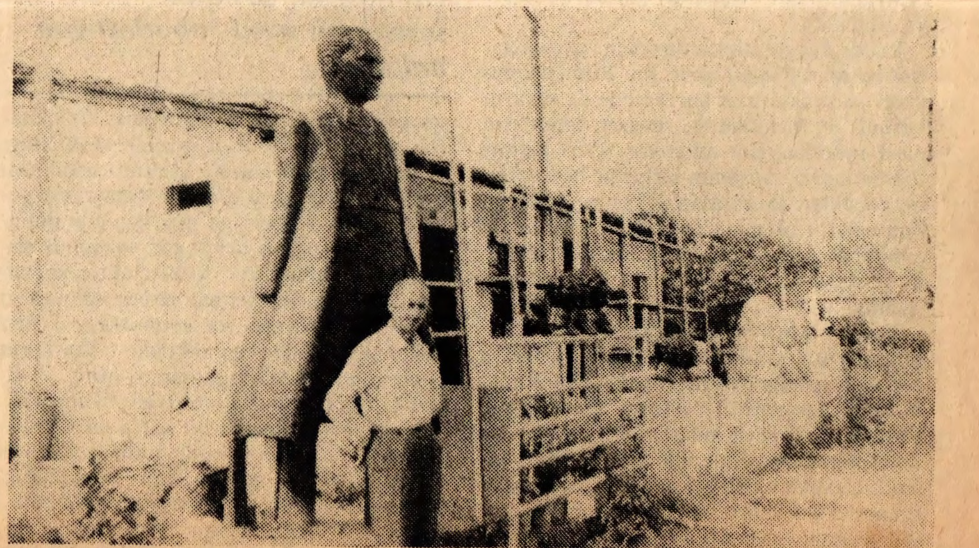
Bunların dizgeleri bellidir. Bu dizge, geri kalmışa, azgelişmişe ancak özel girişimle kalkınabileceğini aşılar. "Mülkü liberalizm kurtarır"düşüncesini bayrak gibi dalgalandırır sömürdüğü topraklarda. Tanzimat'ın temellerine bu düşünce konur. Gülhane töreninden sonra oluşan yeni fikir kadrosu kalemlerini bu doğrultuda oynatırlar. Sakızlı Ohannes Efendiler, Selânikli Cavit Beyler, Prens Sabahattinler, Yeni Osmanlılar, Jön Türkler... Düyun-u Ummumiye ile gelişmişlere tam bağımlılık sağlanır, arkasından tutsaklık zincirleri görünür. Sonuçta Devlet-i Aliyye ekonomik kalkınmasını yapamaz, batar. İttihatçılar "ulusal ekonomi" fikrine ulaşırlar ama iş işten geçmiş, "mülk" elden gitmiştir.

Ulusal Kurtuluş Savaşı çetin uğraşı ve savaşımlardan sonra Ege sularında utkuya varır. 18-2-1923 yılında "Izmir İktisat Kongresi" toplanır. Bu kurultayda bir ekonomi savaşına girildiği, bu savaşta başarıya belli bir ekonomi politikasının izlenmesiyle ulaşılacağı açıklanır. Sonunda teknemiz bir rota tutar, bu yön yine liberalizmdir. Ancak bu liberalizmin "halkçı bir devlet" denetiminde bulunduğu, "ulusal egemenliğin ulusal ekonominin egemenliği ile yaşar" ilkesiyle temellendirildiği gözden kaçmamalıdır. Burada devlet düzenleyicidir, onarıcıdır. Bu döneme "arama"dönemi, "deneyim kazanma" dönemi de diyebiliriz. Görülür ki özel sermaye ekonomik kalkınma çabalarında ulusal kazanç kaygıları gütmez, sadece kendi kazancını artırma amacı içinde bulunur. Ulusal ekonomiye katkısı devede kulak gibidir. Bunun için başarılı sonuçlara ulaşılamaz. Böylece özel girişime öncelik veren ekonomi politikası ister Doğu'da, ister Batı'da süper emperyalizmin ve hegemonyanın pençesine düşmek var. İşte o zaman çalmaya başlar tehlike çanları. Çünkü bağımlılığın ulaştığı son kapı tutsaklık kapısıdır. O zaman ulusların eşitliği yıkılır, kişiliği söner. Ulusal bilinçleri, benlikleri, kültürleri, kısaca varlıkları altüst olur. Bunun için Kemalizm'de bağımlılık ve dayanışma Ulusal Kurtuluş Savaşından edinilen deneyimler sonucu kesin çizgilerle ayrılır. Her ilişki "Tam bağımsızlık ve ulusların eşitliği" süzgecinden geçer.

1945'den sonra Tanzimat ve Menderes Batıcılığı gündeme geldi. Kemalist devletçilik rafa kaldırıldı. Aslında raflanan yalnız "Devletçilik" değil, tüm Atatürk ilkeleriydi. Musluklar hep özel kesime akıtıldı, yandaşlar palazlandırıldı. DP'nin savsözü: "Küçük Amerika olmak, her mahallede bir milyoner yaratmak"tı. "Kemalist Devletçi Ulusal Kalkınma Yolu"ndan vazgeçildi. Çarpıklıklar, kargaşalar, dengesizlikler, acılar, yoksulluklar ve sorunlar yaratan "Kapitalist Kalkınma Yolu" benimsendi. Ellili yıllara dek özgürlük ve kurtuluş hareketlerine destek, bu uğurda kurulan ordulara yardım eden Türkiye birden Amerikan güdümüne girerek eli kolu bağlı bir duruma geldi. O zamanlar Bandung'-da, Cezayir'de, Bağdat Paktında, Kore'de kayıtsız koşulsuz Amerikan çizgisinden çıkmamıştır. Sonra "görülmemiş kalkınma" edebiyatı... Üç dört yıl sonra darlıklar, kuyruklar, karaborsa, vurgunlar, cephecilik ve baskılar... Nihayet 1960 Devrimiyle filmin sona ermesi.

27 Mayıs'ın geniş özgürlük ortamında soluk alır Türk ulusu. Planlı dönem başlar. Ama dört beş yıl sonra plan politik çıkarlar içinde boğulur. Bilimsel yanı yetersiz kalır. Aşırı dış yardımı sihirli değnek sanan, yabancı sermayeye bel bağlayan liberalizmin saltanatı yine sürer gider.

Bizi açmazlara götüren bir ilke de ezelden beri gündemde kalır hep: "Kâr cebe, zarar devletin sırtına." Sonra gelsin devlet yardımı. Dışsatım yapmamış, döviz getirmemiş, vergisini bile doğru dürüst ödememiş kişi, aile ya da ortaklık şirketlerine devletin para şırınga etmesi akıl alacak bir tutum değildir. Batakçıya para kaptırılır mı? Ulusun ve devle-

Nazmi Gülen "Atatürk heykeli satılmaz,hediye edilir!" diyor.

ntısızlık söz konusudur. Bu saydıklarımın herhangi gerçek anlamıyle tüm bağımsızlığından yoksunlu-

çülüğün anti-emperyalist niteliğini ortaya koyar. ılap vb. kavramlar üzerinde dururken, din ve mezhep üven duyduğunu belirtir. Kamu yönetimi ile yasala- arak yönetime "dünyevi bir zihniyetin" egemen ol-

eliğini ortaya koyar. luşturan sınıf ve tabakalar üzerinde durarak tanım- ıda şöyle diyor: "Halk, ... geçimlerini yükseltmeye meledir. Bunların hangisi ötekinin muarızı olabilir? cara ve bunların hepsinin ötekine ve ameleye muhtaç

te, aynı zamanda zengin olması gerektiğini belirte- yer vermez Atatürk. Bir konuşmasında şöyle sor- iraz parası olanlara da düşman olacak değiliz. Bila- derin yetişmesine çalışacağız." (Söylev ve Demeç- e Tarihi, 1973).

5 Kurultayında parti programına da bu görüşlerden iriz: Ulusal endüstrinin gelişmesi, ülkede geniş bir n "sınıf devleti kurmaya yönelik" akımlarla "zehir- programı, işçi sınıfının patronlarla ilişkisini "ahenk, enle Türkiye'de grev ve lokavt, sınıf çarpışması ya- 35).

leyiz" ilkesiyle özetlenen bu görüşlere koşut olarak maddesine geçen Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk, Dev- ürkçü dünya görüşünü simgelediğini söyleyebiliriz.

e kaldığı bir gerçektir. Ne var ki, okumuşlara da bir z bu törenlerin. Radyo, televizyon gibi etkili iletişim yeterli değildir. Aksine, biçimsel yönleri ağır bastığı izleyici üzerinde beklenen etkiyi yaratamamaktadır.

Atatürkçülük"

lüğü doktrinleştirmek girişimiydi. P. Sa- lmuştur. Eliçin de böyle bir çabada bu- nak isteyenler kesin konuşmamalı, söze, malıdırlar.
türk'ün yaşadığı dönemde, içinde bulu- ler getiren uygulamalar toplamıdır."

AZİZ NESİN

nışma Meclisi'ndeki bütün üyelere birer boş kağıt ve- birbirini tutmaz yanıtlar verileceğinden hiç kuşkum ır ve uzmanların da katıldıkları Atatürkçülük konulu e tanık oldum. Kimisi için Atatürkçülük CHP'nin 6 Atatürkçülüktür. Başkalarına göre Fransız devrimi- in ya da komünizmin ne olduğu sorulsa, bu kadar de Kadro Hareketi Atatürkçülüğü doktrinleştirmek girişimi olmuştur. Emin Eliçin de böyle bir çabada nler kesin konuşmamalı, söze, "bana göre Atatürk- şudur: Atatürk'ün yaşadığı dönemde, içinde bulu- uygulamalar toplamıdır Atatürkçülük.

ve ilkelerine hiç uygun düşmeyen bir ilkellikte yapıl- uygarlık düzeyine yetişeceğimizi, hattâ o düzeyi bile anma törenlerine benzer bir törenin, çağdaş uygar- ı? Belki olsa olsa, bizimkine benzer anma törenleri, rinde görülebilir. Vapurların, gemilerin, şimendifer- onların klâkson ve korna çalarak ve öttürülebilecek manının anıldığı, bizden başka dünyanın hangi uy- k göstersinler. Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, Ata- ünlerde, Atatürk'ün sağlığında yapılamayan herşey, rk'ün alçıdan yapılmış büstünün kucaklanarak ko- nlarda gösterilmesi, ne denli ilkel bir görünümdür?

da iflas eder; adımların yanlış atıldığı anlaşılır.

Şunu özellikle belirteyim ki, bence, o zamanlar tam yetişmiş ekonomi uzmanları bulunsaydı, Önder'e onlar bu konuda sürekli, aydınlatıcı bilgiler verseydiler, belki bu yedi yıllık yanılgıya düşülmezdi.

Türkiye Cumhuriyeti 1930'lardan sonra yeni yollar, yöntemler saptama aşamasına gelir. Üstelik bu sırada 1929-1930 dünya "Ekonomik krizi" Türkiye'ye de sıçramıştır. Ekonomi pazarları daralmış, yitirilmiştir. Özel girişimci ya kabına çekilmiş, ya da batmıştır. Bu durumda Atatürk Türkiyesi'nde ekonomik yaşamı devletin gütmesi veya üstlenmesi fikri belirir. Kesindir ki olaylar, deneyimler ve zorunluluklar bu düşüncenin yeşermesine olanak hazırlamışlardır. 1931'de Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanır ve uygulanır. Bu yolda başarılar görüldükçe "Devletçi" uygulamalara ağırlık verilir. Ekonomik bağımsızlık, titizlikle korunur. Yabancı şirketler ve sermayeler peşi peşine ulusallaştırılır. (Millileştirme)Nihayet Türkiye'nin sosyo-ekonomik yaşamında bir çağdaş ekonomik dizge olarak beliren "Devletçilik" 1937 Anayasasında ilkeleşir. Bu bir yerde kapitalizme tepkidir. Devletçilik bir anlamda "sosyal hukuk devleti" felsefesinin getirdiği çağdaş bir ekonomi ve toplum ilkesidir. Devlet ekonomide öne düşecek, lokomatif görevi yapacak, ekonomiye yön verecek, kişisel çıkarlara karşı halkın çıkarlarını koruyacaktır. Halkın yaşama koşulları sosyal adalet ve sosyal güvenlik içinde yükseltilecektir. Sütün kaymağından herkes az-çok yiyecektir artık. Devlet bizzat kuracak ve yapacak, yapılmasını özel girişime bıraktığı işlerin düzenlemesini ve denetimini yürütecektir. Kemalist Devletçi yol bir avuç insanı devlet babanın sihirli değneği ile bir çırpıda milyoner yapma ereği değil, yoksul yığınların yaşam düzeylerini günden güne yükseltme ereğini güder böylece. Ülkenin hızla kalkınmasını, ekonomik büyümeyi ana hedeflerinden biri olarak görür. Atatürk'ün deyişiyle "(...) Büyük bir ulusun bütün gereksinmelerini, birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, ülke ekonomisini devletçe ele almak. Bizim izlediğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir dizgedir." O zamanın başbakanı İsmet İnönü de şöyle diyordu:"(...)Her şeyden önce devleti ekonomide yıpratacak öğelerden kurtarmak gerekiyordu. Biz, ekonomide devletçiliği, gelişmek için ve yeni düzeni kurmak için de verimli ve olumlu, en etkili araç sayıyoruz." 1960 devresinde ateşli bir özel girişimci kesilen Celâl Bayar o zamanlar devletçiliği, özel sermaye başarısızlığa uğradığı için gerekli görüyordu. Halkın gereksinim duyduğu gönenci bazı özel kuruluşların dayandığı sermayeye bırakmakla havanda su dövüleceğini vurguluyordu.

Recep Peker Parti Büyük Kurultayında liberalizme yıldırımlar yağdırır. Liberalizmin çağdışılığını konuşur her yerde. "Liberal dizge demek, bugün, ulusun varlığında gözlerimizi kamaştıran en büyük başarı yollarını kapamak demektir."

Atatürkçü aydın bakan Mahmut Esat Bozkurt devletçiliği kendi görüş açısından açıklar, ona yeni yorumlar getirir. "Devletçilik, devlet sosyalistliğidir. Bu kabul edildi. (....) Bu politikanın diğer bir önemi de, kişilerin kişiler tarafından sömürülmesinin önüne geçecek önlemlerle donanmış olmasıdır. Devletin ekonomik etkinliklerde şiddetli denetim yetkisi, sömürüyü tepeleyen en keskin silahtır. İşte biz tarihimizin, yazgımızın en rasyonel bir verimi olan devletçiliği bu suretle benimsedik."

Artık Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma yolunu belirleyen "Türkiye bilimsel verilerden yararlanarak devletin öncülüğünde ancak kendi gücüyle ve çabasıyla kalkınabilir" ilkesi doğmuş oluyordu.Bu ne Amerikan modeli tamamen özel sermayeye ve yardıma dayanan kapitalist kalkınma yoludur, ne de aşırı doktiriner sosyalist yoldur. Kurtuluş savaşından güç alan tam bağımsızlık anlayışı içinde, onurlu "Ulusal Devrimci Kalkınma" ya da diğer adıyla "Kemalist Devletçi Ulusal Kalkınma" yoluydu. Azgelişmişlerin örnek aldığı, çağdaş, tutarlı, bilimsel, memleket ve halk çıkarlarına yönelik plan ve program öncülüğünde kendine özgü bir Kemalist (Atatürkçü) modeldi. Bu üçüncü yol aslında tüm dünya uluslarının bağımsızlık ve eşitliğini öngörür. Her ülkenin ulusal kaynaklarına dönüşünü körükleyen, kendi yapılarına uygun ulusal kalkınmalarını amaçlayan bir dizgedir. Layik bir düşünceyi benimser. Her şeyden önce "kendine güvenme", "kendi yağıyla kavrulma" ilkesini getirdiği için yapıcı, yaratıcı, bilimci, atılımcı, devrimci bir içeriği vardır. İçte ve gerçekçidir, eklektik görüşlere yer verir. Dışta her türlü sömürüye karşıdır. Uluslararası işbirliği ve dayanışma yanlısıdır. Barış dünyasının kurulması için çaba gösterir. Bu düşüncenin barışçı niteliği Atatürk'ün şu sözlerinde kesin olarak formülleşir: (...) Yurtta barış, dünyada barış. (....) Uluslararası silah ticaretinin bir kısım ulusların denetimi altında tutulması, uluslararası barışa engeldir. Bu silah tekeli giderilmedikçe, yani genel bir silahsızlanma gerçekleşmedikçe gerçek uluslararası barış kurulamaz." Şu dünyamıza bakalım bir, Atatürk'ün nasıl uzağı gördüğünü anlarız. Hele yaşlı dünyamızda delice düşüncelerin sonucu nükleer tırmanışın vardığı doruk tüm insanlığın nasıl bir korkunç tehlikeyle karşı karşıya olduğunu gösterir. Bundan sonra barıştan yana tüm insanların "Yaşamı Savunma" mücadelesi söz konusudur artık.

Çağımızda uluslar elbette birbirlerine muhtaçtırlar. Her ülkenin bir eksiği vardır. Biri bir diğerinin eksiğini her türlü ard niyet ve çıkarlar dışında, barış dostluk ve insani dayanışma bilinci içinde ve ekonomik, kültürel kural ve yasalar çerçevesinde gidermeye çalışır. Atatürk'ün dediği gibi: "Dünya ulusları kardeştir. Kardeşlik duygusu dünyanın temeli olmaya yaraşır." Kemalizm yardımlaşmada her zaman bu soy düşünceyi benimsemiş ve gündeme getirmiştir.

Bir de ulusların hepten bağımlı hale gelmesi, uydulaşması var. Yani tın parası yağma Hasan'ın böreği midir? Ama taze kana gereksinimi olan rasyonel kuruluşlara, atılım yapacak, büyümeyi toplumsal gönenci de sağlayarak yürütecek derli toplu işçi şirketlerine, ekonomik refah getiren halka açık şirketlere elbette yardım yapılmalıdır. Oysa serüvenci, çıkarcı ve kârdan başka gözleri bir şey görmeyen verimsiz kuruluşların ekonomiye çelme taktığı bilinen bir gerçektir.

Bir de kısaca Batı'ya uzanalım, bize hala nasıl bakıyorlar, neler salık veriyor, neler istiyorlar? 1950-1960 arası Dünya Bankası'nın raporlarına bakın özetle: "Tarımı ihmal pahasına sanayileşmeye ağırlık veriyorsunuz (...) devletçilik hükümete ağır yük bindiriyor." Randallı konuşmaya başlıyor: "Yabancı sermaye sınırlamalarına son veriniz, Türk sermayesiyle eşit tutunuz, kâr transferini serbest bırakınız vb." Bunun altında yatan Türkiye endüstrileşmesin, endüstri mamüllerinin satılacağı geniş bir pazar olarak kalsın. Manavlık, kasaplık yapsın, yalnızca tarımsal ürünlerini satarak alım gücünü sağlasın, dahası fazla. Bu düşünce yine hiç değişmez. 1978'de Batı'nın bize bakış açısı, istediği hep aynı. 27 Ağustos 1978 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin bildirdiğine göre The Economist dergisinin 1978 ağustos sonlarında çıkan sayısında şu ilginç satırlar vardır: "Türkiye gelişmekte olan ülkelere daha çok yanaşarak Doğu Avrupa'nın, Rusya'nın, Kuzey Afrika'nın ve Ortadoğu'nun pazarlarına girmeyi umut etmektedir. Fakat bu pazarlar daha çok tarım ürünleri ve hammaddelerle kısıtlı olacaktır.

Türk plancılarının otomobil, buzdolabı, ihraç etme düşleri gerçek dışıdır. Kuzey Afrika'nın pazarları küçüktür. Ortadoğu pazarlarının çoğu Cadillac'lar, Mercedes'ler alacak durumdadır. Doğu Avrupa ve Rusya'nın ise kendi endüstrileri vardır. Fakat Türkiye, bölgesinin manavı, kasabı, sütçüsü olarak dışsatımı bundan çok yararlanacaktır." İşte gösterdikleri değişmez yol: Tarım ürünü, hammadde satıcısı, endüstri ürünü alıcısı olmak ve öyle kalmak.

Şimdi bu düşüncelerin ışığında ve çağın akışı içinde Kemalizm'i diğer adıyla Atatürkçülüğü bir kez daha düşünüyorum. Kemalizm ana çizgileriyle şudur diyorum:

Bağımsızlık ve çağdaş uygarlığa yükselme ülküsüdür.

Bilinçli çağdaş insan yoludur.

Her türlü doğma ve katılıklara karşı, demokratik ve özgür nitelikli bir yapıda, özgür düşünceye açık, bilinçli ve teşkilâtlı yeni bir toplum yaratmadır.

Bilime inanma, bilimsel çalışmalara katılmadır.

Bilim verilerini uygulama alanına koyma, bu yolda gelişmedir.

Kültürel, düşünsel, sanatsal etkinlikler içinde olma ve üstün yaşama varmadır.

Halka onurlu bir ekonomik gönenç getiren düzendir.

Layik, hümanist, toplumcu, barışçı bir dünya görüşüdür.

Ulusal, halkçı, plancı, devletçi, devrimci bir mayadır.

Hep sorular doğuyor kafamda. Bu ana ilkeler doğrultusunda istenilen düzeye varabildik mi? 21. Yüzyılın eşiğine ayak basarken Kemalist düşünce ışığında azgelişmişliğin karanlığından hızla çıkma çabası içinde miyiz? Gelişmişler nerede, komşular nerede, biz neredeyiz, bir karşılaştırmaya gidiyor muyuz? Osmanlı anlayışından sıyrılarak kara yazgının zincirlerini kırıp yeni yüzyıla kalkınmış ve mutlu bir toplum olarak girmenin yolu yordamı söz konusu edildiğinde "Kemalist devletçi Ulusal Kalkınma" modelini en uygun bir model bilerek, üzerinde, çeşitli yönleriyle-çağdaş gelişimi de göz önüne alarak-düşünüp taşınıyor muyuz? Bu sorulara yakın çevremizin ve çağın gerçeklerini tartarak bilimsel ve düşünsel yanıtlar vermeliyiz.

Başta şunu iyi bilmeliyiz ki Kemalizm'in (Atatürkçülüğün) yapısında sürekli çağdaşlaşmayı amaçlayan devrimci bir öz vardır. Bu öz ona daima duyarlı, devingen, ileriye doğru atılım yapan uygarlıkçı, kalıcı bir nitelik kazandırır. Bu nitelik Kemalizm'in (Atatürkçülüğün) temelidir. Yazımı O'nun bu temeli oluşturan sözleriyle bağlayacağım: "Bu koyduğumuz ilkeler, bugünün gereksinmelerine göre, ulusumuzun uygarlık yolunda gelişmesi için yararlı bulduklarımızdır. Ancak toplumsal bünye, sürekli gelişen ve evrime yönelmesi zorunlu olan durumdadır. Bilim ve teknik ise, her an yeniliklere, yeni buluşlara açıktır. Bu durum karşısında, insanların istek ve gereksinmeleri, hem maddi, hem manevi olarak, sürekli çoğalan bir biçimde gelişir.

Devrimcilik ilkesine bağlı oldukça, Türk toplumu uygarlık dünyasında geri kalmama yolunu bulacaktır. Ancak bunda göz önünde tutulacak nokta, ulusal bütünlüğümüzü ve çıkarlarımızı ulusal benlik bilinci içinde en titiz bir özenle korumaktır."

Kaynakça:

Tek Adam (Şevket Süreyya Aydemir, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul-1966).

Türkiye'nin Düzeni (Doğan Avcıoğlu, Bilgi Yayınevi, 5. Baskı, 2 cilt, Ankara-1971).

Atatürkçülüğün İlkeleri (İhsan Akay, Varlık Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul-1979).

Atatürk İlkeleri (Ahmet Köklügiller, Otağ Yayınevi ve Mat. Koll. Şti. İstanbul-1981).

Atatürk ve İktisat (Prof. Dr. Yüksel Ülken, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ankara- 1981).

İbret Olur mu? (Attilâ İlhan, 24 Mayıs 1983 Milliyet Gazetesi.)

Atatürk heykeli satan adam

Atatürk "biz, bize benzeriz" demiş ve de çok doğru bir lâf etmiş. Eloğlu, ulusal bayrağından don yapar, gömlek yapar, bu onlara ters gelmez de, eli fırça tutan bir sanatçımız Atayı biraz şehlâ çizse, kıyameti koparırız.

Atatürk konusunda ulusça gösterilen bu titizlik, bu duyarlılık güzel olmasına güzel de, bazan ortalığı öylesine boş bırakıyoruz ki, her yanı haşarat basıyor. Bizse kılımızı bile kıpırdatmıyoruz. İstanbul çıkışında, Ankara asfaltının Kartal Maltepesinde, E-5 karayolunun kıyıcığına tezgâh kurup yıllardanberi birbirinden kötü Atatürk heykelleri satan adamın o felâket "yapıt"larına bakar, bakar da içimden okurdum. Kendi kendime "yahu, derdim, Atatürk Devrimlerini korumak, onun kişiliğine sahip çıkmak için akla gelen her şey yapılırken, bu denli çirkin, zevkten nasibini almamış yersiz uğraşlara nasıl göz yumulur?" Ama herhalde bilgim kıt. Daha öğreneceğim çok şey var...

Geçenlerde, Sosyal Yayınlar'ın sahibi Enver Aytekinle Silivriye gittik. İşimizi bitirdik. Dönüşte "Haramideredeki Kosova Lokantasında güzel bir et yiyelim" dedik. Anayoldan sapıp yanyoldan et cümbüşüne giderken, "pat" diye çıkıverdi karşıma Atatürk tezgâhı.

Kendimi, dizi dizi, boy boy, irili ufaklı Atatürk büstleri, heykelleri arasında buluverdim. Şaşkına döndüm. Yarabbi, Atatürk'ün bu denli kötü dökümlerini yapmayı başaran (!) ustalar, demek ki yalnız Maltepede değil, Trakya yakasındaki Haramiderede de pusuya yatmış, bekliyorlardı. Enverle birbirimize bakıştık.

İştahım öylesine kaçtı ki, et lokantasını görmez oldum.

—Bir şey mi istiyorsunuz ?

Gecekonduyla sundurma arası bir kulübeden çıkan orta yaşlı, zayıf adam soran gözlerle bakıyordu yüzüme.

— Bütün bu heykelleri siz mi yaptınız? Doğrusu çok ilgilendim.)

Gerindi:

— Ben yaptım.

— Adın ne kardeşim?

— Benim adım Nazmi Gülen.

— Kaç yaşındasın?

— Ellibeş.

— Kutlarım seni. İyi iş görmüşsün.

İçine güven geldi. Gülümsedi

— Eh işte, bir şeyler başarmaya uğraşıyoruz.

— Kuzum, bu ev, bu bahçe senin mi?

— Benim.

— Neyle aldın bunları ?

— Heykellerden gelen parayla.

— Kaça satıyorsun bir heykeli ?

Dikiliverdi:

— Yoo beyim, ben bunları satmıyorum.

— Ya ne yapıyorsun ?

— Belirli bir para karşılığı hediye ediyorum.

— Şimdi anladım. Yani Atatürk büstü satmak yasak mı?

— Olur mu beyim? Atatürk'ü satan, vatanı da satar!

— Evet, evet, haklısın kardeşim. Sen onları gene hediye et. Peki, bu armağan işini nasıl yapıyorsun?

— Efendim, Türk Hava Kurumuyla anlaştım. Bu büstleri onlar benden, onbinle yirmibin lira arasında değişen fiatlardan satın alıyorlar. Heykel konacak köylerin de listesini veriyorlar. Buna göre gidip büstleri o köylere yerleştiriyorum.

— Anladım şimdi. Şu tam boy heykelin fiatı ne kadar ?

— Efendim, onu "sarıdan" döktürdüm. Çok sağlamdır. Dökümcü üç milyon alıyor. Eh, bir milyon da ben alsam, fiatı eder böylece dört milyon. Zaten benim yirmi bine verdiğim büstleri de başkaları elli bine satıyorlar. Dedim ya, beyim, ticarette, kârda gözüm yok. Yeter ki memleketin her yanı Atatürk heykelleriyle dolsun. Zaten bu yüzden Kültür Bakanlığından şikâyetçiyim. Siz gazetecisiniz, bunu yazın.

— Olur. Ne yazayım?

— Bütün okullara, hastanelere, dairelere, ne bileyim ben, her yere bu büstler konulmalı. Önayak olmuyorlar, zorlamıyorlar. Olmaz ki böyle şey.

Coşmuştu:

— Atatürk heykeli koymayan yer, bari Türk bayrağını da kaldırsın. Bunları yazın gaztaya.

— Olur, yazarım. Nerelisin sen?

— Ordunun Eskipazar köyündenim,

— Ne zaman geldin İstanbula?

— 1950'de. Üç beş yıl sağda, solda çalıştım. Yirmibeş yıldır burada uğraşıyorum.

— Öğrenimin ne?

Önüne baktı:

—İlkokul dörtten ayrıldım.

— Yalnız bu işi mi yapıyorsun?

— Evet.

— Çoluk çocuk?

— Sekiz çocuğum var. Dördü kız, dördü erkek.

— Kaç tip Atatürk yapıyorsun?

— Alçı ve mozayik olarak çeşitli büyüklükte yirmibeş, otuz boy Atatürk yapıyorum.

— Yılda, ortalama kaç heykel hediye ediyorsun?

— Eh, bin kadar gidiyor hamdolsun.

— Yani yirmibeş yılda yirmibeşbin Atatürk heykeli eder bu, değil mi?

Gururla gülümsedi:

— Allahıma şükürler olsun. Tabii o kadar eder.

— Peki arslanım, burası İstanbul. Fındıklıda bu işin akademisi var. Oradaki ustalarla, okumuş heykeltraşlarla görüşüp bilgi almaya hiç gittin mi yirmibeş yıl içinde?

— Niye gidecekmişim beyim? Onlar sanatçıysa, ben de sanatçıyım. Kalkıp bir kere bile ziyaretime gelmediler.Bana mı düştü gitmek?

— Haklısın arkadaş. Sen oralara gitme.

— Bir de şunu yaz ağabey.

— Neyi?

— Şu karşıki ilkokul var ya?

— Var N'olacak?

— Beyim, benim çocuklarım orda okuyor. Adamlar bir tane heykel alıp komadılar bahçeye. Deli olacağım yahu. İsteseler, parasız vereceğim. Ne biçim öğretmenler be! Bari bayrağı da indirsinler!

— Yazarım, merak etme. Hadi eyvallah. Sana da hayırlı işler.

— Sağol beyim. Güle güle.

Bir şey söyleyeyim mi size? Bütün kötülük Enver Aytekinde. Haramidereye beni o götürdü. Adamla burun buruna beni o getirdi. Ve de garanti, garibin ekmeğine göz dikti. Bana bu yazıyı yazdırıp Nazminin ocağına incir dikmek istiyor. Sonra da gidip, kendisi oraya aynı tezgâhı kurarsa, buna hiç şaşmam. Böylesine tatlı "hediyelik" işini kim kaçırır?

Ah, ne domuzdur şu Enver...

Bir daha onunla yola çıkarsam, iki olsun!

Nazmi Gülen'in Atatürk Heykeli

Sevdadır her işin başı

MURAT TUNCEL

Ayşe Kilimci'nin Kaynak Yayınlarından çıkan yapıtının adı (Sevdadır Her İşin Başı). Bu yapıtıyla Abdi İpekçi Dostluk ve Barış adlı yarışmada mansiyonla ödüllendirilmiş. Toplam, onbir öykü, yüzsekiz sayfadan oluşmakta yapıt.

Birinci yapıtından altı yıl sonra oluşan ikinci yapıtı daha bir ustalıklı ve daha özgün. Yapıtı üç bölümde incelemek en doğrusu. Bu üç bölümde toplanan öyküler içerik yönünden ayrılmalarına karşın, konu yönünden birbirine yakın.

Birinci bölümdeki öykülerin toplamını Kıbrıs çıkartmasında savaşın kırmızı dilinin yaladığı topraklarda savaşan bir askerin, memleketteki arkadaşına yazdığı (Öykü-Mektup) lar oluşturmakta. Düşman belleyip kurşun sıktığı karşıtlarına, acıyan bir yürekle bakan bir asker Aşır. Mektuplarıyla durumu, savaşın ortada koyduğu aç insanları, çaresizlik içinde kıvranan ve savaşmaya mecbur olan askerleri duygusal bir dille anlatmakta. İçinde varolan insancıl düşünceler de mektuplarındaki yazdıklarıyla bir bir ortaya çıkmakta.

Kendi duygularını anlatırken, ekmek kırıntılarını toplayan genç bir Rum kızının uzun parmaklarının hareketiyle de savaşın kötülük ve çirkinliğini, savaşan insanların nasıl robotlaştığını anlatıyor. Geri kalmış toplumlardaki yaşamın birbirine benzediğini, çocukları tarafından açlığa ve patlayan bombaların ortasına terkedilen yaşlı anayı anlatarak vurguluyor. Aşır'ın düşüncelerini de Ayşe Kilimci dostluk üzerine güzelce işlemiş.

Yapıtın ikinci bölümündeki öyküler, toplumumuzun çeşitli kesimlerinden, yaşamı ve gerçeği yansıtan öyküler, İpek Gelinlik öyküsünde dar gelirli bir ailenin yaşamak için verdikleri mücadele anlatılırken, yarınlardan ümitlerini kesmedikleri de belirtilmekte. Ellerim Uzayacak adlı öyküde ise, bilgisizliğin, bilinçsizliğin yaşam sevincine dönüşü, yok olan ellerin yeniden uzayacağı beklentisi yer almakta. Zaman zaman da hayellere kapılmanın yanlışlığı vurgulanarak "Yarımlığımı-

Üçüncü bölümdeki öyküler ise, yapıtın çoğunluğunu oluşturmakta, yurdumuzda kadını, kadınlığın sorunlarını, bekleyiş ve kadının tükenişini içeren öykülerden oluşmakta. Yaşlı kadınlarımızın eskiyi anarak, güzel günlerinin oralarda kalışı dile getirilmektedir. Daha çok insan değerinin giderek azalışı yok oluşu anlatılmakta. Kanı Duy, adlı öyküde yaşlılarımızın özlem ve eskiyi yaşamalarına yer verilirken yapıta adını veren "Sevdadır Her İşin Başı" adlı öyküde yine kadınlarımızın sorunlarına, yokluğun yoksulluğun insanları nasıl sarıp sarmaladığına, kadere karşı çıkışa değinilerek, bir anayla kızın tertemiz duygularının kirletilişi, yaşama sevinci içinde verilmektedir. Ana kızının yaşamına kendisini adamış fakat elinden hiçbir

Kendi duygularını anlatırken, ekmek kırıntılarını toplayan genç bir Rum kızının uzun parmaklarının hareketiyle de savaşın kötülük ve çirkinliğini, savaşan insanların nasıl robotlaştığını anlatıyor.

şey gelmediği için kızı daha genç kız olmadan kadın olmuştur. Çevrenin tepkilerine bağnazlığa karşı durup kızının kurtulması umuduyla komşusu olan bir Rum aileye gelin etmiştir. Fakat işler umduğu gibi olmadığından, kızı yine kendi gibi yoksulluk batağına geri dönmüştür. Yoksulluktan kurtulması için de kızına her şeyi serbest edip, onun yaşamıyla çalışmasıyla avunurken, kızına baktıkça yüreği de yanmaktadır. "Vay kızım benim, vay sevda yorgunum oy ooy!..." diyerek duygularını dile getirirken, "Dünya akşamları sofra tahtama bir kap yemek koyabilmekti." diyerek yoksulluğunu açık yüreklilikle söylemektedir. Acımasız yoksulluğun evlat sevgisini nasıl yok ettiğini anlatmak isterken de "Kağıt, hurda, cam, toplayıp satarak eve getirdiği para bütçemizden eksilince anladık ki, Feyzullah sahiden ölmüş" diye-

Anıt yapıt

"Bu yapıt, Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin ölümsüz anıtıdır".

BEHZAT AY

"**Nutuk**"u, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü'nce 1950'de birinci cildi, 1960'da ikinci cildi ve belgeler olan üçüncü cildi yayımlandığında, alıp, çok yorularak (dilinin Osmanlıca olmasından ötürü), elimin altındaki Osmanlıca-Türkçe Sözlük'e sık sık başvurarak okumuştum, notlar tutarak. Ne yalan söyleyeyim, dili oldukça ağdalı olduğu için (çünkü Söylev'i dil devriminden önce vermişti Gazi Mustafa Kemal), kök söker gibi okuduğumdan olsa gerek, yapıtın pek tadına varamamış, yalnız tarihsel gerçeklerimizi öğrenebilmiştim.

1963-1964 yıllarında Türk Dil Kurumu'nca büyük boy ve iki cilt olarak (600 sayfayı aşkın) yayımlanan "**Söylev**"i 1981'in ilk ayının ilk yarısında okuyup bitirince, "**Anıt Yapıt**" diye düşündüm. Ve hemen "**Bir Ders Önerisi: Söylev**" adlı istek-öneri-dilek-duygu karışımı yüzeysel bir yazı yazdım **(Varlık, Şubat 1981).** Ne ki bu yazım bir istek, dilek düşüncesi çerçevesinde olduğu için, yazan kişi olarak beni bile doyurmadı. Bunun için, "**Anıt Yapıt**" olarak düşündüğüm "**Söylev**" üzerine yeniden eğilmek gereğini duymuştum. Bu gereği yine duyuyorum:

Gazi Mustafa Kemal'in anıt yapıtı olan "Söylev"ini okuyunca insan neler düşünmüyor ki!... O'ndaki yüksek bulunç, dayanç, direnç, özveri kimleri duygulandırmaz ki... O, yalnız saldırgan düşmanlarla, padişahla, Damat Ferit'lerle, Ali Galip'lerle, Ali Kemal'lerle, işbirlikçilerle, İngilizcilerle, Amerikan güdümünü isteyenlerle, Aznavurlarla, Delibaşlarla savaşım zorunda kalmamış... Birlikte yola çıktıkları arkadaşlarının yetenekleri ve görüş çevrenleri elvermeyince, Mustafa Kemal'e destek yerine köstek olmaya kalkmışlar. Bunun için de Mustafa Kemal, onlara karşı da savaşım vermiştir. Nurettin Paşa, Refet Paşa, Rauf Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fuad Paşa, Ziya Hurşit, Rıza Nur vb.nın karşı devrimci kanatta yer almaları, dahası sapmaları yine de O'nu, aydınlık, doğru, ileri, devrimci yolundan alıkoyamamış. O'nun büyük direnci karşısında tümü de, sert kayalara çarpmış gibi olmuşlardır. O'ndaki bağımsızlık ve devrim tutkusu tümünün ayıplarını ortaya çıkarmış, utanılacak davranışlarını sergilemiştir.

Erzurum Kongresi'nde Mustafa Kemal'in Temsilciler Kurulu'na girmesini istemeyenler (C.1, s.46), Sivas Kongresi'nde başkan olmasını istemeyenler (C.1,s.58) çıkar. Hem kimler? Daha işin basında kararsız olan Rauf'lar, Refet'ler (C.1,s.23)

"**Söylev**"in ders olarak okutulmasını, bir yerde Gazi'nin şu sözlerinden de esinlenerek düşünmüştüm:

"Egemenliği hiç kimse, hiç kimseye, bilim gereğidir diye, görüşmeyle, tartışmayla veremez

"Ulusal savaşlar sırasında karşılaştığımız açık ve gizli güçlükler üzerinde köklü bir bilgi edinmeye ve gelecek kuşakların ders almasına ve uyanmasına yarayacak nitelikte olan, söz konusu belgeleri, olduğu gibi bilginize sunmayı uygun buluyorum.. (C.1, s.199) Amacım, devrimimizin incelenmesinde tarihe kolaylık sağlamaktır." (C.2,s.303)

Başkomutanlık Savaşı'nın utkusundan sonra şöyle söyler:

"Her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve utkuyla sonuçlandırılmış olan bu savaşlar, Türk ordusunun, Türk subaylarının ve komutanlarının yüksek güçlerini ve yiğitliklerini tarihte bir daha saptayan Ulu bir yapıttır. Bu yapıt, Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin ölümsüz anıtıdır. Bu yapıtı yaratan bir ulusun çocuğu, bir ordunun Başkomutanı olduğum için sevincim ve mutluluğum sonsuzdur. (C.2, s.466)

Padişahlığın kaldırılması konusuna gelince Rauf Orbay ne der okuyalım:

"Ben, dedi padişahlık ve halifelik onuruna gönül ve duygu bakımından bağlıyım Çünkü benim babam, padişahın ekmeğiyle yetişmiş, Osmanlı devletinin ileri gelen adamları sırasına geçmiştir. Benim de kanımda o ekmekten vardır. Ben iyilik bilmez değilim ve olamam. Padişaha bağlı kalmak borcumdur. Halifeye bağlılığım ise görgümün gereğidir." (C.2,s,470-471)

Mustafa Kemal, böyleleri için şöyle der: "Çıkarlarını kirli bir tahtın, çürümüş, çökmüş ayaklarına sarılmakta bulanlar.." (C.2, s.473)

Padişahlığın kaldırılmasına karar verilir. Anayasa, din işleri ve adalet komisyonları ortak toplantıdadırlar. Ve bir türlü amaca yaklaşmak istemezler. Dinlemekte olan Mustafa Kemal, Karma Komisyonunun Başkanından söz alır. Sözü Gazi'ye verelim şimdi: "Önümdeki sıranın üstüne çıktım. Yüksek sesle şunları söyledim: 'Efendiler, dedim, egemenliği hiç kimse, hiç kimseye, bilim gereğidir diye, görüşmeyle, tartışmayla veremez. Egemenlik, güçle, erkle ve zorla alınır. Osmanoğulları, zorla Türk Ulusunun egemenliğine el koymuşlardı. Bu yolsuzluklarını altı yüzyıldan beri sürdürmüşlerdi. Şimdi de Türk Ulusu bu saldırganlara, artık yeter diyerek ve bunlara karşı ayaklanarak egemenliğini kendi eline almış bulunuyor. Bu bir olup bittidir. Söz konusu olan, ulusa egemenliğini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız sorunu değildir. Sorun, gerçekleşmiş bir olayı yasa ile saptamaktan başka bir şey değildir. Bu, ne olursa olsun yapılacaktır. Burada toplananlar, Meclis ve herkes sorunu doğal bulursa, sanırım ki uygun olur. Yoksa, yine gerçek, yöntemine göre saptanacaktır; ama, belki birtakım kafalar kesilecektir." (C.2, s.475) Ve padişahlık kaldırılır. Vahdettin bir İngiliz savaş gemisiyle ka-

Yedi deryalar geçsen

• Tüm duyarlıklarıyla, tüm mutluluklarıyla, tüm sıkıntılarıyla, tüm olanaklarıyla yaşam vardır onun şiirinde.

_Yedi deryalar geçsen, Yazko yayınları, İstanbul 1983.

AFŞAR TİMUÇİN

Şair dostum Ozdemir Ince sekizinci şiir kitabı **Yedi Deryalar Geçsen**'i bu yıl çıkardı. Özdemir İnce tam anlamında bir şiir emekçisidir. Birçok kalem sahibi emeğini enaz üçbeş dala dağıtırken, diyelim bir yandan şiiri, bir yandan romanı, bir yandan öyküyü kovalarken o yalnızca şiirle uğraşıyor, şiir üzerine yazılar yazıyor, şiir çeviriyor. Özdemir İnce'nin şiirleri tam anlamında bir gezginin şiirleri. Şiir altlarındaki küçük notlardan, kent adlarından da belli bu. Onun insanı kıskandıracak gezginliği arının değişik çiçekleri dolanmasına benziyor. Elbet sanatçıya gezginlik yakışır. Mykonos adası nere, Ermoupolis nere, Agios Stefanos nere? Salsalar gidebilir miyiz. Yolu molu da şaşırırız oralarda. Özdemir bütün buralara tanış, ne güzel. Buralardan ne güzel şiirler, şarkı gibi, türkü gibi şiirler getiriyor bize.

Onun şiiri kolay izlenimi veren kaygan bir dille örülmüştür. İki anlamda kaygan: hem içini bir çırpıda dışına vermeyen bir dil bu, hem de takıntısız, pürüzsüz bir dil. Bu kaygan dil onda temiz bir doğa tutkusuyla birlikte saydam bir insan sevgisini anlatır. Özdemir'de adasıyla, deniziyle, taşı toprağıyla doğa var, ayrıca doğada yerini alan, doğada açıklanan insan var. Gezdiği gördüğü yerler nereler olursa olsun böyle bu. Özdemir her yerde temiz bir insan sevgisiyle çıkar karşımıza.

Onun yakalamak istediği şiir ne arı şiirdir yani zamanı ve yeri aşan, her şeyi genelleştiren şiirdir, ne de tam anlamında gündelik şiirdir. Şiirleri altlarındaki notlarla günceye benzese de o yalnızca günün içinde oyalanmaz, günceli genele doğru yayar, olaya yaşamın kalıcı yanlarını katar. Ancak, onun şiirinde, bütün açıklıklara karşın, İkinci Yeni'den bir şeyler kalmış gibidir. Ya da daha doğrusu bizim anlamamız gerekeni bize bırakır Özdemir, kendi anlatması gerekeni kendi anlatır. Bunu yaparken çok iyi bir tutumu vardır: anlatımı

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

BAHARLAR AÇARKEN
V.Blasko Ibanez
Türkçesi: Adnan Cemgil
YAZKO Yayınları-1983
320s.— 400 TL.

Baharlar Açarken, bir küçük İspanyol şehrinden bir müzik ve ses sanatçısı ile dünyaya, bu yöredeki Brull sülalesi ile Madrid'e, İspanyol siyasal yaşamına açılan roman.

19. yüzyılın sonlarında ihtilal soluğunun güçsüzleşmesi ile politika bugünkü kadar bayağı; bayağılık olarak görünen aşk ise portakal çiçekleri kadar akdır.

Halk o zamanda yoksul, bilinçsiz.. Canlı ve cansız putlar yetke.

A.Cemgil'in nefis Türkçesi ile soluk soluğa bir roman.

KAMELYASIZ KADINLAR
Selim İleri
YAZKO Yayınları- 1983
169 s. — 300 TL.

İleri, bu eserinde Tanzimat dönemi yazarlarının düz yazılarını inceler. Düz yazı geleneğinin olmadığı Osmanlı toplumunda Namık Kemal'ın İntibah'ı, Akif Bey'i, S.P. Sezai'nin Sergüzeşt'i düz yazıda ilklerdendir.

Yazar, yüz yıl sonra o dönemi ve o dönemi yansıtmaya çalışan eserleri incelerken konuya daha özgür, nesnel ve daha usta yaklaşma olanağı buluyor. Osmanlı Saray çevresini ve seçkinlerini iyi bilen yazarın kaleminden ilginç bir inceleme.

ANNA KARENİNA
Lev Tolstoy
I.-II. cilt
Türkçesi: Ergin Altay
Kapak resmi: Şahin
Altın Kitaplar Yayınevi-1983
500s.-550 TL.

Yeniden basıldığını haber vereyim. Yeni bir şey söylemeye gerek var mı?

İki yurttaşı konuşsun:

"Anna Karenina, çağımızın Avrupa edebiyatındaki benzerlerinden hiç birinin, kendisiyle boy ölçüşemeyeceği kadar kusursuz, mükemmel ve ölümsüz bir sanat eseridir."

Dostoyevski

"Tolstoy... Tek başına bir orkestra. XIX'uncu yüzyılın en büyük ustalarından."

Maksim Gorki

İNSAN DAVRANIŞLARININ SINIRLARI VE

za bakmadan hayelleniriz.'' denilmektedir.

Süleyman Ve Pehlivan adlı öyküde ise yazar bizi bir tutuklunun gerçek dünyasında hayeldeymiş gibi gezindirirken, tutukluya suç işletenin yaşadığı koşullar olduğunu da vurgulamaktan geri kalmaz. Öykünün kahramanı Pehlivan, elinin kolunun bağlılığına, çaresizliğine bakmadan, yaşamı sevgiyle kucaklar. ''Bir merhabaya bir de güle hasretim sonsuzdur'' diyerek özlemlerini dile getirir. Bazan da şen şakrak olur, her şeyle alay eder. Suçludur ama kadere boyun eğmemiştir.

rek oğlunun ölümünü anlatmaktadır.

Öykülerin tümünde, kadere baş kaldırış, insanlardaki yaşama tutkusunun nasıl yok edildiği anlatılmakta.

Taze fakat güçlü bir öykü kuruculuğu yanında kendine özgü söyleyiş biçimi olan bir yazar Ayşe Kilimci. Yöresel dille bol anlatım öykülerin gücünden az da olsa bir şeyler alıp götürmüş. Fakat bir çok yapıt üretmek için emekliliğine bel bağlayan yazarın, emekliliğe kadar özgün bir çok ürün vermesi dileğimizdir.

dondurmaz, belli bir söyleyişin, billurlaşmış bir biçimselliğin içine tıkamaz kendini. Yeni sözcükler, yeni söz bileşimleri, yeni seslenişler bulur çıkarır dünyadan ya da dünyasından.

Tüm duyarlılıklarıyla, tüm mutluluklarıyla, tüm sıkıntılarıyla, tüm olanaklarıyla yaşam vardır onun şiirinde. İnsana güven, insanla olma dileği, yarına bağlılık her insancı gibi onu da temelden sarıyor. Bu arada insan yaşamından acılı görünümler de katılıyor şiire. Öyle ya, yaşamı bir yüzünden, hep umutlu yüzünden görmek var mı? ''Hepsini tanıyacaksın'' diyor Özdemir ''birer birer, bir harmanda/acıyı, şaşkınlığı, sevinci tanıyacaksın.'' Bize dünyadan çeşit çeşit görüntüler, zengin yankılar getiriyor Özdemir İnce. O usta şiir emekçisi sabrıyla bize ne güzel şeyler duyuruyor. Onun şiiri durmadan devinen bir dünyanın devingen şiiridir. Kavgacı değil tartışmacı, gösterici değil duyurucu bir şiir bu. Ussal düşünceden çok sezgisel düşünceye yaslanıyor. Zaman zaman suyun yüzünde ne çok şeyler yakalıyor, zaman zaman derinlere iniyor. İnsani olan her şeyin hakkı verilmiştir onda.

çar, Gazi şöyle seslenir: ''... Beceriksiz, aşağılık, duygu ve anlayıştan yoksun bir yaratık, kendisini kabul eden herhangi bir yabancının kanadı altına sığınabilir; ama böyle bir yaratığın, bütün müslümanların Halifesi kimliğini taşıdığını söylemek elbette doğru değildir.'' (C.2,s.477).

Abdülmecit, TBMM'ce Halife seçilir. Ne ki, Abdülmecit, bir yazısının altına, ''Peygamberin Halifesi ve Kutsal Mekke ile Medine'nin Kulu'' sanının altına da ''Abdülaziz Han oğlu Abdülmecit'' diye yazar. Gazi bu konuda da şunu söyler: ''Han sanlarını kullanmaktan kendini alamamıştır'' (C.2, s.479) Halifelik konusunda kaygu ve kuşku içindekilerin, kaygu ve kuşkularını gidermek için (çünkü, henüz o evreye gelinmediği için) şöyle söyler bir yerde Mustafa Kemal: ''Ulusumuz, yüzyıllarca bu boş görüşlere dayanarak, sağa sola koşturuldu. Ama ne oldu? Her gittiği yerde milyonlarca insan bıraktı. Yemen çöllerinde kavrulup yok olan Anadolu çocuklarının sayısını biliyor musunuz? dedim. Suriye'yi, Irak'ı korumak için, Mısır'da barınabilmek için, Afrika'da tutunabilmek için kaç insan şehit oldu, bunu biliyor musunuz? Sonuç ne oldu görüyor musunuz?! dedim. '' (C.2, s.488) Ama, yine de çalkantı sürer gider. Mecliste karşıcılar M. Kemal'i yurttaşlık haklarından yok etmeye bile kalkarlar. M. Kemal bu konuda şöyle söyler:

''...Bu maddenin istediği koşul bende yoksa, yani beş yıl sürekli olarak bir seçim bölgesinde oturmamış isem, o da, bu yurt uğrunda yaptığım ödevler yüzündendir. Eğer bu maddenin istediği niteliği kazanmaya çalışsaydım, İstanbul'u kazandırmakla sonuçlanan Arıburnu ve Anafartalar'daki savunmalarımı yapmamaklığım gerekirdi. Eğer bir yerde beş yıl oturmak zorunda bulunsaydım, benim, Bitlis ve Muş'u aldıktan sonra Diyarbakır'a doğru yayılan düşmanın karşısına çıkmamaklığım gerekirdi. Bu bayların istediği nitelikleri kazanmak isteseydim, Suriye'yi boşaltan orduların artıklarından Halep'te bir ordu kurarak düşmana karşı savunmaya girişmemekliğim ve bugün 'ulusal sınır' dediğimiz sınırı edimli olarak çizmemekliğim gerekirdi.'' (C.2, s.497-498)

Lozan Barış Anlaşması'ndan sonra zamanın Başbakanı Rauf Orbay, İsmet Paşa'yı kutlamak istemez. Zaten Barış çalışmaları süresince hükümetin görüşünü soran İsmet Paşa'yı yanıtlamaz bile. Sıra Cumhuriyet'in kurulmasına gelir. Yine karşı çıkanlar olur. Ama yine bunlar sert kayaya çarparlar. Rauf Orbay İstanbul'da gazetecilere, olumsuz demeçler verir. Kimi gazete başyazarları da karşı yazılar yazarlar. Halifeye sığınırlar. Der ki M. Kemal: ''onlar kolaylıkla anlayacaklardır ki, başında çürümüş bir padişah soyunun, Halife sanıyla, yerleşip kalmasını zorunlu kılan bir devlette, Cumhuriyet ilan olunsa bile, yaşatılamaz.'' (c.2,s.569) Rauf Orbay, Kâzım Paşa'ya, ''Cumhuriyet'in ilanını önleyebilirsen yurda büyük yardımlarda bulunmuş olursun'' der. Ne derlerse desinler, Cumhuriyet kurulur. Sıra Halifeliğin kaldırılmasına gelir. Karşıcılar yine ayağa kalkarlar. Ama, güçleri yetmez. Halifelik de kaldırılır. Ve **Gazi, Söylevini** bitirirken şöyle der: ''Yarınki çocuklarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek kimi noktaları belirtebilmiş isem kendimi mutlu sayacağım''. Sonra bildiğimiz ''Gençliğe Söylev''iyle Ata Anıt Yapıt'ını, yani ''SÖYLEV''ini noktalar.

SPOR PSİKOLOJİSİ
Prof.Dr.Sabri Özbaydar

Altın Kitaplar Yayınevi-1983
250s.—300 TL.

Altın Kitaplar'ın Bilimsel Sorunlar Dizi-si'nden çıkan Spor Psikolojisi kendi alanında ülkemizde yayınlanan ilk kitap.

Sabri Özbaydar sporda, sporcuda ve seyircideki davranışların psikolojik yönlerini vermeyi amaçlamıştır. İşte bazı bölüm başlıkları:

Psiko-Sosyal Açıdan Spor, Sosyal Psikoloji Yönünden Spor Seyircisi, Aşırı Gerginliği Azaltma Teknikleri, Davranışı Yönlendiren Güdüler ve Heyecanlarımız.

YERGİ, NÜKTE VE FIKRALARIYLA NEYZEN TEVFİK
Mehmed Kemal

Resimleyen: İsmail Gülgeç
Milliyet Yay.- 1983
63s.- 125 TL.

1879- 1953 yılları arasında değişik toplumsal yönetimler içinde yaşayan Tevfik, hiciv ve ney ustasıdır. Hoşlanmadığı durumları, sevmediği kişileri, hoşgörüsüzlüğü her zaman yermiştir.

1919 ve 1924'de iki kitabı yayınlanan Neyzen'in bu kitabını çeşitli dergi ve gazetelerde çıkmış anı ve fıkralarından Mehmed Kemal hazırlamıştır.

ÇOCUK ADASI
William Golding

Türkçesi: Ömer Savuran
Ya-Pa Yayınları
216 s.- 200 TL.

1983 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi olan W. Golding'in en ünlü eseri sayılan ''Lord of the Flies''ı (Sineklerin Lord'u) yayınevince dilimize Çocuk Adası adıyla çevrilmiş. Romanda savaş nedeniyle insansız bir adaya düşen.en büyüğü oniki yaşındaki çocukların kuracakları yaşam düzenleri ve bunun zorlukları anlatılır. Çıkan sorunlar karşısında önerilen çözümlerde çocukça ve yaratıcı olan birşey yok. Akıllı ve uyumlular ''kurallar herşeyimizdir'' derken, uyumsuzlar ki bunlar kilise korosundan gelenlerdir- kısa sürede vahşileşirler. Çocuk masumluğu ilkel vahşilik olur.

DIŞARIYA AÇILAN KAPI
Sındım Şahinkaya

Ağaoğlu Yayınevi- 1983
80 s. — 200 TL.

Kitapta genç birstilist , Yonca'nın doğa karşısındaki duyarlığı ve bunu özgün olarak sanatına yansıtışı konu ediniliyor.

Başarı basamaklarını hızla tırmanan Yonca, kendini iş ve duygusal ilişkilerin içinde buluyor. Babası ve bakıcı kadınla sınırlı olan çevresi birden genişliyor...

Genç yazarın ilk kitabı.

YAZAR, OKURUNU KİTAP, SEVENİNİ BEKLİYOR...

Bu yıl gene, dünyaca ünlü pek çok yazarımız, -ünlü R. Garaudy ve N. Vrettakos'la birlikte-
2. Kitap Fuarı'nda...
Okurlarıyla yanyana gelmek için.
Kitaplarını imzalamak için.
365 günde, yayın dünyamızda ne varsa hepsini toplu olarak görebileceğiniz 9 gün...
1 gününüzü Kitap Fuarı'na ayırın.

2. Kitap Fuarı
26 Kasım - 4 Aralık 1983
TÜYAP TİCARET MERKEZİ
ETAP MARMARA/TAKSİM

İMZA GÜNLERİ
(Saat 15.00-19.00 arası)

TARİH	ALT SALON	ÜST SALON
26 Kasım Cumartesi	Roger Garaudy	Nikiforos Vrettakos / A. Kadir
27 Kasım Pazar	Recep Bilginer / Mehmet Kemal	Salah Birsel / Kemal Özer
28 Kasım Pazartesi	Tarık Buğra / Mehmet Çınarlı	Asaf Savaş Akat / Haldun Taner
29 Kasım Salı	Çetin Altan / İsmail Cem	Ataol Behramoğlu / Bekir Yıldız
30 Kasım Çarşamba	Yavuz Bahadıroğlu / Cemil Meriç	Necati Cumalı / Doğan Hızlan
1 Aralık Perşembe	Adalet Ağaoğlu / Orhan Hançerlioğlu	Oktay Akbal / Nadir Nadi
2 Aralık Cuma	Gülten Akın / Uğur Mumcu	Rifat Ilgaz / Tarık Dursun K.
3 Aralık Cumartesi	Demirtaş Ceyhun / Aziz Nesin	Attila İlhan / Şükran Kurdakul
4 Aralık Pazar	Melih Cevdet Anday / Ferit Edgü	Füruzan / Muzaffer İzgü

Konuk yazarlarla basına ve okurlara açık söyleşiler: 26 Kasım Cumartesi
R. Garaudy: 15.00-17.00 N. Vrettakos: 17.00-19.00
Giriş, öğrenci ve öğretim üyelerine ücretsizdir.
Ziyaret saatleri: 11.00-20.00

TÜYAP
"Seçkin fuarlar... Seçkin ziyaretçiler..."

KASIM - ARALIK SAYISINDA
Türkiye'de Çevirmenlik / Ahmet Cemal

Şiir
Çin Şiirleri / İ. Özdemirci
Şiirler / Jean Follain
Şiirler / Jean Tardieu

Öykü
Meçhul Askerin Dirilişi / Halikarnas Balıkçısı
Parkların Sürekliliği / Julio Cortàzar
İlk Aşk / Henry Miller

İnceleme
Çin Şiiri Üzerine / İ. Özdemirci
Jean Tardieu üzerine / Turgay Kantürk
Çağdaş Sovyet Şiiri / L.G. Buhartseva

Deneme
Franz Kafka (III) / Ernst Fischer

ÖZEL BÖLÜM: İRAN EDEBİYATINDA HİKÂYE VE MASALA KISA BİR BAKIŞ
Hazırlayan: Dr. Mehmet Kanar

Estetik Yazıları
Şu Bıktırıcı Salieri (III) / Yuri Barabaş

ÇEVİRİ KURAMI VE ÇEVİRİBİLİM
''Tonio Kröger'' Çevirisi Üzerine / Dr. Nilüfer Kuruyazıcı
Thomas Mann Çevirmeninin Cevabı / Fatih Özgüven

KARŞILAŞTIRMALI ÇEVİRİLER
Fazıl Hüsnü Dağlarca, Şükran Kurdakul, Peter Handke

DİL YAZILARI:
DİLBİLİM VE GÖSTERGEBİLİM TERİMLERİ
Kitaplar ve Yazarlar: Selim İleri

somut
İlk 26 sayısı
İki bölümde ciltlendi.
1.inci cilt - 1/12 sayılar
''YENİ YAZARLAR ÖZEL SAYISI''
ile birlikte.
2.nci cilt - 13/26 sayılar
''12 MART HİKÂYELERİ ÖZEL SAYISI''
ile birlikte.
Her bir cild 1000.- TL.dır.
P.K. 14 - ÜSKÜDAR adresinden ödemeli istenir.

Yüzün senin...

YAŞAR AKSOY

"Sarı ışık kanatlı bir değirmendir güneş diye buyurmuştu Halikarnas Balıkçısı. Oysa Petro'nun Yeri, vahşi bir değirmen gibi şehvet öğütüyordu. Ne ışığı gördüm, ne de güneşi. Yalnızca bir şiir vardı, eski bir Rum evinden bozma pansiyonun sarmaşıklı bahçesinde unutulmuş:

Köşeyi dönünce mosmor bir ağaç
Yüzün senin

İsteristemez bahçe duvarı ile sevişen zakkumlara baktım. Hepsinin yüzü şaşılacak derecede birbirine benziyordu. Yüzlerce mosmor yüz... Ve, o yüzler içinde tek bir yüz, O aşk...

Taşlardan evlerden sıkıldığımız yerlerde
Birden o deniz
Yüzün senin

"Aynı zaman dilimi yeniden yaşanmaz!" Haklı mı acaba Herakleitos? Sırasını savmış zaman dilimleri içinden fırlayıp, hiç solmamışlıkları ile aynamızın önüne dikiliveren yüzleri ne yapmalı?...

Karanlığın dönüştüğü geceler
Yüzün senin
Sıcak otsuz kumlarda ansızın bir çiçek
Yüzün senin
Dökülen sıvasında birden o eski evlerin
Yüzün senin

Eski bir sevgili mi? Yoksa eskisiyle özleşen, yeni bir sevda mı? Bir yüz... Mavinin mangalında... Ateşin çıtırtısında... Tuvalin gizinde... Rüzgârın vadisinde... Issız ve çıplak... Her an, her yerde...

Kim demiş eskir o yüzler korkulan alışkanlıklarla
Yeni bir yüz getirir akşamına korkular
Ve yüzün senin

Turgay Gönenç, yeni kitabına ismini verdiği "Yüzün Senin" şiiri ile aniden çıkıverdi karşıma Petro'nun Yeri'nde. Bir hafta önce de, Çallı İbrahim'i anlatırken gecenin alkollü saatlerinde karşılaşıvermiştik.

Televizyonda ne kadar kuvayı milliyeci anlatmıştı, Çallı'nın Mustafa Kemal yüzlerindeki kuvayı milliyeci renklerin başkaldırıcı gizini. Dayanamayıp telefon açmıştım evine. Tatlı bir çocuk sesi yanıtlamıştı, kuvayı milliyeci kutlamamı:

— Babam evde yok, Çeşme'de... Not alayım mı lütfen? İyi akşamlar efendim...

Turgay Gönenç'in cici ikizlerinden birisiydi herhalde. "Yüzün Senin" yapıtını okuduktan sonra, telefona sarılmak biraz hafif kalırdı. Daha kalıcı bir şeyler yapmanın sorumluluğunu duydum. Mutlaka daha başkaları, daha ünlü kişiler, yazarlar, sanatçılar benim yazacağımdan bin kat değerli şeyler karalayacaklardı. Ben de, belki çapıma uygun bir şeyler yapabilirdim. Çünkü, bir şiirsizlik ummanında, şiirsel bir yüzle karşılaşmıştık.

Bir ressamın çizebileceği en güzel yüzdü bu. Ve bir şairin yazabileceği en güzel şiir. Resim ile şiirin tekvücut olduğu an. Hayret, tüm bunları Salmakis Koyu'nda düşünüyorum. Pansiyon'dan çıktığımdan beri, kitabı iki kez bitirmişim bile...

Turgay Gönenç'in yapıtı beş bölümden

Sevgiyi öğrenme dersleri

Ölü bir deniz

ÖMER FARUK

Kaçmak için 45-55 yaşlarına gelmeyi bekleyen iki insanın kaçışlarının öyküsü bu roman.

45-55 yaşlarına henüz gelmeyen insanlar için de beklenen trajik sonun habercisi aynı zamanda. Bu nedenle sevgi üzerine ders alınabilecek; o kahrolası alışkanlıklar yüzünden tekdüze, sıkıcı geçen hayatımızda umut kıvılcımları saçabilecek bir roman. Alışkanlıklarını sevenler, cesur olamayanlar okumamalı bu romanı; onlara verecek hiçbir şeyi yok çünkü.

★ ★ ★

Adnan Refik emekli bir biyoloji öğretmenidir. Hayat ona hiçbir şey vermemiştir; geriye dönüp baktığında 'anlamlı' bir tek şey bile hatırlayamamaktadır. 30 yıllık evliliği mutsuz geçmiştir. Karısı ve 4 çocuğu arasında hemen hiçbir şey yoktur. Evliliğinin ilk gecesi bile çok üzücüdür. "Şadan'la evlendikleri gece, Adnan Refik herhalde ondan çok daha masum ve çok daha heyecanlıydı. Karısının kendisine sadece katlanmakta olduğunu anlaması için de uzun bir zaman geçmesi gerekmemişti. Ne olup bittiğini fark edinceye kadar üst üste dört çocukları oldu. İlk aylarda bir şeyler arama, bir yerlere ulaşma kaygısıyla ve yılların özlem ve birikimiyle, karısıyla olan ilişkileri aşırı bir düzeyde sürüp gitmişti. O günlerde Şadan'ın bu yakınlıklardan tiksinti duyduğunu hissetmemiş, daha doğrusu böyle bir olasılığı aklına bile getirmemişti..." (s.117). Erkekliğini tanıma fırsatı bulamamış biridir Adnan Refik. Karısı ona bu fırsatı vermemiş ona **'katlanmış'** ondan **'tiksinti'** duymuştur. Adnan Refik cinsellikle ilgili sorunlarını sürekli bastırmıştır. Başka çaresi de yoktur; sakin ve kapalı biridir. Ama o bastırılmış duygu hiç ölmemiştir. "...O yazılı sınav günü kopya çeken kızın bacaklarına bakarken duyduğu o korkunç titreşimi çözümlemekten özenle ve bilinçli bir biçimde kaçınmıştı. Bir büyük tehlike belirtisi olarak yorumlamıştı o olayı. Ne var ki bütün çocukluğu ve gençliği boyunca, önce babasının baskısı sonra da kendi korkularıyla üstünü örttüğü, kendi kendinden gizlendiği, bilmezden, görmezden geldiği bir gerçeklikle her an karşılaşabileceğini ve kendini savunamayacağını hissediyor, bu yüzden zaman zaman dehşete kapıldığı oluyordu..." (s.119). "Yoksa o an gelmiş miydi? Elli beş yaşından sonra evini barkını bırakıp buralara kaçışının asıl nedeni bu muydu?" (s.119).

Adnan Refik elli beş yaşından sonra emekli olup karısının ve çocuklarının güvencesini sağladıktan sonra bir gün kimseye haber vermeden kaçmıştır.

Kaçmak onun yıllardır içinde beslediği bir düştür. "Kendine göre özgürce bir yaşam için, çevresindeki görünür görünmez bağlardan, kurallardan, baskılardan kurtulabileceği bir günün geleceğini düşleyerek yaşamıştır. Bu bağlar, engeller, baskılar, gün be gün yeni kılıklara bürünerek, ellerini kollarını gün be gün daha güçlü iplere bağlayarak sürüp gitmişti. Evlilik, çocuklar, işinden atılma kaygıları, para sıkıntıları, yaklaşan emeklilik..." (s.55).

Kaçmak nedir peki? Bavulları toplayıp bir sahil otelinde veya bir köyde tek başına yaşa-

"Kimbilir... Belki de özgürlüğü hep dışımızda aradığımız içindir. Onu yüreğimizde aramalıyız" (s.203)

Büyük bir bankanın kambiyo müdürüdür. Parasal sorunları yoktur. Evliliğinden pek bir şey anlamadığı için kendini tümüyle işine vermiştir. Kocası profesördür. Kocası dışında Fuat diye bir aile dostlarıyla ilişkisi olmuştur; ama o da kendisini mutlu etmeye yetmemiştir. Çoktan sevgisi bitmiş bir ilişkiyi kavga-gürültü sürdürmektedir. Daha evliliği ilk günlerde tökezlemeye başlamıştır. "Ragıp'ı sevdiğini sanmıştı başlangıçta. Şimdi bunun gerçek bir sevgi, gerçek bir aşk olmadığını biliyor. Belki Ragıp'ınki bile gerçek bir aşk değildi. Hevesti, özentiydi, övünme isteğiydi, cinsel açlıktı, falan filan. Ama, aşk değildi. Yıllarca anlamamışlardı, Ragıp'ta kendisi de. Zamanla alışkanlıklar da girmişti işin içine." (s.24).

Yüksel'le kocası Ragıp arasındaki ilişki; Adnan Refik'le karısı Şadan arasındaki ilişkiden biçim olarak farklılıklar taşır. Yüksel'le Ragıp yüksek tahsillidir; birisi müdür, diğeri profesördür; hatta Ragıp 'yalnız evde bile olsa' sosyalisttir. Parasal sorunları yoktur. Adnan Refik'in karısı Şadan dindar bir kadındır. Çocuk doğurmuş olsa bile kadınlığı yaşamamış, erkeğe de tattırmamıştır. Parasal durumları 'zar zor' geçinecek düzeydedir. Adnan Refik bazı olaylara 'az da olsa' katılmış; savcılıkça ifadesi alınmıştır.

Alışkanlık her iki ilişkide de çok önemli. Kişiler alışkanlığın vermiş olduğu rahatlığı, tembelliği bir türlü kırmak cesaretini gösteremezler. Alışkanlığı kırarak doğabilecek riskteki yeni bir durum onları ürkütmektedir. Alışkanlığın —iğrenç bile olsa— rahatlığına kendilerini koyvermektedirler .Adnan Refik alışkanlığı —biraz filozofça— farketse bile onu değiştirebilmek için elli beş yaşını beklemiştir. Şöyle der: "Alışkanlık insan için dahaçok tembellik ifadesidir. Alışkanlığın dışına çıkmak için ya gerçek ve güçlü bir isteği yoktur, ya da ölümle eş anlamlı bir umutsuzluk içine düşmüş demektir." (s.46).

Yüksel için ise alışkanlık kavramı biraz farklı bir içerik taşımaktadır. Ve bu durum romanın ilerki bölümlerinde önemli bir faktör olarak öne çıkacaktır. "Ne zamandır yaşamın akışına kapıp koyvermişti kendisini. Nasıl olsa bir şeyleri değiştiremeyeceğini biliyordu." (s.75).

Yüksel evliliğe de pek önem vermemektedir (s.49-69). Kocasına da artık aldırdığı yoktur, hatta 'geberip gitse umurunda bile değildir' (s.58). Ama yeni bir ilişkiyi yaşamaya atılabilecek kadar da **yaratıcı** ve **atak** değildir.

Yüksel'in değerleri karmaşıktır, tam oturmamıştır; iki değeri de kimi zaman yanyana savunabilmektedir. Bir ziyafette kocası Ragıp bir manken kıza sarkıntılık ettiği zaman "...daha çok, mülkiyet hakkına bir saldırıda bulunulmuş gibi hissetmişti. Evine gelen konuğunun kucağına sıçradığı zaman, kedisini de kıskanırdı. Çünkü Minnoş da **malıydı onun, Ragıp gibi** (abc)" (s.105). Aynı Yüksel şunları da söyleyebilmektedir. "Bu yapaylık, bu önceden hesaplılık, sevginin doğallığına aykırıydı. Bir erkekle bir kadının birleşmesi, ancak kendiliğinden, gitgide yoğunluğu artan bir isteğin sonucu olarak gerçekeştiğinde aşk diye nitelendiri-

Atatürk dizisi

TÜRKER ACAROĞLU

Atatürk'ün doğumunun 100. yılı dolayısıyla Kültür Bakanlığı da bir dizi kitap yayımladı. Sayısı yirmiyi bulan bu kitaplar arasında değerli olanlar var. Bunlardan bir seçmeyi aşağıda özetle tanıtmak yararlı olacaktır.

ALTIN SAÇLI KAHRAMAN

Tanınmış ressam Ayhan Başoğlu'nun çizgi-romanı, Kültür Bakanlığı'nın (Atatürk dizisi)'nde Türkçe, Arapça, İngilizce ve Fransızca olarak tam 35.000 nüsha bastırıldı. (1981, sayfalar numaralanmamış, 100 TL.). Önsözünde ressam diyor ki:

"...Bir sanatçı olarak bana düşen görev, Ata'yı genç nesillere tanıtmaya çalışmak değil miydi? Yani resimli hayat hikâyesini çizmek. Bu bir yerde Türkiye Cumhuriyeti'nin de hikâyesidir. Çünkü Ata'nın eseri hayatıdır..."

Birkaç yıl önce bir Belçika gazetesi de aynı girişimde bulunmuş, Ata'nın yaşam öyküsünü çizgi-roman biçiminde tefrika etmişti. Başoğlu'nun girişimi ise, bizde ilk örnektir. Kolay bir iş değil... Ressam olayları sanki yeniden yaşamış. Bir senaryo biçiminde hazırlanan yapıt için yararlanılan 12 kitabın adları ve yazarları belirtildikten sonra, Atatürk'ün gençliğe seslenişi en sona konulmuştur. Çizgi-roman okumasını seven çocuklar, bu kitaptan büyük bir zevk duyabilirler.

ATATÜRK

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ünlü tekyazımı (monografya), Kültür Bakanlığı'nca (Doğumunun 100. yılında Atatürk yayınları) arasında yeniden bastırıldı (1981, 115 s., 80 TL.). Eşine armağan ettiği bu yapıtını yazar, 1938 Kasımında Prag büyükelçisiyken kaleme almıştı. 1946'da Ankara'da yazılan önsözünde bunun "Atatürk'ün manevi şahsiyetine dair küçük bir tahlil tecrübesi" olduğunu belirtir, sözünü şöyle sürdürür: "Burada, Büyük Adam, daha plastik gösterilmek için tek başına ve yalın şahsiyet halinde alınmıştır; her portrede ve her monografyada yapıldığı gibi."

Yazılışından ancak sekiz yıl sonra yayımlanmış olan bu kitabın ara başlıkları şunlar: Kahramanlığı, Dahiliği, Devlet kuruculuğu, Milliyetçiliği, Askerliği, İnsanlığı. Denemeyi okuyacaklara yazar şu noktayı da anımsatır:

"Bu kitap, Atatürk'ün ölümünü takip eden yas ve elem haftalarında ve hemen bir hamlede yazıldığı için onda büsbütün objektif bir vasıf aranmamalıdır. Bu yüzden, Atatürk'e dair görüş ve düşünüşlerim çok kimse üzerinde ya bir "mersiye" veya bir "kaside" tesirini icra edecektir. Bense bu çeşit "edebiyat" sevenlerden değilim."

Yapıt, Atatürk'e şu seslenişle sona erer: "...Atatürk, senin ebedi cevherin ana vatanın topraklarına karıştıktan sonra bu topraklar bizim için daha aziz, daha mübarek oldu. Onu hiçbir kâfire çiğnetmeyeceğiz. Onun içinden, senin ruhunun tükenmez bir kaynak suyu halinde, terennüm ederek aktığı bahçeleri çıkaracağız."

ATATÜRK VE MİLLİ KÜLTÜR

Ankara Ulusal Kitaplığı Müdürü Bn. Müjgan Cunbur'un kitabı Kültür Bakanlığı'nın (Atatürk dizisi)'nde ikinci kez 10.000 sayı basıldı (1981, 136 s., 75 TL.). Kitap ilkin Cumhuriyetin 50. yıldönümü dolayısıyla 1973'te basılmıştı. Bu kez, kimi konular biraz daha genişletilmiş.

Atatürk'ün kültür tanımları, bunların çeşitli kültür tanımlamaları arasındaki yeri, kültür ve uygarlık bağıntısı verildikten sonra, Ata'nın T.B.M. Meclisini açış ve parti konuşmalarındaki kültür konuları ele alınır. Uygarlık, kültür kuruluşları, sanat ve güzel sanatlar (bu arada müzik, tiyatro, yazın, kitap) ile ilgili görüşleri incelenip onun kültür anlayışı ve uygulamaları üzerine sonuç olarak kimi düşünceler ileri sürülür.

Türkiye için ekonomik kalkınma yanında, toplumsal ve kültürel kalkınmaya da aynı ölçüde yer verilmesi gerektiği, kitabın ana konusunu oluşturmaktadır. Ata'nın pek ünlü "Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız" özdeyişi sık sık anımsatılıyor. Başta büyük "Söylev" olmak üzere, Ata'nın bütün yapıtları, söylev ve demeçleri taranıp bu bilgiler derlenmiştir. Bilgi derlenen yapıtlar, kitabın sonundaki kaynakçada gösteriliyor. İlkin bir makale çevresinde ele alınan konu, işlendikçe genişleyip bu kitap ortaya çıkmıştır. Gerçi Ata'nın kültür ve sanata ilişkin tüm sözleri burada bir araya getirilmeye çalışılmışsa da, her nedense, dil ve tarih konuları ile harf devrimi üzerinde fazlaca durulmamış, şöyle bir değinilip geçilmiştir!

ATATÜRKÇÜLÜK ÜZERİNE DENEMELER

Prof.Dr. Ercümend Kuran'ın kitabı, Kültür Bakanlığınca (Doğumunun 100. yılında Atatürk yayınları) arasında bastırıldı. (1981, 80 s., 50 TL.). Çeşitli tarihlerde yayınlanmış birtakım makalelerden oluşan kitabın içindeki yazıların başlıkları şöyledir:

Atatürk ve Ziya Gökalp; Atatürkçülük nedir? 30 Ağustos zaferinin önemi; Atatürk ve Türkiye'nin modernleşmesi; Atatürk'ün demokrasi ve halkçılık anlayışı; Atatürk'ün milliyetçiliği; Atatürkçülüğün istismarı; Atatürk ilkeleri; Atatürk ve Cumhuriyet; Atatürk'ün iktisadi görüşleri; Atatürk inkılapları; Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. kuruluş yılında Atatürkçülük; Atatürk'ü anlamak; Atatürk'ün kültür siyaseti; Atatürkçülüğün fikir temelleri; Atatürk inkılabının özellikleri; Atatürk'ün sosyal politikası: Atatürkçülüğün değerlendirilmesi.

Yazarın dil konusundak. tutumu, yazı başlıklarından anlaşılmıyor mu?

MUSTAFA KEMAL'İN MÜTAREKE DEFTERİ

oluşmuş. Eski Sokaklar isimli ilk bölümde altı şiir var. Geçmişin kül rengi anıları, cumbalı evlerden sarkan ölüm kokulu sarmaşıklar gibi... Bu bölümdeki şiirler içindeki bir mısra, tümüne bedel gibi: Benim çocukluğum fesleğen kokar.

Solgun Sevdalar isimli ikinci bölümde yine altı şiir var. "Kuşların Göçerken Çizdikleri" şiirini yanılmıyorsam Gösteri veya Sanat Olayı'nda okumuştum. Kerem'in Aslı'ya yazabileceği en güzel veda şiiriydi bu. Vuslatın doruğundaki o hüzün şiiri:

Beni düşünme
Azat ettim bir buluta çizgilerini

Dolunay şiirinde ise, bir ressam-şairin apayrı bir yönünü, müzik bilimini özümlemiş bir sanatçının denemesini okuyorduk. Dolunay sözcüğü ile tekrarlanan üçlü mısralar, yanılmıyorsam sol anahtarı ile yaşama geçen müziksel bir metnin şiire uyarlanmasından başka bir şey değildi. Özellikle Latin Amerikalı şairlerin , Paraguay, Nikaragua, Küba, Meksika şairlerinin ve birazda İspanyol ve Portekiz sanatçılarının uyarladıkları bir yöntemdi bu. **"Dolunay Üzerine Çeşitlemeler"** şiirinin, bir gitar şiirselliği içinde akması bu yüzden olsa gerek.

Kitabın üçüncü bölümü ise, Zaman, Sevda ve Ölüm Üzerine Dörtlükler ismini taşıyor. Turgay Gönenç, bu dörtlüklerinde Ceyhun Atuf Kansu, Turgut Pura ve diğer tanışları için yüreğini ortaya sermiş. Camın Kırık Yerindeki Mavi isimli dördüncü bölümünde ise, Halikarnas Balıkçısı, Orhan Peker, Nedim Günsür, Neşet Günal ve Nuri İyem üzerine şiirler yer alıyor. Bir Sözlükten isimli son bölümünde ise, Turgay Gönenç'in bir zamanlar Yeni Sanat Dergisinde yayınlanan ünlü Cellat Çeşmesi şiiri, boynunu uzatıyor:

Şimdi Cellat Çeşmesi yok Topkapı'da
Şimdi Dünyada büyük sulara, ırmaklara
yüklediler bu işi
Şimdi dağ başlarında ya da kentin tam
ortasında

"Yüzün Senin" yapıtı, bence şiirde bir doruk noktası. Tepesinde büyük bir sevda yanardağı tütüyor. Ve, bize yıllardır tenhalarda ve meyhanelerde fıslananın aksine, bu işin şairi, Petro'nun Yeri'ndeki mavi gibi, telefondaki tatlı çocuk sesi gibi sevda yanardağının içli türküsü gibi, ve o yüzlerdeki meryem gibi, sevgi ile dolu dolu dopdolu biri gibi...

Yüzün senin - Turgay Gönenç (şiirler) - Dayanışma Yayınları - Ankara, 1983-80 s. 150TL.

ması mıdır? Daha önce düşünmediği bu soruları Adnan Refik kaçtıktan sonra düşünmeye başlar. "...çevre değiştirmek, evden kaçıp işe gitmek, Ankara'dan kaçıp buraya sığınmak, biçimsel olarak insanlardan uzaklaşmak, somut anlamda yalnız kalmak, yeterli değil. Yepyeni bir yaşam tarzı, yepyeni bir yaşama nedeni de bulabilmeli insan kendisine. Benim burada en büyük sorunum bu olacak galiba.." (s.48). "Asılsorun,özgürlüğünü nasıl kullanmak istediğinde." (s.56). "Galiba kaçış tek başına hiçbir sorunu çözemiyordu. Çünkü kendisiyle birlikte bütün sorunları dayanındataşıyordu insan. İyi ama neydi onu kaçmağa zorlayan sorunlar?" (s.45). "Hiçbir şey yapamayacağına aklı keserse, belki de kendini öldürür, ya da ayyaşın biri olur çıkar. Ama o eski yaşama dönmek..." (s.53). "Şimdi anlıyordu ki tutukluluğu asıl kendi içindedir. Nereye kaçarsa kaçsın, kendi dışındaki bir takım koşullar onu yönlendirmeğe devam edecektir." (s.55)

Kaçışın tek başına umut olmadığını, yetmediğini bütün yoğunluğuyla tartıştığı, yaşadığı bir anda Yüksel gelir.

★ ★ ★

Yüksel de bir kaçaktır.

lebilirdi." (s.107).

İşte bu iki insan dört gün boyunca **güzeli yaşarlar.** Hayatlarının sonuna geldikleri anda daha önce hiç yaşamadıkları sevgiyi ve coşkuyu her şeye rağmen ve her şeyi bırakarak yaşarlar. Öyle ki "...yaşamın en büyük gizi, canlıların en önemli işlevi diye nitelendirilen, kişisel ve toplumsal sorunların, tarihsel oluşumun ve geleceğin baş sorumlularından biri sayılan, bütün sanat yapıtlarının, resim, heykel, müzik ve edebiyatın temel ögesi olarak görülen cinselliği.." de yaşarlar, yaşlarına rağmen (s.117).

★ ★ ★

Ama...

Kaçaklar, kaçmakta geç kalmışlardır.

"Birbirleriyle karşılaşmaları bir mucizeydi. Büyük bir mucizeydi ama ikisi için de gecikmiş bir mucizeydi." (s.293).

İkisi de kadınlıklarını ve erkekliklerini geçmişte tadamamışlardır. "Bunun nedeni belki de üst üste uğradığı düş kırıklığıydı. Belki de, Ragıp'ın, uzaklığını hissettiği zamanlarda söylediği gibi, yapısında vardı bir soğukluk. (...) Bu doğru değildi. Doğru olamazdı. Doğru olmaması gerekirdi. Bir gün bunun böyle olmadığını kendisine kanıtlayacak bir fırsat daha çıkacaktı elbet karşısına. Henüz tüm umutlarını yitirmemişti." (s.111). Bu fırsat Adnan Refik'tir. Ve Yüksel soğuk bir kadın olmadığını kendisine ve Adnan Refik'e (istememesine rağmen) kanıtlamak istemektedir. "Bir erkeği böylesine heyecanlandırdığı için bayağı gururlanmıştı. Bu, isterse elli beş yaşında bir erkek olsun. Kendisi de genç değildi artık. Nicedir bir kadın olduğunun bile farkında değildi." (s.146) Yüksel bu fırsatı sonuna kadar kullanmaya çalışır. Hatta Adnan Refik'ten **gücünün ötesinde** erkeklik istemeye başlar. Başlangıçta Adnan Refik de bundan hoşnuttur. Çünkü o da ne zamandır unuttuğu erkekliğini duymaya başlamıştır. "O kadın dün gece onunla birlikte bu eve gelmiş, burada kalmış ,unuttuğunu, paslandığını sandığı erkekliğinin henüz diriliğini yitirmediğini kanıtlamasına izin vermiş, birtakım hücresel yapılar, kimyasal denklemler ya da esir dalgalarıyla açıklamaya çalıştığı duygusal heyecanların, bunlar dışında, kendi başlarına var olabileceklerini göstermiş değil miydi?" (s.231).

Ama Yüksel, Adnan Refik'ten gücünün ötesinde erkeklik istediği için, ilk yalanilişkilerine girmiştir. artık. "Yüksel'in, doyumun en yüksek noktasına eriştiği anda bakışlarıyla sorduğu o yaman soruyu da yine ilk kez bir **yalanla** karşıladı." (abc) (s.247)

Ve alışkanlıkta vardır artık." Ev kadınlığı yapmasını beceremem. Ama, burada, ben varken senin mutfağa girmeni istemiyorum," (s.219) der Yüksel, alışkanlığın romandaki temsilcisi olarak.

Yalan... Alışkanlık...

Dönüş başlamıştır...

Ölü Bir Deniz / Erhan Bener / Yazko Yayınları / 294 sayfa / 400..TL

yazko YAYIN DÜNYASINDA EN ÖNDE

YENİ KİTAPLAR

KARARTMA GECELERİ
RIFAT ILGAZ
Roman

AYIPTIR SÖYLEMESİ TRT'NİN İÇİNDEN
M. TALİ ÖNGÖREN
Deneme

BİR DENİZİN İKİ KIYISI
MAHMUT ALPTEKİN
Öykü

PATRONA
KERİM KORCAN
Roman

ORHAN KEMAL'İN HAYATI
HİKMET ALTINKAYNAK
İnceleme

SON DEĞİL
AYDIN HATİPOĞLU
Şiir

BİR SÜRGÜNÜN EZGİLERİ
VECİHİ TİMUROĞLU
Şiir

ADIM KALABALIKTIR
KEMAL KALE
Şiir

KÜÇÜK SEVİNÇLER BULMALIYIM
IŞIL ÖZGENTÜRK
Şiir kabare

SİYAH BİR ACIDA
REFİK DURBAŞ
Şiir

SCHOPENHAUER'ın FELSEFESİ VE AŞKIN METAFİZİĞİ
SELAHATTİN HİLAV
İnceleme

ISTIRATİ - BÜTÜN ESERLERİ 1
BERTAN ONARAN
Roman

EUGENİE GRANDET
H. BALZAC
Türkçesi: ERDOĞAN ALKAN
Roman

YERYÜZÜ KORKUSU
OKTAY AKBAL
Günce

POLONYA'DAN KADINLAR
MUHTEŞEM SÜNTER
Şiir

KİMLİK KARTI
SEMİH SEZER
Şiir

BABAM VE OĞLUM
DEMİRTAŞ CEYHUN
Öykü

SAVAŞ HAZIRLIĞI
N. VRETTEKOS
Türkçesi: A. KADIR - P. ABACI
Şiir

GÖZLERİ BAĞLI ADAM / YAĞMA
2. Basım
ADNAN ÖZYALÇINER
Öykü

ÖTEKİ
2. Basım
ÖNAY SÖZER
Roman

GECE GELEN ESKİ DOST
2. Basım
AFŞAR TİMUÇİN
Roman

HEY VAPURLAR TRENLER
2. Basım
OKTAY AKBAL
Öykü

ÇAMASAN
2. Basım
DEMİRTAŞ CEYHUN
Öykü

SARTRE'NİN YAZARLIĞI VE FELSEFESİ
2. Basım
I. MURDOCH
Türkçesi: SELAHATTİN HİLAV
İnceleme

Türkiye tek dağıtım: YADA
YADA Yayın-Dağıtım A.Ş.
Dr. Şevki Bey Sok. No: 6/A Divanyolu/İST.
Tel: 520 74 72

Falih Rıfkı Atay'ın anıları ve fıkraları, Kültür Bakanlığı'nca (Doğumunun 100. yılında Atatürk yayınları) dizisinde bastırıldı (1981, 128 s., 80 TL.).

Atatürk, 1918'de mütareke imzalandığında bunun koşullarını, bunlar üzerine Babıâli ile tartışmalarını, bez kaplı bir deftere geçirmişti. Babıâli ile arasında ruh ve anlayış ayrılığı vardı. İşte, yazar, bu defter için "Kuva-yi Milliye ve Hürriyet savaşı ruhunun müjdecisi" demektedir, ilk yazısında. Daha sonra, Mustafa Kemal'i ne zaman (1913 Ağustosunda), nasıl (Edirne'de Hacı Adil Bey'le birlikte) tanımış olduğunu anlatır. "Onu unutamam" der. M.Kemal'in Yunanlılara tutsak düştüğü havadisi İstanbul'da yayıldığı akşamla ilgili eski bir anısını aktarır; bunu, İzmir kapılarındaki Mustafa Kemal anısıyla sürdürür.

Cumhuriyetin ilan edileceğini Mustafa Kemal Paşa'nın Meclisteki özel bir toplantıda ilkin açığa vurduğu, yeni yönetim biçiminin sorunları üzerinde görüşüldüğü 11 Eylül 1923 gününün öyküsünü, kendi anı defterinden olduğu gibi verir.

Yine Mütareke döneminde Mustafa Kemal'in bir ticaret serüveni ve gazete sahipliği işi vardır, bunu bize iletir. 1908'den önce Selanik'te bir sofra başında arkadaşlarından biri: "Niçin bir Mustafa Kemal çıkmasın?" diye ona sormuştur. Mustafa Necati'nin ilk Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul gazetecilerinin muhakemesi, 150'likler ve Atatürk, yazı ve dil devrimleri, Türk Dil Kurultayı ve Hüseyin C. Yalçın, Atatürk'ün sağlığı, Atatürk ve Amiral Bristol, Florya deniz köşkünde bir akşam, Çankaya'da son sofrası: Bütün bunlar yazarın zevk ve merakla okunan anılarından birkaçıdır. Kitap, Atatürk'e ait kısa anılar ve fıkralarla sona ermektedir.

SAZ ŞAİRLERİNİN DİLİYLE ATATÜRK

Feyzi Halıcı'nın hazırladığı bu kitap, Kültür Bakanlığınca yayımlanan (Atatürk dizisi)'nde 10.000 sayı bastırıldı (1981, XII-247 s., resimli, 125 TL.).

Konya Turizm Derneğince 11-14 Mayıs 1981'de düzenlenen 15. geleneksel Türkiye Aşıklar Bayramı, Atatürk'ün anısına adanmıştı. Orada, saz ozanlarının Atatürk'le ilgili olarak verilen bir ayak üzerine karşılıklı deyişleri, doğumunun 100. yıldönümünde Atatürk'e halk ozanlarından şiirler, 24-30 Ekim 1974 tarihleri arasında yapılan geleneksel Türkiye Aşıklar Bayramında halk ozanlarımız arasında açılan "Kıbrıs şiirleri" yarışmasında dereceye giren halk ozanları ile şiirleri kitapta yer almıştır.

Yaşayan halk ozanlarımızın yaşam öyküleri, kitabın sonuna eklenmiştir. Özellikle bu bölüm, halk yazınımızın tarihi bakımından değerli ve önemlidir. Buradan anlaşıldığına göre, şimdi yurdumuzda 37 halk ozanı yaşamaktadır, oysa Aşıklar Bayramına 54 halk ozanının katıldığı belirtilmektedir. Ötekilerin yaşam öykülerinin neden verilmediği ya da verilemediği açıklanmadığı için, anlaşılamamaktadır. Türkiye Aşıklar Bayramı, 1966'dan beri her yıl Konya'da yapılmaktadır. Bayram süresince, her iki yılda bir, halkbilim ve halk yazını seminer ve kongreleri düzenlenmekte, oralarda okunan bildiriler kitap biçiminde yayımlanmaktadır.

URART
SANAT GALERİSİ
ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21 NİŞANTAŞI İSTANBUL
TELEFON 1480326 TELEKS 26482 URAT TR

Erol Akyavaş
Resim Sergisi
3-24 Kasım 1983

Anadolu Yayıncılık
ciddi ve büyük ansiklopediler yayımlar.

Ve bu ansiklopediler
yalnız Türkiye'de değil, dünyanın her yerinde
temel başvuru kaynağı olur.

Anadolu Yayıncılık,
yüzlerce uzman ve araştırmacının
yıllarca süren çalışmalarıyla
yerli, özgün, ciddi ve büyük
ansiklopediler yayımlayan yayınevimizdir.

Bugün, dünyanın 24 büyük ve ünlü üniversitesinde
temel başvuru kaynağı olarak kullanılan
Yurt Ansiklopedisi,
Anadolu Yayıncılık'ın ürünüdür.

Anadolu Yayıncılık yakında,
ciddi ve büyük yeni bir eseri daha
Türk ve dünya kültürüne sunacaktır.

ANADOLU YAYINCILIK
Büyükdere Cad. Üçyol Mevkii 93 Maslak-İstanbul

Yeni Eğilimler Sergisi'nde birincilik ödülü alan Gürel Yontan:

"Evrensel değerlerle uğraşmak zorundayız"

ÜLKÜ DEMİRTEPE

Fotoğraflar: Nazım Timuroğlu

"Uzun bir cinsel bunalım döneminden sonra, ön planda bu bunalımların çözümünü evlilikte arayan, her konuda yarım eğitimli bir genç kızın, evlilikte aradığını bulamayışını ve ruhsal yeni bunalımlara paramparça girişini düşündürdü bu yapıt."

"Böyle güzel bir yatakta yalnız olmak, her kişiyi yüreğinden parçalayıp darmadağın ederek yalnızlığa terk edilmesi doğru mudur?"

"Toplumumuzda kadının yeri ve değerinden söz edip, kadının psikolojik açıdan yıkım içerisinde olduğunu gösterir bir kompozisyon. Haklısınız!"

"Modern sanat dedikleri bu mu? İnsanın duygularını böyle karmaşık bir biçimde göstermesi, eserin toplumun yalnız bir kesimine yönelik olması mı?"

Bunlar, Yeni Eğilimler Sergisi'nde birincilik ödülü alan Gürel Yontan'ın, izleyicilerin izlenimlerini yazması için koyduğu deftere yazılanlardan bir kaçı. İzleyicilerden gelen bu tepkiler Gürel Yontan'ı hoşnut ediyor. Ama öte yandan 1979'dan bu yana bu tür yapıtlarını sergilemesine karşın sanat eleştirmenlerinin olumlu ya da olumsuz yorumlarında "nedenler" açıklamamaları onu şaşırtıyor. Gürel Yontan 1962 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi İç Mimarlık Bölümünü bitirdi. Çeşitli sergilere katıldı. En son 1979 yılındaki Yeni Eğilimler Sergisi Başarı Ödülünü kazandı.

— Sanat yaşamından sözeder misin, Gürel?

— Bilinen hikaye işte. İyi resim yaptığım için,

zaynı, tiyatro dekorculuğu yaptım, kitap resimledim, resim yaptım.

1970'te Avrupa'ya gittim. Sanat eğitimi gibi bir amaç değildi gitme nedenim. Bu beş yıl tam serserilik yıllarıydı. Sanatımı yalnızca yaşamımı sürdürebilmek için kullanıyordum. Paris'te bir derginin art direktörlüğünü, Londra'da illüstrasyon dekorasyon yaptım, resim yapıp sattım. Yani çeşitli işler... Bu arada Güneş Karabuda, Barbro Karabuda, Tuncel Kurtiz, Aliye Rona, Rahmi Saltuk, Tunç Okan ve İsveçli üç ünlü oyuncu ile Yaşar Kemal'in 'Bebek' adlı öyküsünü İsveç televizyonu için Cezayir'de çektik. Filmin Art direktörüydüm. Yaşar Kemal'in 1974'de iki öyküsünü daha ve yazarın biyografisini çektik. İsveç televizyon yapımı olan bu filmlerden TRT'nin haberi olmasına ve İsveç televizyonu istenirse filmleri hemen parasız TRT'ye göndereceğini söylemesine karşın, bugüne dek TRT böyle bir girişimde bulunmadı.

Avrupa'da kentten kente dolaşarak süren serserilik yıllarım beş yıl sürdü. Öyle ki sonunda sabah gözümü açtığımda hangi kentte olduğumu anımsamak için bir süre düşünmek zorunda kalır hale gelmiştim. Sonunda dönmeye karar verdim. Hem özel nedenlerle hem de toplumsal...

Yaşamım süresince hep çeşitli işler yaptım, hiç bir dalda uzmanlaşmak istemedim. Uzmanlık doğru bulmadığım bir olgu.

— Peki ama, uzmanlık çağımızın olgusu. Ana bilim dallarının detayları arttıkça insan ömrünün pekçok bilim dalıyla ilgili bilgi sahibi olması olanaksızlaştı. Hatta dünya platfor-

lu. Ancak, bunların iyi entegre olamamasından ileri geliyor keleklik. Sibernetik bu işi halledecek ama ben göremiyeceğim herhalde, belki çocuğum da.

— Avrupa'dan döndükten sonra ne işle uğraştın?

— 1976'da Akademi'ye öğretim görevlisi olarak girdim. Yine resim, illüstrasyon ve tiyatro dekorları yaptım. Bugünlerde Akademi'den ayrılıyorum. Benim anladığım anlamda, yani temeli kuşkuya dayanan eğitim bitti artık. Öğrenci olsun eğitimci olsun değil kuşku duymak, bundan tümüyle habersiz adeta. Kalıp bilgilerin uygulandığı bir eğitim uygulanıyor. Zaten toplumun genel yapısında da bu hazırcılık gözlemleniyor. Öğrenci orta eğitimden genel kültürü çok yetersiz olarak geliyor. Diyalog kuramıyor ve kahroluyorsun. Özellikle sanat eğitiminde hazırcılık olabilemez. Sanat, kuralları olsa da en bağımsız bir alandır. Bağımsızlığı da kuşku besler.

— Kavramsal sanata neden yöneldin?

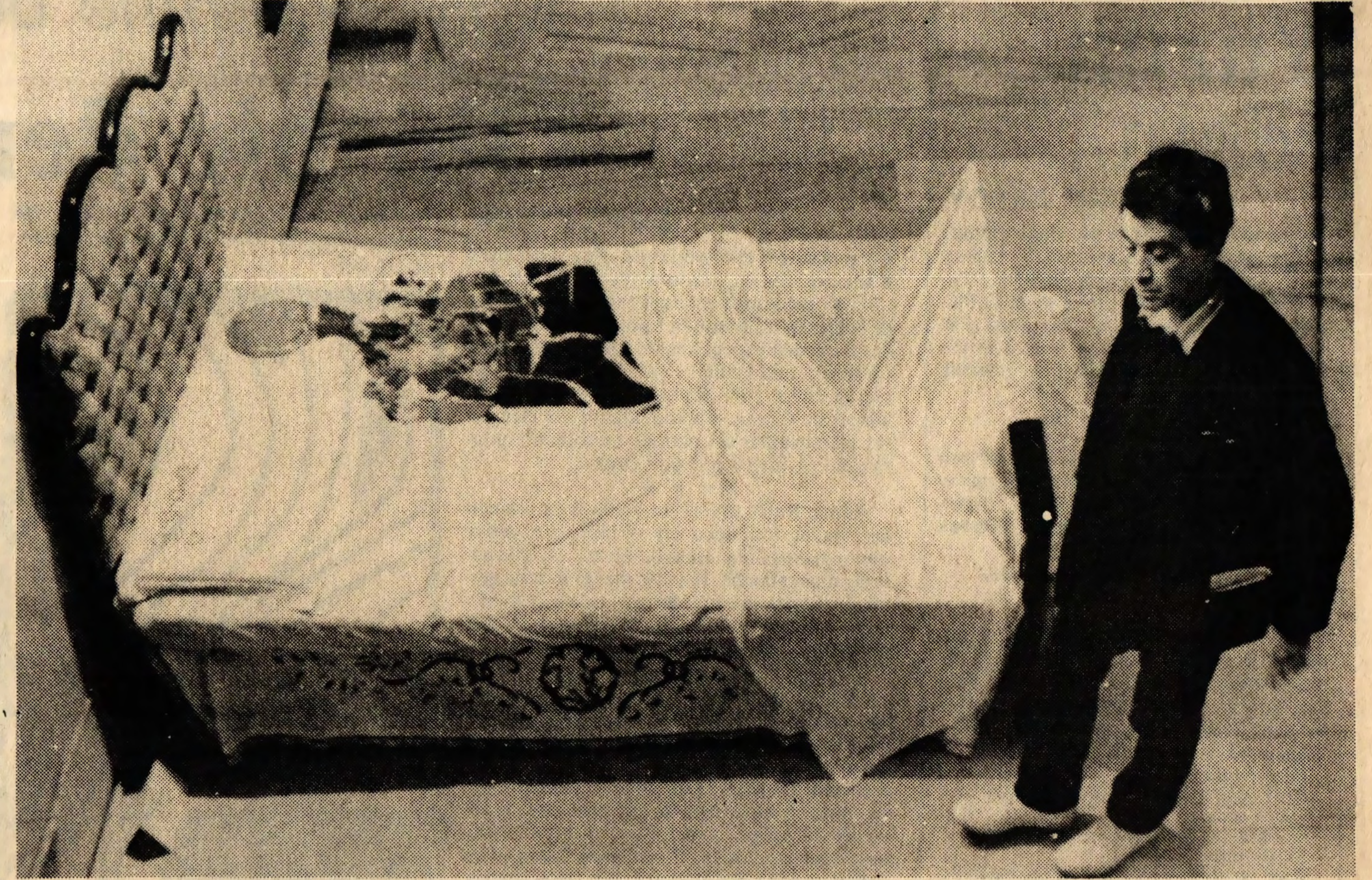
— Hadi biraz da kavramsal yapayım diye başladım tabii. Yönelişlerimin kavramsal sanata yakın olduklarını sonra farkettim. Bir kere sanatçı ayrılığı hep rahatsız ederdi beni. Gerçi hünerli işlerimle bir yerlere geliyor, tutuluyordum; ama bu hep huzursuzluk veriyordu. Bir süre oyuna vurdum işi. Hem başka bir açıdan ustalığın sanatçı için handikap olduğunu düşünüyordum.

İnsanlara duygularla düşüncelerle ilgili bir şey aktarılacaksa bunların hep bilinen kurallarla olması gerekiyordu. Çünkü artık insanoğlu niceliğin, niteliğe dönüşümü sonucu olan "değişim" olmasa da, değişim peşinde idi hep. Yani yaratmalar değil, buluşlar bile yeterli ve hem de bu tür daha çabuk oluştuğu için ihtiyaçlara cevap verebiliyordu. Sanatçı için estetik her yerde idi, ortalıktaydı onu oradan çıkarıp göstermekti sorun.. Ama bu sorun kendi başına bir sorun olup çıkmış. Bir şey göstermek uzatılan işaret parmağına bakar olmuştu insanlar. Yani yaşamdan kopmuş, kendi sorunlarının derdine düşmüştü sanat. Başlarda söylediğim, bilim dallarında da bu böyle. Uzmanlaşan insanlar kendi alanlarına girmeyen konuları dışlamaya bile başladılar. Bu iletişimsizliğe bu tür yaklaşım (Kavramsal) biraz kolaylık getirebilirdi belki.

Diğer yandan akla gelen en pratik yöntem sanatın kesinkes bir iletişim olduğudur.

— Nasıl bir çözüm öneriyorsun?

— Akla gelen en pratik çare didaktik eğitim ve kitle iletişim araçları yoluyla sürekli yayın. İnsanlar nasıl ölmemek için trafik konusunda eğitiliyorlarsa bu konuda da eğitilmeliler. Sanat eğitimi öncelikle insanların duyu organlarının gelişimine bağlı. Tayfın içinde bulunan onbin moru görebilmek bir eğitim sorunu. Kitleye ulaşmak için bu tür eğitim gerekli.

"Adsız 1983, karışık gereç ve uygulayım"

Gürel Yontan, Ülkü Demirtepe'nin sorularını yanıtlıyor.

lerek işe başlayabilir, her zaman seçim şansı vardır. Sanatçı geniş bir tabana, başka deyişle kitle kültürüne seslenmek isterse kendinden özveride bulunması gerekebilir ve bu durumda sanatın gelişme süreci içinde belki bir anlamda suç işliyor sayılabilir. Örneğin yeni eğilimler için hazırlanırken belli bir seçim yaparak işe giriştim. Türkiye'de, İstanbul'da, Akademide diyerek bilinçli olarak seçim yaptım. Kolay kavranır, çarpıcı orta karmaşıklıkta bir "iş". Oysa Paris'te açılacak bu tür bir sergi için hazırlanacak olsaydım, duyarlılığımı en uç noktalara götürüp çok daha karmaşık yapıda bir iş yapmayı tasarlardım. Aynını Türkiye'de yapmak yanlış olacaktı.

— Neden?

— Çünkü kavranamayabilirdi (henüz nasıl kavrandığını da pek bilmiyorum ya.)

— Bu düşünceyle hareket etmek, sence Sanatçı özgürlüğünü sınırlamıyor mu?

— Evet, tabii bir yandan evrensel boyutlara ulaşmam gerektiğini düşünürken öte yandan iletişimin kurulabilmesi adına sanatçı özgürlüğünden ödünler veriyorum. İster istemez kendime sınırlar koyuyorum. Kısacası ben yalnız değilim ki! Sanatçı-izleyici-iş arasında bir bağlantı yoksa, o 'iş' yok demektir.

Dört yıldır sanatta kavramsal tavrı açıkça deniyorum. 1979'daki ilk işimi elit bir kültüre sunduğum için ödüllendirildim. Öte yandan devrimciler tarafından 'seçkinci bir tavır' diye şiddetle eleştirildim. Kitle kültürünü dışlamakla suçladılar beni. Oysa, Yeni Eğilimler düşüncelerin, duyguların en yeni biçimde aktarılmasını amaçlıyor. Herhangi bir mesaj önemli değil. Bizim insanlara mesajımız 'hayatın içine

rengi mor olduğu için evler mora boyanmıştı. 'Niye bütün evleri mora boyadınız' diye sorulduğunda köylülerin yanıtı 'senin haberin yok mu? Bu yıl mor moda'' olmuş. Bunun gibi bir sürü örnek verilebilir. Üç-beş yıl sonra uzaya uydu atılıp, uydular yoluyla iletişimin sağlanması halinde dünya korkunç bir kültür şokuna girecek. Onun için bugüne dek sentezi yapılamamış bir ulusal kültürün savunmasını yapmak geç oldu artık. Evrensel değerlerle uğraşmak zorundayız.

"Yaşamak bir an, duygular loş ışık" demiş Marcus Aerelius binlerce yıl önce geçenlerde okudum ve çarpıldım doğrusu. Akıl ürünü herşeyde değişim ve gelişmeler oldu ama duygular dünya kuruldu kurulalı her toplumda boyutları değişik olsa bile aynı. Aynı loş ışık. İnsanların duygu dünyasında değişen ya da tümüyle yok olan bir duygu yok. Büyük çaplı iletişim başladığında aynı duygulara sahip insanların arasında iletişim zorluğu olmayacak. Bir Eskimo'nun aşkıyla bir Türk'ün aşkı arasında bir ayırım yok.

— Sanatsal tavrınla daha çok neyi vurgulamak istiyorsun?

— Izlediğim, gözlediğim kadarıyla insanların duyarlılıkları giderek azalıyor. Hatta kimileri bunu bilinçli olarak yapıyorlar. Ben her işimle bunun üstüne gitmek istiyorum. Bu konuda biçim önemli değil, asıl önemli olan beni kahreden duyarlılığın elden gitmesi. Bunun da yaşama biçiminden işlerime kadar yansıması doğal.

— Kavramsal sanat tavrınla başka neler

gözlerle bakan insanları belli bir odaktan görmeye çağırmak istemiştim. Duvarı da Akademi yöneticileri sergi bittikten sonra yıkmamı istediler. Bunlardan elimde yalnızca fotoğraflar kaldı. Oysa bu tür işlerin temelindeki düşünce hayatın içine karışması, yaşaması, eskimesi idi. Bir resime bakanların yalnızca zihinsel katılması söz konusu. Ama bu tür işlerle izleyicinin zihinsel katılımının yanısıra fiziksel katılımı da sağlanmış oluyordu. Bu da beyinsel katılımı kolaylaştırıyor.

— Batı'da bu tür yapıtlarla ilgilenen, koruyan kurumlar var mı?

— Sanıyorum. Müzeler ve özel kuruluşlar alıyor ve koruyorlar bunları ve yapanları kolluyorlar.

— Sanırım bu konuda bir de finansman problemi var.

— Ortaya çıkan işlerin hepsi, güçlükle artırdığım paralardan yapılabilirdi. Örneğin Ankara'da bir galeride yaptığım 'iş' için 200.000 lira gibi bir para gerekti. Üstelik sonuçta sanatçıya dönen bir değer de olmuyor. Dolayısıyla para önemli bir sorun. Yeni bir 'iş' ortaya koymak istediğimde parama göre tasarlamak durumunda kalıyorum.

— Bu durum doğal olarak seni sınırlıyor. Peki, çözümü ne olabilir?

— Evet işte somut bir sınırlama sana.

Özel kurumlar ya da galeriler bu tür işleri finanse edebilirler. Devletin bunu yapmasına olanak yok. Bu yıl ikibuçuk milyon Sanat Bayramı'nın tümü için fon ayrılmış. Buradan sanatçıya yardım etmeye olanak yok. Eğer çağdaş

sanatçı olmaya mahkum edildim. Bu yüzden Akademi'ye girebilmek benim için dehşetli önemli oldu. Yaşamı, bir yanında sanat, öte yanındaysa bir hiçlik ya da koyu bir karanlık olan bir kavram gibi düşünür olduğumu hatırlıyorum. İç mimariyi kazandım. Mezun olduğum yıl (1963) 2 mimar arkadaşımla birlikte Amerika'da açılan Dünya Fuarı'na katılacak Türk pavyonu için bir mimari proje yaptık ve yarışmada birinci olduk. O günlerin heyecanı, Amerika'ya gidecek ve dünyamız değişecek sanıyorduk. İş yattı.1970'e kadar kısa sürelerle bir dekorasyon mağazasında çalıştım, buzdolabı di-

bi olması olanaksızlaştı. Hatta, dünya platformunda kültürlü insanın yerini uzman insan tipi almaya başladı. Leonardo da Vinci birçok dalda uzmandı, ama o çağda bilim bu denli ayrıntılı değildi.

— Doğru haklısın. Ama insanlar belli bir dalda uzmanlaştıkça da tek boyutlu olma tehlikesine düşüyorlar. Gelişen teknik, belki de çeşitli bilgileri insanoğluna komprime olarak verme yolunu bulacaktır. Çünkü insanoğlunun beyni henüz tam kapasiteyle çalışmıyor. Farklı bilgilerin emilebilmesi oranında insan olunabilecek. Bilim dallarındaki farklılaşma zorun-

— Sanatı kesinkes bir iletişim aracı olarak düşünüyor musun?

— Tabii. Önemli olan, bir duygunun, düşüncenin iletilmesi. Sanatçının asıl derdi gördüklerini, duyduklarını başka insanlara da duyurmak, onları da görmeye duymaya zorlamak.

— Soyut sanatta sanatçı, bir duyguyu, düşünceyi iletme çabasından çok resimin kendi sorunlarıyla ilgileniyor.

— Sanatçı, yapıtı soyut da olsa somut da kültür piramidi içinde belli bir basamağa düşünceye ya da duygularını iletiyor. Sanatçı işe başlarken hangi kesimle iletişim kurabileceğini bi-

gi. Bizim, insanlara mesajımız hayatın içine bakın, sanatçı gibi siz de göreceksiniz' idi.

— Bugünlerde çok tartışılan sanatta evrensellik -ulusallık konusunda ne düşünüyorsun?

— Artık kültür emperyalizminden korkmanın bir anlamı kalmadı. Yerelliği savunmakta da geç kalındı. On yıldır göçer bir topluluk olan Yörükler dahi televizyon izliyorlar. Dallasların, Flamingo Yollarının etkilerini rahatlıkla bütün toplum üstünde izleyebilirsiniz. Bir arkadaşım Bilecik'in dağ köylerine gitmişti. O yılın moda

— Kavramsal sanat tavrıyla başka neler yaptın?

— 1979'da Akademi'nin yanında parkta bir kulübe yapmıştım. O dönem insanların sağından solundan kurşunların geçtiği, terörün en azgın olduğu günlerdi. Tahta ve bezlerden yaptığım kulübenin üç kapısı vardı. Parktan geçen insanlar bu kulübeden geçeceklerdi! Kulübeye yaklaşan yollarda "Gülümseme" "Merhaba de" gibi tabelalar konulmuştu. Bizim toplumda genellikle "gülümseme" "merhaba" deme gibi alışkanlıklar pek yoktur. Ancak o yazıları görenler yollarını değiştirdiler, içeri girmediler. Kulübe kısa süre sonra yok oldu gitti. Kimse de korumadı.

1981'de Akademi'nin rıhtımına 7x3 metre boyutlarında bir duvar örmüştüm ve duvarın ortasına bir pencere koymuştum. Görmeyen

davranışlar Türkiye'de de görülmek isteniyorsa, bunun parasal olarak desteklenmesi şart. Örneğin özel bir kuruluş sanat ve bilim dalında yarışma açmış, yirmi milyon tutarında ödül koymuş. Bunu öbür büyük kuruluşlar neden yapmasın?

— Düşündüğün ilginç projelerin var mı?

— Var bir sürü muzurluklar kafamda tabii. Örneğin Kız Kulesi'nin üstüne 200-300 metre yükseklikte hareket etmeyen orta boy beyaz bir bulut koymayı düşünüyorum. Düşün ki, yağmurdan, güneşten, rüzgardan etkilenmeyen, zaman zaman sesler gelen bir bulut.

— Teknik açıdan bu olanaklı mı?

— Önemli olan para. Teknik sorun çözümlenir herhalde, ne bileyim şimdi.

— Bu konuşma için teşekkür ederim Gürel.

— Ben de.

SANAT ÇİZELGESİ

Hazırlayan: Cemile Özdemir

DEVLET TİYATROLARI

İSTANBUL

"İSTANBUL EFENDİSİ" (Musahipzade Celal)/Taksim Sahnesi/Cts, Pz: 15.00, Ptsi. hariç her gün: 20.30

"MİKADONUN ÇÖPLERİ" (Melih Cevdet Anday)/AKM Oda Tiy./Pz, Ptsi. hariç her gün: 18.30, Ctsi: 15.00

ŞEHİR TİYATROLARI

"FİGARONUN DÜĞÜNÜ"/(Beaumarche)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş.Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00

"HEPSİ OĞLUMDU"/(Arthur Miller)/Fatih Ş.Tiy/Çrş. Prş: 21.00, Pz. 15.30-19.00

"HAENSEL VE GRETEL" (Çocuk Oyunu)/Üsküdar Ş.Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00

"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu)/Harbiye Ş.Tiy./Çrş.: 14.30, Ctsi: 11.00

"MACBETH"/"Shakespeare/Harbiye Ş.Tiy/Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00

"ONİKİ ÖFKELİ ADAM" (Reginalt Rose)/Fatih Ş.Tiy./Cm.21.00, Ctsi: 15.30-21.00

"SEVDİGİM ADAM"/(Recep Bilginer)/Üsküdar Ş.Tiy./Cm.21.00, Ctsi: 15.30-21.00

"SUSUZ YAZ" (Necati Cumalı)/Üsküdar Ş.Tiy./Çrş.Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00.

"ŞİMDİ SIRASI MI" (Feydeau)/Kadıköy Ş.Tiy./Cm: 21.00, Ctsi: 15.30-21.00, Pz.: 15.30-19.00

"POLLYANA" (Çocuk Oyunu)/Fatih Ş.Tiy./Çrş.: 14.30, Ctsi: 11.00

SERGİLER

İSTANBUL

Bakraç Sanat Galerisi: **Niyazi Toptoprak,** resim (19 Kasım'a kadar)

Baraz Sanat Galerisi: **Nancy Prager Bennet,** resim (15 Kasım'a kadar)

Erenköy İş-Sanat Galerisi: **Hayri Arı,** resim (25 Kasım'a kadar)

Erenköy İş-Sanat Galerisi: **Fikret Elpe-Selahattin Soyer,** resim sergileri (25 Kasım'a kadar.)

MSÜ Osman Hamdi Sanat Galerisi: **Peter Krawagna,** resim (22 Kasım'a kadar)

Oğuz Turan

Pangaltı Sanat Galerisi: **Aydın Arkun,** resim (18 Kasım-15 Aralık)

Sevimce Sanat Galerisi: **'On Ressamın On Yılından Kesitler'** konulu sergi (30 Kasım'a kadar.)

Taksim Sanat Galerisi: **Oğuz Turan,** resim (18 Kasım'a kadar)

Tiglat Sanat Galerisi: **Ferruh Başağa,** resim (22 Kasım'a kadar.)

Tabar Sanat Galerisi: **"Kadın Ressamlarımız'dan Bir Kesit'** konulu sergi (1 Aralık'a kadar)

İZMİR

Füzen Sanat Galerisi: **Aysel Bizsel Çırpanlı,** resim (30 Kasım'a kadar.)

Avusturya Kül.Ofisi:**Ernest Degasperi,** sergi (30 Kasım'a kadar)

KONSERLER

İSTANBUL

Beyaz Köşk Müzik Sarayı: **Saim Akçıl, Keman Resitali**/13 Kasım Prş.

ANKARA

Konser Salonu: Konser/**Şef: Gürer Aykal, Solist: Pierre Fournier** /11 Kasım Cm: 20.30, 12 Kasım Ctsi 11.00

Konser Salonu: Konser/ **Şef: Iosif Conta, Solist: Vaclav Hudecek**/ 18 Kasım Cm: 20.30

Akademi Kitabevi
imza günleri düzenliyor.

11 Kasım 14.00-19.00 Uğur Mumcu
18 Kasım 16.00-19.00 Vedat Türkali
25 Kasım 16.00-19.00 Ayla Kutlu

BİLİM KİTABEVİ

BİLİM ve Eğitim Araçları San. ve Tic. Ltd. Şti.

Her türlü kitabı % 20 indirimli ve TAKSİTLE, BİLİM KİTABEVİ'NDEN sağlayabilirsiniz.

- Ekonomi, deneme, tarih, anı, edebiyat, araştırma dizileri,
- Başlıca yayınevlerinin sanatsal ve kültürel yayınları,
- Her ayın sanat, kültür, edebiyat dergileri,
- En son çıkan kitapları BİLİM KİTABEVİ'NDEN izleyebilirsiniz.

İmza Günü: 19. Kasım Cumartesi Saat: 14.00 - 19.00
Ataol Behramoğlu - Bekir Yıldız - Kemal Özer

KADIKÖY — ALTIYOL
Ekşioğlu İşhanı (VAKKO yanı)
Tel: 338 51 68

SATRANÇ

Hazırlayan: **SERDAR ÇELİK**

Eylül ayı içerisinde yapılan, Türkiye Satranç Federasyonu eski başkanlarından Musa Tebi'yi anma turnuvasının 5.sini 19 yaşındaki üniversite öğrencisi İzak Romi kazandı. İlk üç dereceyi paylaşan oyuncuların genç oluşları, satrancın genç tabanlara yayılması açısından sevindiriciydi. Üçüncü olan Alper Kalınağa'nın (17) deneyimli eski milli takım oyuncusu A.Erözbek'e (50) karşı kazandığı oyunu, kendi yorumuyla sunuyoruz.

A.Kalınağa — A.Erözbek
Vezir gambiti

1. d4	d5	14. Ad2	Af6	29. bxc7	Fc8
2. c4	c6	15. b4	Fg4? **(c)**	30. Ab5!	a6
3. Af3	Af6	16. Kfcl?!	h5?	31. Aa7	Şd7
4. Ac3	e6	17. b5!	c5	32. Fc2!	Ke4
5. Fg5	Abd7 **(a)**	18. dxc5	Vxc5	33. Fxe4	Axe4
6. cxd5	exd5	19. Ace4!!	Agxe4	34. Şf1	Ad2 +
7. a3	Fe7	20. Vxc5 **(d)**	Axc5	35. Şe2	Ac4
8. e3	h6	21. Kxc5	Ke7?	36. e4!	Axa5
9. Fh4	0-0	22. Kac1	Kd8	37. exd5	Ab3
10. Vc2	Ke8	23. Ab3!	Şf8	38. Kc4	b5
11. Fd3	Ae4	24. Ad4	g6	39. Kc3	Aa5
12. Fe7	Vxe7	25. a4	Fe6	40. Axc8	Şxc8
13. 0-0	Ag5 **(b)**	26. a5	Şe8	41. d6	Ab7
		27. Kc7!	Kdd7 **(e)**	42. d7 +	1-0
		28. b6!	Kxc7 **(f)**		

a) 5.. dxc4 6. e4 b5 7. e5 h6 8. Fh4 g5 9. Axg5 hxg5 10. Fxg5 Abd7 11. exf6 Fb7 12. g3 Vb6 13. Fg2 c5 14. d5 0-0-0 15. 0-0 b4 16. Aa4 devam yolu bugünlerde çok moda.

b) 13.. Af8 14. b4 a6 15. Kabl Fg4 16. Ad2 Axd2 17. Vxd2 Vg5 yolu siyaha daha çok şans veriyor.

c) 15.. a6 zorunlu. Şimdi beyaz 16.b5! ile üstün bir oyun elde eder.

d) 20. Axe4 Axe4 21. Vxc5 Axc5 22. Kxc5 Fe6 23. Kc7 Kab8 24. Kec1 ve beyazlar çok üstün.

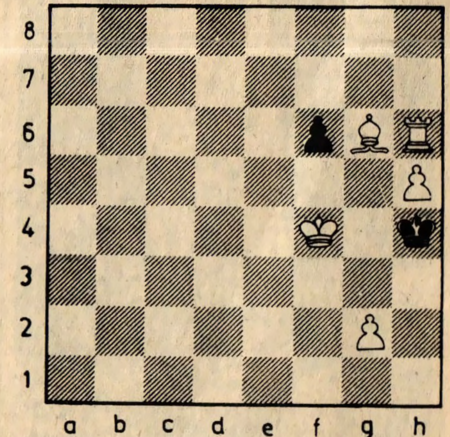
e) Eğer 27.. Ked7? 28. Axe6 fxe6 29. Fxg6 +
27.. Kxc7 28. Kxc7 Fc8 (veya Kb8) 29.a6! bxa6 30. bxa6 ve siyahların a7 eri düşer.

f) 28.. a6 29. Fxa6! ve şimdi 1) 29..Kxc7 30. bxc7 Fc8(zorunlu) 31.Fb5 + (31. Fxb7 Fxb7 32. c8V + Fxc8 33. Kxc8 + Şd7 34. Ka8! ve beyazların kazanması gerekir) Şf8 32. Fa4! Ae8 33. Fxe8 (33. Ab5?! Ke4! ve siyahlar oyunu kurtarabilir) Şxe8 34. Şf1 f5 35. g3 ve beyazlar kazanır.

2) 29..bxa6 30. b7! Kd8 31. Kxe7 Şxe7 32. Ac6 + beyazlar kazanır.

Problem-2

Andre Cheron
Le Temps 1930

Beyaz oynar üç hamlede mat eder.

Etüd-1'in çözümü:

1. c7 Fc6 + 2. b7!! (2. Şb8? Fb7 3. b5 + Şxb6 4. c8V Fxc8 5. Şxc8 Şxb5 berabere) Fxb7 + 3. Şb8 Şb6 4. b5! (zugzwang) ve beyaz kazanır.

İç diyalektiğin sese dönüşmesi: "Mikadonun çöpleri"

TAHİR ÖZÇELİK

"Melih Cevdet Anday'ın üçüncü oyunu olan Mikadonun Çöpleri bir yandan huzursuz insanların, bir yandan da insan huzursuzluğunun anlatısı" - "Çok gevşek bir konu seçmiş yazar, bu konuyu da tutarlı olmayan bir biçimde işlemiş" - "Oyunsal görevini yerine getirmiyor Mikadonun Çöpleri".

Yaklaşık onaltı yıl önceki ilk sahneleşinden hemen sonra Yeditepe dergisinde çıkanyazımdan aldım yukardaki cümleleri. Sabırla izlemişim oyunu sonuna dek, ama beğenmemişim. İki kişiyi karşılıklı konuşturmanın tiyatro demek olmadığını yazmışım ayrıca, yani duragan, tekdüze bulmuşum. Bir de iki Kenter'lerin başarılı olduklarını, yapıta can verdiklerini söylemişim.

Birkaç yıl sonra Ankara'ya gittiğimde Devlet tiyatrosu'nda oynanmaya başlamıştı. Bu kez, bir oldu bittiyle, akrabalarımın çağrılısı olarak soğuk ve yağışlı bir gece oyuna yeniden gitmek zorunda kaldım. Ama çok tuhaf bir şey oldu ve hiç ummadığım halde Mikadonun Çöpleri beni kavrayıverdi. Üstelik Yıldız'la Müşfik Kenter'in yorumundaki canlılıktan, kıvraklıktan da yoksundu.

İyice düşünüp tarttıktan sonra, ilk oynanışında ne denli yanılgıya düşmüş, Anday'a ne büyük haksızlıkta bulunmuş olduğumu anladım. Yargılarda yanılmak her zaman olağan. Hastalığın teşhisinde uzman doktorun yanılması, sanığa verdiği cezada yargıcın yanılması, giderek bir yapının projesini çizen mimarın statik hesaplarında yanılması gibi, eleştirmenin de yargılarında daha baştan kendine bir yanılma payı tanıması gerektiğini o zaman öğrendim.

Birşeyi daha öğrendim: "Eleştirmenliğin raconu, yanılmazlığına inandırmaktır!". 'Ya, böyle öğüt veriyordu saygıdeğer bir ustamız bana. Kendisi, sanırım, çok iyi uyguladı bu ilkeyi; gelgelelim yazdıklarına da artık kimse kulak asmaz oldu. Bense, yanılmamanın erdem, yanıldığını kabul etmenin daha büyük erdem olduğunu söyleyen bilge kişinin bu sözünü unutmamaya çalıştım hep.

Yıllardır saatleri bile onarılamayan Atatürk Kültür Merkezi'nin Oda Tiyatrosunda ve Melih Cevdet Anday'ın tam arkasına düşen koltukta üçüncü kez izlemeye hazırlanırken Mikadonun Çöpleri'ni, sıkılıp sıkılmayacağımı, değişik bir ton bulup bulmayacağımı, yapıtla aramda yeni bir duyum bağı kurup kuramayacağımı merak ediyordum. İlk oynanışında yapıtı anlamadığım için beğenmediğimi biliyorum. Acaba Ankara'da daha iyi anladığım için mi beğenmiştim, yoksa anladığımı sanmanın getirdiği ikinci bir yanılma mıydı? (akılsız ama kurnaz, pasaklı ama fettan bir kadın da ne yanılgılara düşürebilir insanı...)

Bunun ölçüsü belli: tiyatro diline aktarılan yaşam kesitinin içerdiği diyalektik ve bu diyalektiğin seyirciye yoğun, sağlam, canlı bir biçimde ulaştırılması. Mikadonun Çöpleri'nde birbirine yabancı iki insanın iç evrenlerine ba-

rini "suyun akışına" bırakma ya da yeniden varetme savaşımını buluyoruz. Kadının kucağında taşıdığı "bebek"le, duvardaki saatin ansızın çalışmaya başlaması, köpeğin havlamasıyla pencereleri olmayan odaya mavi bir ışığın dolması, içi boş bir tabanca, boşalan konyak şişeleri, soyut arayışların, düşlerin, sömürülmelerin, başka insanlardan nefret etmenin, kendi kendisine yabancılaşmanın tipik birer öğesi olarak alınabilir. Sayın Prof. Sevda Şener'in şu yargısı yerindedir: "Mikadonun Çöpleri" karşıt güçlerin evrensel ve toplumsal anlamını açıklamakta, aynı zamanda bu güçleri simgeleyen insanların birbirini etkileme ve oluşturma olanaklarına işaret etmektedir "(Çağdaş Türk Tiyatrosunda insan, 1972, s. 134).

Abartılı bir görüş olarak alınsa da söylemek istiyorum. Ben, Anday'ın yapıtında Çekhov natüralizminin damgasını buluyorum. Ancak, yüz yıl öncesinin natüralizmini bugünkü bir Türk yazarının yinelemesi gibi de düşünmemek doğrudur. Kaldı ki natüralist yazarlardan birçoğunun dünya tiyatrolarının dağarında hala saygın bir yere sahip olduklarını, hala oyun yönetmenlerine değişik, yeni yorum olanakları sağladıklarını da unutmayalım.

Çekhov gibi Anday da Mikadonun Çöpleri'nde bir soruna parmak basmaya, o sorun üstünde bizi de düşündürmeye yönelmiyor; oyun kişilerini, kendi kafasında tasarladığı birer karakter ya da çerçeve içinde duvarda asılı duran birer portre haline sokmuyor. İki yabancının

"Oyun, karşıt güçlerin evrensel ve toplumsal anlamını açıklamakta."

iç diyalektiğini sese dönüştürmekle yetiniyor.

Öyle sanıyorum ki, Mikadonun Çöpleri'ni ilk oynanışında beğenmeyişim ya da doğru değerlendiremeyişim bu iç diyalektiği kavrayamamış olmamdan kaynaklanıyor. Oysa Martı'yı sevebilen, Martı'yla bir bağ kurabilen için Mikadonun Çöpleri'nin yadırganacak ve yanılgıya düşürecek biryanı da yok.

Sonuçta, Melih Cevdet Anday'ın pek ala, natüralist çizgide- başarılı bir yapıt ortaya koymuş olduğunu kabul ediyorum.

Şimdi, yapıtın nasıl oynandığına geçebiliriz. Uzun kuramsal söylevler çekmeden hemen şunu belirteyim ki, herkesin bildiği gibi, tiyatroda oyunculaktan önce yorumculuk gelir. Çağdaş dram sanatı, en azdan Gordon Craig'den bu yana yorum öğesine dayanıyor. Yorum doğrudur, yanlıştır; yapıta derinlik kazandırır, kazandırmaz; ama yönetmenin yapıtı nasıl düşündüğünü, aynı zamanda onunla izleyiciye ne iletmek istediğini gösterir. Bu açıdan Alev Sezer'de herhangi bir yorumculuk kaygısına rastladığım ısöyleyemeyeceğim. Gerçi oyundan sonra ayaküstü düşüncesini sorduğum yazar, yorumu "doyurucu" bulduğunu söyledi ama,

Mikadonun çöpleri adlı oyundan

"Aynı zamanda bu güçleri simgeleyen insanların birbirini etkileme ve oluşturma olanaklarına işaret etmektedir."

lıyordu, bilemem. Ama nasıl Cekhov. Vişne Bahçesi'ni rezil edenin Stanislavski olduğunu düşünüyorduysa Anday da Mikadonun Çöpleri'ni Alev Sezer'in olağanüstü bir anlayışla yorumladığına inanmış olabilir. Örnekse, dışardaki kar ve soğuk sahneden, daha doğrusu kulisten seyirciye ne giysilerle, ne ışıkla, ne sesle, ne renkle, ne hareketlerle yansıyor; örnekse, çalışmayan duvar saatinin işlevi, o kuru dekor kalabalığı içinde güme gidiyor; örnekse, bu tür bir yapıta biraz şiirsellik, biraz tragedya katacak olan tempo/ritim/tonlama öğeleri iyice yüzeyde kalıyor.

Sezer, bu ilk yönetmenlik denemesi için, geçen yıl yine aynı çatı altında izlediğimiz Rita oyununun mizanseninden hayli yararlı malzeme toplayabilirdi.

Serpil Tamur-Engin Şenkan ikilisine gelince; doğrusu, rollerini çok iyi kavramış olduklarına inanmak için hayli iyimser olmak gerekiyor. Kadife Çiçekleri'nde, Rosmersholm'de oynamış deneyimli bir sanatçının bu oyunda beklemlerden çıkmayacak bir kompozisyon çizmesini beklerdim. Hiç kimse yazarın, rastgele bir kadınla rastgele bir erkeği rastgele konuşturmak için bu oyunu yazmış olduğunu söyleyemeyeceğine göre, her iki sanatçının da Mikadonun Çöpleri'ne bir kimlik taşımaları, bir derinlik vermeleri gerekirdi. Nitekim, yer yer olağanüstü düzeyde oyunculuk örneğiyle karşılaştığımız da oldu, özellikle de ikinci bölümün sonlarına doğru. Bunu da oyunun gitgide oturacağını ve kıvamını bulacağını gösteren bir belirti olarak alabiliriz.

Daha açıkcası, Mikadonun Çöpleri'ni kasım ayında görecek olanların, ekimde görenlerden yarı yarıya farklı bir performanla karşılaşacak-

"Eski"den yeniyi beklemek

KEMALETTİN OTMAR

"Eski çağlardan bu yana tiyatronun üstlendiği görev, halkı uyarmak ve eğitmek olmuştur". Prof. İrfan Şahinbaş'ın 27 Mart 1983 dünya Tiyatro Günü dolayısı ile yayınladığı bildiriden.

Bir dergide yayınlanan "Tanrı Kabul Etsin" başlıklı ve İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının oyun düzenine, sanat anlayışı üstüne yazımda bu tiyatronun tam kırk yıllık ve hemen hemen hiç bir oyununu kaçırmadan izlemiş epeyce sadık bir seyircisi olarak gözlemlerimi açıklamaya çalışmıştım. (X) Bunu kaçınılmaz bir hemşehrilik görevi olarak görüyor, beni öteki vergi yükümlüsü seyircilerin de izlemesini istiyordum.

Şimdi ise belediyemizin, yani biz İstanbulluların, yetmiş yıllık bir geçmişe dayanan beş sahneli tiyatrosunun genel sanat yönetmeni bay Vasfi Rıza Zobu'nun yeni tiyatro sezonunda perdeler açılırken Milliyet gazetesinde (4 Ekim 1983) yayınlanan sözlerini okuyunca, bu isteğimde ne kadar haklı çıktığımı tekrar üzülerek görüyorum. Bu tiyatro Prof. İrfan Şahinbaş'ın tiyatroya verdiği "uyarmak ve eğitmek" görevine, tabantabana aykırı, ticari bulvar oyunları oynamakla, ısrarla yançiziyor. Oysa belediyemiz, yarım milyardan fazla ödeneği, Şehir Tiyatrosu'na salt bu görevi yerine getirsin diye vermiyor mu? Ama ne yazık ki, bizlerle alay ediiirsecine, bu yançizme adeta bir "iftihar" vesilesi yapılarak gazeteler boy boy ilanlar veriliyor "BEKLENEN BÜYÜK KOMEDİ-ŞİMDİ SIRASI MI?" Gidiyor, izliyorsunuz "Beklenen Büyük Komedi"nin hiç bir sırası olmadığını ibret ve dehşetle görüyorsunuz. Georges Feydeau adlı bayağı bir Fransız bulvar vordvilcinin 1899'lu yıllarda yazmış olduğu "Tailleur Pour Dames" adlı oyunu olduğunu, vaktiyle Cilâlı İbo adıyla Yeşilcam adına bir sürü maskaralığı zevk sömürüsü piyasasına sürmüş bir oyuncuya aynı marifetlerini göstermesi için seçildiği anlaşılan bu oyun müsvettesinin 1923'de Mahmut Yesari tarafından uyarlanan Hanımlar Terzihanesi bulunduğunu anlıyor, şaşırıyorsunuz. Çünkü bu kez, İst. Bel. Şehir Tiyatrosu oyunun asıl adını, yazarını, uyarlayıcısını ıska geçerek hepsini o oyuncunun adına mal ediveriyor. Üstelik, 1924-25-26-50 ve 1956 yıllarında gene Şehir Tiyatrosunda (Muhsin Ertuğrul'un olmadığı dönemler) 1924 ve 1932'de Raşit Rıza Tiyatrosunda, 1928-32-38 yıllarında Sadi Tek Tiyatrosunda, 1948'de İzmir Şehir tiyatrosunda, 1973'de de Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan Tiyatrosunda oynanmış, Halkevleri döneminde oynana oynana cıcığı çıkmış bu oyunun adını değiştirip -bazı özel bulvar tiyatrolarının yaptığı yutturmacalar misali- yeni bir oyunmuş gibi seyirciyi aldatarak. (Mahmut Yesari'nin uyarlamasından yeniden uyarlanan bu oyunun telif hakkını asıl uyarlayıcının varisleri mi, yoksa o oyuncu mu alacak, ayrıca merak konusu). Şehir Tiyatrosu yetmişinci yılını ne güzel kutluyor değil mi? Ama ne diyordu bay Zobu Milliyet gazetesi yazarına: "Eh, biliyorsunuz, burası en uzun devam eden sanat müessesesi. Tiyatromuz eski, çıkardığımız mecmua eski. Genel Sanat Yönetmeninin de eski olduğu malum. bu böyle bilinsin ve benden yeni bir şey beklenmesin."

Bay Zobu'nun yıllardır yazılarıyla, sözleriyle

tı. Ama Muhsin usta, bay Zobu gibi yeni bir şeyler üretememeyi eski olmanın mazeret perdesi arkasına saklamıyordu. Eskiliği takvim yılları ile ölçeçeğine tam tersine en yeniyi savunuyor, en yeniye yöneliyordu. Yazılarıyla, pırıl pırıl Türkçesiyle ileri sürdüğü fikirleriyle, hazırladığı oyun dağarıyla, Deneme Sahnesi ile yarının tiyatrosuna yöneliyordu. Anlıyoruz ki eskilik, yalnızca yeniye yönelemeyişin çaresizlik ifadesi oluyordu. Bay Zobu'ya karşılık Muhsin Usta: "Bugün bana istediğim gibi bir tiyatro kurma olanağı verseler, en yenisini kurardım. Halkın tiyatrosunu, sokak tiyatrosunu." diyordu. (Milliyet Sanat Dergisi 7 Mayıs 1979)

Bay Zobu aynı konuşmasında "müstehcen piyesler kalktı, yerine terbiyeli ve sanayi-i nefiseye yakışacak güzel eserler geldi" buyuruyor. Açıyorum dergileri, kendisinin ayrıldığı 1975'den, tekrar geldiği 1980 yılına kadar Şehir Tiyatrosunda (müstehcen) piyes arıyorum. Turgut Özakman, Reşat Nuri Güntekin, Aziz Nesin, Haldun Taner, Orhan Kemal, Güner Sümer, Yaşar kemal, Sermet Çağan, Turan Oflazoğlu, Çetin Altan, Adalet Ağaoğlu, Ülker Köksal, Kemal Tahir, Nezihe Meriç, Başar Sabuncu, Vedat Türkali, Vasıf Öngören, Nazım Hikmet, Kerim Korcan, Haşmet Zeybek, Shakespeare, Brian Friel, Eric Bentley, Mino Roli, Sean O'casey, Federico Garcia Lorca, Peter Weis.. İşte tiyatro yazınının yüzakı, en değerli yazarlar. Hangisinin "müstehcen" diye nitelenebilecek bir oyunu var acaba? Bulamıyorum. Onlar kalkıyor ve "Şimdi Sırası mı?" ile "sanayii nefiseye yakışacak" güzel eserler geliyor. İlgiyle bekliyorum, yazarlarımızdan, seyircilerimizden, bu yargıya nasıl bir tepki gelecek? Bence Bay Zobu'nun sözlerini ciddiye almamak, çok büyük yanlışlıklara yeşil ışık yakmaktan öte bir yarar sağlamaz.

Geçen yazımda Bay Zobu'nun şiddetle karşı çıktığı "tiyatroda yenilik fikrine de" deği-

cilerin önünde ulu orta söyleneceği ve bu kelimelerle sıvanmış piyeslerin Epik Tiyatro-Öncü Piyes-Sanat Eseri diye halkın önüne çıkarılacağı, o vakitler en kötü düşünceli insanların dahi aklından geçmemişti. Geçen yıllarda Şehir Tiyatrosunu da sarmıştı bu müzahrefat. (..) İlk gördüğüm gece ter bastı, bayılacaktım adeta...."

Ayrıca o dönemde (1975-80) İst. Bel. Şehir Tiyatrolarında çok özgün bir Deneme Sahnesi açılmış, Geleneksel Halk Tiyatrosu ve Kahvelerde Tiyatro uygulamaları da yapılmıştı. Onca yazara ve onların oyunlarına "müzahrafat" (Pislik, süprüntü) diyebilmesi için insanın bu yazarları hiç tanımaması gerekmez mi? Düşünüyorum da yarım milyar lira ödenekli bu tiyatronun genel sanat yönetmeni bay Zobu'nun emekliye ayrıldıktan sonra bugün tekrar orada bulunmasının ve çaresizliğini açıkça ifade ettikten sonra da hala o yerini koruyabilmesinin nedenleri ilerde nasıl açıklığa kavuşacaktır? Bir seyirci ve hemşehri olarak gerçekten merak ediyoruz. Çünkü bay Zobu aynı çaresizliği 1969'lu yıllarda İst. Bel. Şehir Tiyatrolarına ilk kez yönetmen olarak atandığı vakit de dile getirmişti: "Ben tiyatroda yenilikler yapacak kudrette değilim. Benim asıl işim aktörlüktür. Yenilik yapacağım diye bir iddiam ve ümidim yok. Çok isterim ama, kudretim yetmez buna." (Milliyet Gazetesi-6 Kasım 1969) O sıralar sayın Muhsin Ertuğrul, bilinen nedenlerle tiyatronun başından uzaklaştırılmıştı. Buna küsen aydınlarımız ve oyun vermeyerek bunu protesto eden yazarlarımız Şehir Tiyatrosu'ndan umut kestikleri için bu sözler üzerinde durmamıştı. Ama dileyelim ki, şimdi de aynı şey olacak anlamına gelmesin bu. Çünkü önemli olan bay Zobu'nun sayın kişiliği değil, tiyatro sanatının ve ödenekli bir eski tiyatronun geleceğidir.

Bizim gibi bu tiyatronun oyun dağarını in-

"İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu, Türk tiyatrosunun geleceğe yönelik yaratıcı atılımlarına önderlik etmek amacıyla kurulmuştur."

necegımı söylemiştim. Yönetmeliğin kesin maddesine karşın Bay Zobu şöyle diyordu: "Seyircisizliğe, tutmayan piyeslerin verdiği zarar kim dayanırsa, o yenilik şahıdır." Şimdi bunun böyle olmadığını, tiyatroda yeniliğin daha çok seyirci çektiğini, bizzat kendi çalıştığı tiyatrodan örnekler vererek kanıtlayalım: Sezuan'ın İyi İnsanı ve Galileo Galilei (Brecht), Oppenheimer Olayı (H. Kipphardt), Fizikçiler (F. Durrenmatt), Kökler (Arnold Wesker), Yedinci Köpek ve Islıkçı (Çetin Altan), Biraz Gelir misiniz? (Aziz Nesin), Kahvede Şenlik Var(Sabahaddin Kudret Aksal), Eşeğin Gölgesi ve Ayışığında Şamata (Haldun Taner), Atlarla Filler (Oktay Rifat), Eyyub Üzerine Oyun (A. MacLeish), Adsız Oyun (Zeynep Oral), Bu Ölü Kalkacak (Vedat Türkali), Seferi Ramazan beyin Nafile Dünyası (Oktay Arayıcı), Düğün Ya da Davul (Haşmet Zeybek), Oyun Nasıl Oynanmalı? (Vasıf Öngören), Ayak Bacak Fabrikası (Sermet Çağan), Mutemet Ali Rıza Bey (Başar Sabuncu), Hollywood Dosyası (Eric Bentley), Hadi

celeyecek olanlar göreceklerdir ki, Bay Zobu daha 1981'de ayağının tozu ile yedi yıl önce sahneye koyduğu, televizyonda yayınlattığı İLK GÖZAĞRISI ve Ayanaroz Kadısı ile işe başlamadı mı? Geçen yazımda belirttiğim Fransız bulvar "müzahrefat"ını sahneletmedi mi? Sanki dünya ve Türk üniversitelerinde epik tiyatro ve Brecht üstüne cilt cilt incelemeler yazılmıyor, dersler verilmiyor, doktora tezleri hazırlanmıyor da, epik tiyatro bir kaç zibidinin bir iki yılda geçip gidiverecek hevesi gibi görünüyor. Kimlere sorduysam, koskoca epik tiyatro yazınını tutup da sadece "müstehcen" sözler söylemek diye nitelemeye bir anlam vermedi. Ama daha 1970'lerde Bay Zobu yüzlerce yıllık geçmişi olan Commedia del Arte için de şöyle demişti: "Goldoni'nin Yalancı komedisini biz daha önce bugünkü tiyatro telâkkisi tarzında oynadık. Almanlar da, Fransızlar da öyle oynuyor. Ama işte Komedya dellarte denilen bir şey varmış. Goldoni'nin eserleri bu tarzda oy-

kacak olursak, erkeğin de kadının da kendile- bunu yönetmene mi yoksa oyunculara mı bağ- larını tahmin ediyorum.

yaptıklarıyla herkes tanıdığı için zaten kimsenin ondan böyle bir şey beklediği yok. Gelgelelim, İst. Bel. Şehir Tiyatrosu Yönetmeliğinin amaç maddesinin sonunda aynen şöyle bir yaptırım var: "İst. Bel. Şehir Tiyatrosu, Türk Tiyatrosunun geleceğe yönelik yaratıcı atılımlarına önderlik etmek amacıyla kurulmuştur."

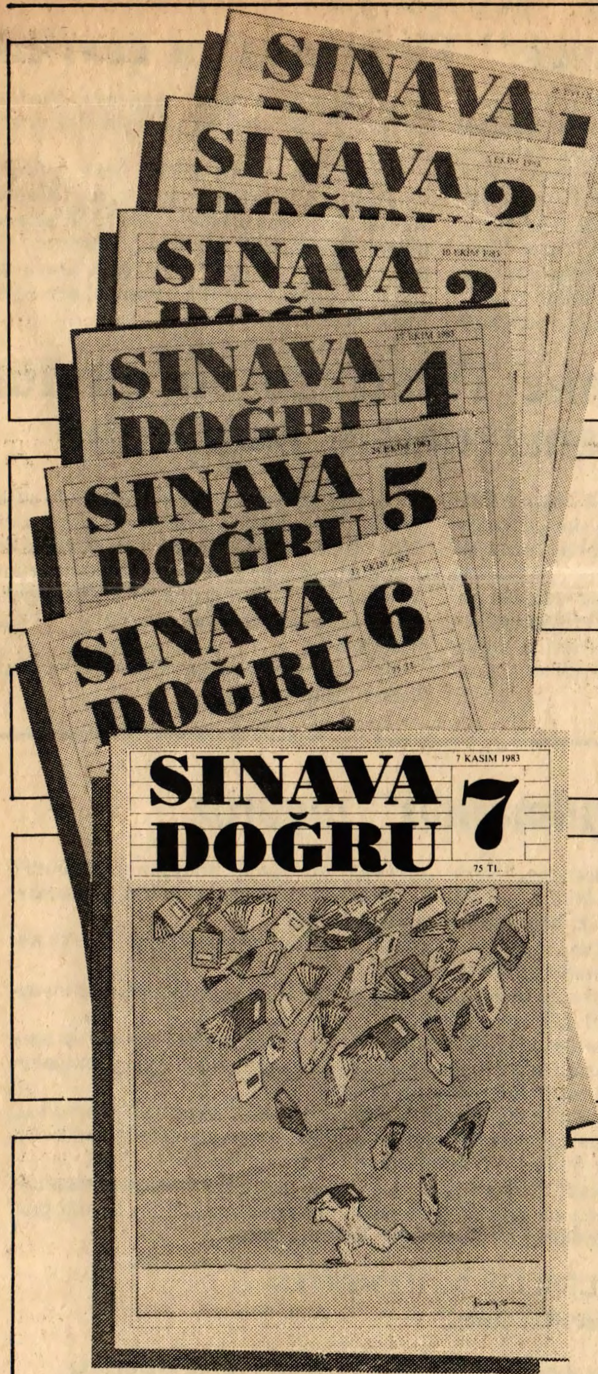
"Benden yeni bir şey beklenmesin" diyen bay Zobu bu amaç maddesini uygulamayacağını, buna gücü olmadığını önceden söylüyor. Oysa 28 Haziran 1981'de yürürlüğe giren bu yönetmelik Resmi Gazete'de yayınlandığında, bay Zobu o tiyatronun genel sanat yönetmeniydi. Yapamayacağı, uygulamayacağı bir yönetmeliği nasıl kabul etti? Daha o vakit istifa etmesi gerekmez miydi? Bir de büyük usta Muhsin Ertuğrul'u düşünüyorum. 1974'lü yıllarda İst. Bel. Şehir Tiyatrolarına bilmem kaçıncı kez genel sanat yönetmeni olarak atandığında bay Zobu'dan daha da eski bir tiyatrocuydu. Tiyatro dergisi çıkarılmasını da 1929'larda o sağlamış-

Öldürsene Canikom (Aziz Nesin),... İşte geçmiş yıllarda Şehir Tiyatrosunun seyirci yadırgar diye yanlış bir düşünceye kapılmadan sahnelediği ve yepyeni bir tiyatro anlayışıyla yazılmış oyunlardan bazıları. Hepsi de Bay Zobu'nun yeni diye korktuğu, seyirciyi kaçırtacağını sandığı oyunlar.. Ona göre, bu oyunları oynayan tiyatrolar seyircisiniz kalır, kapanır, kapanır. Oysa, görülmüştür ki her biri altın değerindeki bu oyunları seyretmek için her gece yüzlerce seyirci tiyatroya koşuşmuştur. Bay Zobu ise, yazılarından biliyoruz, Ceza Kanunu ve Hisse-i Şaia gibi oyunlara benzemeyen oyunlara tiyatro diyemiyor. Bunu da belgeleriyle açıklayalım: 17 Şubat 1983 tarihli Tercüman Gazetesi'nin "Tiyatromuzdan Sohbetler" köşesinde bay Zobu diyor ki: "Tüluat tiyatrolarımızdan kaldırtmak istediğimiz cinaslı veya müstehcen sözlerin, belden aşağı mânâlara gelen atışmaların, 1960 yılından sonra azıta azıta sanat tiyatrolarına girip, kadınlı kızlı seyir-

bilmiyoruz. (26 Şubat 1970'de İstanbul Radyosu'nda yaptığı bu konuşmayı teybe kaydetmiştim.

Evet, bunlar söyleniyor, yazılıyor ve tiyatro yazarlarımız, aydınlarımız, seyircilerimiz pek üstüne düşmüyor şimdilik. Belki de herkes bir başka türlü kanıksama ya da çok daha üst düzeyde tartışmaların içinde.

Biz kendi hesabımıza 1943'den bu yana kentimizin bu tam ödenekli tiyatrosunun bütün oyunlarını izliyoruz, ömrümüz yettiğince izleyeceğiz de. Ne yazık ki, Adnan Benk, Sabri Esat Siyavuşgil, Hasan Ali Ediz, İbrahim Hoyi, Osman Necmi Karaca, Ayperi Akalın, Metin And, Özdemir Nutku, Günay S. Akarsu, Zahir Güvemli, Hayati Asılyazıcı gibi daha nice yazarın kimi artık aramızda yok, kimi de tiyatro eleştirisi yazmıyor. Yoksa bütün bunlar olup biter de yazması biz seyircilere mi kalırdı?

SINAVA DOĞRU'ya Abone olun...

✓ 30 sayı için / 2.250 TL. yerine 1.800 TL. ödeyin

✓ *Bir kitap armağanı kazanın*

✓ Okul kooperatifleri, kantinleri ya da 25'in üstündeki topl abonelere bir özel indirim daha: 30 sayı 1.700 TL.

✓ *SINAVA DOĞRU aboneleri*

Üniversite giriş sınavını kazanınca kartınızın fotokopisini yollayın:

25 başarılı abonemize 20 biner TL. eğitim yardımı

Çıktı !

SINAVA DOĞRU | SINAVA DOĞRU Türkocağı Cad. 39/41 Cağaloğlu-İstanbul

(Bu bölümü doldurun, kesin, yollayın)

Adı, soyadı: ....

Adres: ....

1.800 TL.'yi .... sayılı posta havalesiyle/pul olarak gönderdim. Makbuzu ektedir. 30 sayısını adresime göndermenizi rica ederim.

İmza

MÜZİK

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın Brahms konseri

ÜMİT GÜLTEKİN

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası 14 Ekim akşamı doğumunun 150. yıldönümü nedeni ile JOHANNES BRAHMS (1833-1897)'ın yapıtlarından oluşan bir konser sundu. Devlet Sanatçısı Ayla Erduran'ın solist olarak katıldığı konserde, orkestrayı Devlet Sanatçısı Hikmet Şimşek yönetiyordu. Programın ilk yapıtı Brahms'ın Opus: 77 Re Majör Keman Konçertosu idi. Brahms bu yapıtı bestelerken döneminin ünlü kemancısı ve yakın dostu JOSEHP JOACHİM'e sık sık danışmış, fakat onun önerilerine kompozisyonunda yer vermemiştir. Bu nedenle Beethoven'in Keman Konçertosu ile birlikte keman dağarının yorumu en güç yapıtlarından biridir. Birincisi bölüm: Allegrro non troppo. Temayı sadece orkestranın sunduğu ve sürdürdüğü başlangıca orkestra kararsız girdi. Solo kemanın çıkıcı bir ezgi ile partisine başlaması coşku doluydu. Buna karşın solo yorum bütünüyle sağlıklı bir işleyişe ancak bölümün ortalarından sonra kavuştu. Solistin bu tutkulu çalışında orkestranın ürkekliği daha belirginleşiyordu. Erduran güç kadansı da müzikaliteden ödün vermeksizin başarı ile sundu. İkinci bölüm Adagio bir Bohemya halk türküsünü anımsatır. İspanyol kemancı SARASATE bu bölüm için "Elimde keman sahnede durup, ana ezgiyi obua'dan dinleyecek kadar zevksiz değilim" demiştir. Konser gecesi obuanın solosu güzeldi. Ezginin yinelenmesinde bu güzel ton yerini huzursuz vibratolara bıraktı. Ünlü ezgiden sonra orkestranın arpej geçişleri bütünlüğü sarsıcıydı. Solo keman ise ikinci bölümü çok güzel yorumladı. Bazı pasajlar için rahatlıkla "olağanüstüydü" denilebilir. Bu güzel solo parti seslendirilişini bakır nefesliler, özellikle kornolar "Bari çalmasalar da solisti ağız tadı ile dinleyebilsek" dedirtecek kadar zedelediler. Son bölüm Allegro Giocoso ma non troppo vivece başlığını taşır ve bir rondodur. Solo kemandan yine coşkulu-duyulu yorumu izledik. Bazı bölümlerde abartmalı vurgulamalar, kadınsı bir duygusallığın kaprislerinin müziğe yansıması olarak nitelendirilebilir. Fakat asla bütünlüğü bozacak türden değildi. Konçertonun yorumuna bütün olarak bakıldığında, solo kemanda pes tellerinin tınısının kapalı olması, uzun arşe çekişlerinin sonundaki titreklik olumsuz ögeler olarak sayılabilir.

İkinci yapıt Brahms'ın Opus: 90 Fa Majer, 3. Senfonisi idi. Brahms'ın bu yapıtını bir mektubunda "yararsız senfoni" olarak nitelendirmesine karşın senfoni "Brahms'ın Eroco'sı benzetmesi ile konser programlarındaki ve senfoni dağarındaki yerine etkinlikle korur. Birinci bölüm: Allegro con brio. 1. Kemanların çiğliği ilk ölçülerde yansımaya başladı. Klarinet solunun soğukluğuna ise, destekleyen enstrümanların ciddiliği eklendi. Tematik yansımalar tutuk, temaların girişleri ise kararsızdı. Andantedi; ağaç nefeslilerin ezgilerini çalışları iç açıcı değildi, postoral bir anlatım yansımıyordu. Acılı anlar tadılıyor, sevinçli anlara rastlanmıyordu. Klarinet'in buz gibi temalarını, yaylıların sıcak kanlılığı biraz yumuşattı. İnce sesli yaylılar ile nefeslilerin diyaloglarında flütler zedeleyici oldular. Poco allegretto'da ise, ünlü ezgiyi tüm müzikseverler hemen anımsarlar. "Brahms'ı Sever misiniz?" filminin ünlü müziğidir ve pek çok değişik biçimde hafif müziğe aktarılmıştır. Temayı çelloların ilk sunuşu ağır başlılıktan yoksundu, adeta hafif müzik ağı ile yapılan bir yorumdu. Kemanların vurkaçları sallantılı, bölüm sonunda temayı kornonun yineleyişi ise çirkindi. Allegro ise, Pes sesli enstrümanların yüzeyselliği, fonda eşlik eden yaylıların dalgalanmaları, yapıtın son vuruşunda sallantı gibi olumsuzluklar izleyici açısından vasat bir yorum oluşturdu.

Hikmet Şimşek

Konser gecesi obuanın solosu güzeldi. Ezginin yinelenmesinde bu güzel ton yerini huzursuz vibratolara bıraktı.

BRAHMS GECESİ

Müfide Özgüç, Ankara Alman Kültür Merezi Salonunda bir resital verdi. Program doğumunun 150. yıldönümü nedeni ile JOHANNES BRAHMS'ın lied (= piyano ve insan sesi için yapılmış şarkı) leriden oluşuyordu. Sanatçıya piyanoda Naci Özgüç eşlik ediyordu.

Ayla Erduran

Resitalin ilk yarısında sanatçıların iyi bir yorum çıkaramadıklarını üzülerek söylemeliyim. Müfide Özgüç'ün seslendirmesi akademikti, yumuşaktı, ılıktı. Yalnız bu ılıklığı bazı olumsuzluklar yer yer soğuttu. İkinci oktavdaki fa ve sol sesleri bir soprano için aşırı tiz değildir. Resitalde soprano alt seslerdeki parçayı seslendirdikten sonra üst seslerde enterval (= aralık) nedeni ile müzikal akıcılık zedeleniyordu. Tiz sesler dörtlük notalar gibi uzun tartımlı ise zedelenme azalıyor; fakat sekizlik veya daha düşük değerli ise zedelenme artıyordu. Liedlerin bazı pasajlarında vibratolar yapmacık veya titrek duyuluyordu.

Naci Özgüç'ün eşliği ise genellikle amatörceydi. İyi bir eşlik partisinde çok hafif çalındığında bile seslerin diri, sağlam olması arzulanır. Oysa Özgüç'ün eşliğinde parti güçsüzdü, uçuşuyordu, bir başka deyişle sesler oturmuyordu. Belirgin bir kaç tutukluk anının dışında, bazı cümle sonları da kararsızdı.

Fakat resitalin ikinci yarısında bu olumsuz ögeler büyük ölçüde yok oldu. Dinleti son liede doğru giderek güzelleşerek, coşku dolarak sona erdi.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Ozanımıza sahip çıkalım
Dayanışma yükseliyor

Hasan Hüseyin ile ilgili olarak açılan kampanyamız gittikçe yaygınlaşıyor. Çeşitli kişi ve kuruluşlar kampanyaya olanakları ölçüsünde katılımlarını çeşitli biçimlerde sürdürüyorlar.

Kenterler Tiyatrosu 14 Kasım Pazartesi günü oynayacakları Tenesse Williams'ın "Arzu Tramvayı" oyunun hasılatını kampanyaya bağışlayacak. Refik Erduran'ın çevirdiği oyunun 600 lira olan biletleri Yazko Yayın Pazarı'ndan ve Kenterler Tiyatrosu'ndan edinilebilecek.

1984'ün ilk aylarında sanatçı için karma bir resim sergisi de açılacak. İlk aşamada onbir sanatçının yapıtlarının sergileneceği karma sergi 15 Şubat 1984 Çarşamba günü açılacak. Yapıtların sergileneceği Pangaltı Sanat Galerisi sahibi Sami Gürel, sergiye tüm Türkiye'den ressamların katılabileceğini söyleyerek, başvuruların "Pangaltı Sanat Galerisi- Bilezikçi Sokak No: 46" adresine yapılması gerektiğini belirtti. 15 Mart 1984 Perşembe gününe değin sürecek olan sergide yapıtlarıyla yer alacak sanatçılar şunlar: "Neşet Günal, Balaban, Nedim Günsur, Sefer Öztürk, Mehmet Akbaba, Süha Öztartar, Mehmet Pesen, Niyazi Toptoprak, Fikret Kolverdi, Avni Mehmedoğlu ve Ülkü Ünsoy.

Öte yandan kısa adı İFSAK olan İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği de sanatçının kitaplarını üyelerine satarak gelirini kampanyaya verecek. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin başlattıkları kampanya da sürüyor.

Bu arada ozanın okuyucusu iki kişi, Hasan Hüseyin'in bir portresini ve şiirini resimledikleri fayansları satışa çıkararak gelirini kampanyaya bağışladılar.

Hayat İçin Savaş, kağıt üzerine çeşitli malzemeler. (101x76cm) Bedri Baykam

Barış Derneği davası 14 Kasım'da karara bağlanacak

EMEL ARMUTÇU

24 Haziran 1982 tarihinden bu yana, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı (2) Numaralı Askeri Mahkemesi'nde görülmekte olan **Barış Derneği** davası 14 Kasım'da Metris Baştabya mahkeme salonunda yapılacak oturumda karara bağlanacak.

Dernek Genel Başkanı **Mahmut Dikerdem** ile birlikte, yazar, gazeteci, sanatçı, hukukçu, öğretim üyesi, milletvekili, doktor, mühendis ve öğretmenlerden oluşan **30** Barış Derneği yöneticisi, "**Anayasal düzeni yıkarak, yerine Marksist-Leninist bir düzen kurmak amacıyla faaliyetlerde bulundukları**" iddiasıyla yargılanıyorlar. Sanıklar arasında, İstanbul Baro Başkanı **Orhan Apaydın,** Türk Tabibler Birliği Merkez Konseyi Başkanı **Dr. Erdal Atabek,** eski İİTİA Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanı Prof. Dr. **Melih Tümer,** İstanbul Milli Eğitim eski müdür yardımcılarından ve İstanbul eski Belediye Başkanı **Ahmet İsvan**'ın eşi **Reha İsvan** da bulunuyor.

...ayı içinde esas hakkındaki görüşünü bildirerek, sanıkların, "**Mevcut Anayasal düzen yerine Komünizmi getirmek amacıyla yurt içinde ve dışındaki çeşitli kişilerle kuruluşlarla cephe birliği yaptıklarını, Marksist fikirlerin daha geniş kitlelere yayılması için, geceler, kongreler, mitingler, toplantılar, yürüyüşler düzenlediklerini, bülten ve bildiri yayınladıklarını, slogan attıklarını...**" öne sürdü. Savcı esas hakkındaki görüşünde şu suçlamaya da yer verdi: "**Marksist felsefenin övülüp, öğretilmesi Türkiye gibi ceza yasaları ile yasaklanmış, illegal olan ülkelerde iş yargılama safhasına gelince** (Biz komünizm propagandası yapmıyorduk,biz barışısavunan, barış isteyen aydınlarız...) **denmiştir. Yani kısacası, barışın beyaz rengi ile komünizm idelolojisinin kızıl yüzünü örtmektedirler...**"

Savcı görüşünün sonunda sanıkların 8 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılmasını, ömür boyu kamu hizmetlerinden yasaklanmalarını, çeşitli illerde genel güvenlik gözetimi altında bulundurulmalarını ve faye kullanıldığını bildirdi ve bir kez daha **'savaş hali hükümlerinin uygulanmasına'** karar vererek, savunma yapmayan avukatların savunmalarını bir gün ile sınırladı.. Böylece avukatların savunmaları **24 Ekim** tarihinde tamamlanmış oldu.

AVUKATLAR SAVUNMA GÖREVİNDEN ÇEKİLDİLER

Yargılamanın son oturumunda askeri mahkeme "**Gerek hazırlık soruşturması, gerekse son soruşturma sırasında, hükmün tesisi için yeterli kanaatin oluştuğunu**" bildirerek, sanıklar ve avukatların "**Soruşturmanın genişletilmesi**" istemlerini reddetti. Bunun üzerine sözalan avukatlar kendilerine mahkeme tarafından savunma makamı olarak hiç önem verilmediğini, istemlerinin kabul edilmediğini, dolayısıyla bu koşullar altında görevlerini yapamadıklarını söylediler. Savunma görevlerinden çekilmek zorunda kaldıklarını bildiren avukatlar duruşma salonunu terkettiler...

SON SÖZLER

Kent Oyuncuları Hasan Hüseyin için "Arzu Tramvayı"nı sergiliyorlar

SOMUT'un başlattığı 'Ozanımıza Sahip Çıkalım" kampanyasına KENT OYUNCULARI, Tenesse Williams'ın ARZU TRAMVAYI adlı oyunu ile katılıyorlar.

Kent Oyuncuları, 14 Kasım 1983 Pazartesi günü saat 19.00'da Harbiye Kenter Tiyatrosunda Refik Erduran'ın Türkçeye çevirdiği, Amerikalı yönetmen Arthur Hausman'ın sahneye koyduğu, dekor ve giysilerini Osman Şengezer'in hazırladığı Tenesse Williams'ın Arzu Tramvayı adlı oyununun tüm gelirini, Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak amacıyla sergileyecekler. Arzu Tramvayı'nda Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Şükran Güngör, Çiğdem Selişak, Gül Onat, Kamuran Yüce, Mehmet Birkiye, Suat Özturna, Ayhan Kavas, Suzan Aksoy rolleri paylaşıyorlar.

Suat Taşer 17 Kasım'da anılıyor

Bir yıl önce yitirdiğimiz sanatçı Suat Taşer birinci ölüm yıldönümünde anılacak.

Enis Fosforoğlu Sanat Merkezi'nde 17 Kasım 1983 Perşembe günü yapılacak anma töreninde ozanın şiirleri okunacak, Kemal Sülker, Tahir Özcelik, Melisa Gürpınar, Enis Fosforoğlu ve Tanju Cılızoğlu sanatçının değişik yönlerini tanıtan konuşmalar yapacaklar.

Öte yandan İzmir'de de sanatçı ile ilgili çalışmalar yapılıyor. Taşer'in yapıtlarından yola çıkılarak, yaşamını konu alan dramatize bir programın hazırlıkları başlatıldı.

Bilindiği gibi, Barış Derneğinin **44** yöneticisi hakkında, **23 Şubat 1982** tarihinde (2) Numaralı Askeri Mahkeme tarafından gıyabi tutuklama kararı çıkarılmıştı... Tutuklama kararı, derneğin 3, 4, 5 Nisan 1980 tarihlerinde yapılan genel kurul toplantısında yönetim kuruluna seçilen sanıklar hakkında **"Gizli örgüt kurmak, yönetmek, suç sayılan fiili övmek, komünizm ve bölücülük propagandası yapmak"** iddiasıyla yürütülen soruşturma sonucunda alınmıştı... Daha sonra **25 Mayıs 1982** tarihinde **91** sayfalık bir iddianameyle, dernek yöneticisi **30** kişi hakkında dava açılmış, iddianamede, **3**'ü firarda, **2**'si tutuksuz, **25**'i tutuklu sanıkların **TCY.nın 141/1** ve **142/1.** maddeleri uyarınca **8** yıldan **30** yıla kadar hapis cezasına çarptırılması istenmişti.

Yargılanma sırasında ilk olarak **14 Ekim 1982** tarihindeki oturumda, gazeteci **Niyazi Dalyancı** tahliye edildi. Genel Başkan **Dikerdem**'in **16 Aralık 1982** tarihinde tahliye edilmesinden sonra, **23 Aralık 1982**'de yapılan oturumda tutuklu bulunan tüm sanıklar salıverildiler. Ayrıca haklarında yetkisizlik kararı verilerek, Ankara'ya gönderilen 4 eski milletvekili de tekrar davaya birleştirilerek tahliye edildiler. Davada halen 2 gıyabi tutuklu sanık dışında tüm sanıklar tutuksuz olarak yargılanıyor. Sanıklardan, yayıncı ve çevirmen **Gündoğan Görsev** ile ressam **Orhan Taylan** TKP davası nedeniyle tutuklu bulunuvorlar.

SAVCININ GÖRÜŞÜ

Davanın askeri savcısı Mustafa Gül, bu yılın haziran ... aliyetleri **5 Eylül 1980**'de durdurulan derneğin **kapatılmasını** istedi.

SAVUNMALAR

Savunma aşamasına gelindiğinde askeri mahkeme, **"Savaş hali hükümlerinin uygulanmasına"** karar vererek, sanıkların savunmalarını **1,5 saat** ile sınırladı. Savunmalarını tamamlayan sanıklar genel olarak, derneğin yasal olarak kurulduğunu, bugüne kadar yasadışı hiçbir faaliyetleri bulunmadığını ve **"Dünyada tüm insanların ortak özlemi haline gelen, adil ve kalıcı bir barışın sağlanması için mücadele verdiklerini"** belirttiler.

Genel Başkan Dikerdem savunmasında, **"Türk ve dünya kamuoyunun bu davayı başından beri 20. yüzyıl sonlarında özgür düşüncenin suçlanması ve barışın yargılanması olarak tanımladığını"** söyledi... Dikerdem; **yasal bir derneğin devleti yıkmak, düzeni değiştirmek amacını güden gizli bir terör örgütü olarak suçlanmasının, kişilikleri, konumları ve hizmetleri kamuoyunca iyi bilinen Türk aydınlarının "komplocu" damgasıyla yargılanmasının, çağdaş demokratik toplumların kolay kolay havsalalarına sığdıramıyacakları bir durum yarattığını'** savundu.

Sanıkların savunmalarını tamamlamalarından sonra, avukatların savunmaları sürerken, **17 Ekim** tarihli oturumda askeri mahkeme, gösterdikleri toleransın köte... Avukatların salonu terkettikleri oturumda, kendilerine verilen 2 saatlik süreden sonra sanıklar son sözlerini söylediler...

Bazı sanıklar son söz olarak, **"Söyleyecek herhangi bir sözüm yok"** biçiminde konuşurken, bazıları da son söz söyleme haklarının ellerinden alındığını öne sürdüler. Son sözünde, **"Mahkemenin barış fikrini onaylamasını istiyorum"** diyen **Aybars Ungan**'dan sonra, **Ali Taygun**, bugün, her ulustan, ırktan, dinden insanların barış için mücadele ettiğini söyleyerek, **"Burada doldurduğumuz çilenin, barışın zaferine dönüşmesini dilerim"** dedi.

Kemal Anadol son sözünde, **"verilecek kararın tarihin kararı ile çelişmemesini temenni ettiğini"** belirtirken, **Melih Tümer** de demokrasiye, adalete, hümanizme ve barışa inandığını ifade ederek, **"Adaletin sağlıklı ve adil kararla tecelli edeceğine inanıyorum"** biçiminde konuştu. **Uğur Kökden**'in son söz olarak barışa geleceğe ve Türkiye'ye olan inancını belirtmesinden sonra, **Nedim Tarhan** da **"verilecek kararın, barışı savunmanın suç sayılmayacağı bir ülkede yaşayabilme imkan ve inancını yerleştirecek nitelikte olacağını tahmin ettiğini"** söyledi.

Barış Derneği yargılamasının kararı, **14 Kasım**'da, Mahkeme başkanı **Albay Ahmet Şen**, duruşma yargıcı **Hakim Binbaşı Atilla Ülkü**, üye **Hakim Yüzbaşı Tarık Kale**'den oluşan mahkeme heyeti tarafından açıklanacak.

"Halkalı Köle" Rusça'ya "Ölümsüz Kavak" Flamanca'ya çevrildi

Bekir Yıldız'ın geçtiğimiz yıllarda Sovyetler Birliği'nde yayınlanan **Kara Vagon, Kaçakçı Şahan** ve **Sahipsizler** isimli kitaplarından sonra, bu yıl da **Halkalı Köle** isimli romanı yayınlandı. YAZKO Yayınları arasında 5. basımı yapılan Halkalı Köle'yi Rusçaya tanınmış Türkologlardan **Kalina Belova** çevirdi. Yazar, Halkalı Köle'de, aile kurumunun sevgiden çok sevgisizliği içerdiğini, bireysel özgürlüğün kısıtlamışlığını, ayrılmak özgürlüğü ile, ayrılmamak özgürlüğünü eş anlamda yorumlayan Yurttaşlık yasasını, eleştriyel bir yaklaşımla yorumlamıştı.

Ayrıca, gene bu yıl içinde, Bekir Yıldız'ın Hollanda'da War-Boek yayınevince **Ölümsüz Kavak** isimli masal kitabı Türkçe- Flamanca dillerinde bir arada yayınlandı. Çevirileri Esma Yiğitoğlu ve Robert de Hartogh tarafından yapılan Ölümsüz Kavak kitabını, Yıldız Aydemir resimlemiştir.

Tevfik Gelenbe Tiyatrosu bir günlük gelirini depremzedelere bağışladı

Tevfik Gelenbe Tiyatrosu'nun 3 Kasım Perşembe günü sergilediği oyundan elde edilen geliri Erzurum ve Kars'ta zarar gören yurttaşlara bağışladıkları bildirildi.

Tiyatro yetkilileri yaptıkları açıklamada ayrıca, özel tiyatroların birleşerek bir yardım komitesinin kurulmasını ve diğer yardım komiteleriyle işbirliği yapılmasını önerdiler. Açıklamada şunlar söylendi:

"Tevfik Gelenbe Tiyatrosu olarak Erzurum ve Kars depreminden zarar gören insanlara sadece "geçmiş olsun" ya da "çok üzüldük" demenin yetmediğine inanıyoruz. Onların üzüntülerine katılacak yerde somut bir şeylerle yardımda bulunmanın daha doğru olacağı inancındayız.

Bu yüzden bir günlük gelirimizi depremzedelere bağışladık."

"Ekin" sanat eki 24. sayıya ulaştı

Batı Karadeniz Ekspres Gazetesi'nce 15 günde bir yayınlanan EKİN SANAT EKİ 24. SAYIYA ULAŞTI

Karabük'te yayınlanmakta olan günlük Batı Karadeniz Ekspres Gazetesi'nin 15 günde bir verdiği EKİN Sanat eki, 21 Ekim 1983 günü çıkan 24. sayısıyla on aylık bir yayın yaşamını geride bıraktı.

Bugüne dek çıkan yirmidört sayısında yüzden çok imzaya yer veren EKİN'in, birinci yılını dolduracağı 1984 yılı başlarında bağımsız dergi kimliğine kavuşacağı ve o tarihten sonra aylık olarak yayınlanacağı açıklandı. Bugüne dek, sekiz sayfa ve kapaksız olarak çıkan EKİN, bir sanat eki olmakla birlikte oldukça geniş dağıtım olanakları bulmuş, pek çok sanatçı ve sanatseverin beğenisini kazanmıştı.

EKİN sanat ekinde bugüne dek yeralan imzalar arasında, Mustafa Yanık, Remzi Tüfekçi, Servet Çınçın, İbrahim Kaytmaz, Tahsin Şentürk, Kibare Altay, Davut Köksoy gibi genç Anadolu sanatçılarının yanı sıra, Rıfat Ilgaz, Talip Apaydın, Şadan Gökovalı, Melih Özer, Asım Öztürk, Çetin Boğa ve Erhan Tığlı gibi ünlü sanatçılar da bulunuyor.

Deneme Sahnesi "Rumuz Goncagül"e başlıyor

Kadıköy Halk Eğitimi Merkezi, Deneme Sahnesi "Rumuz Goncagül"ü sahnelemeye başlıyor. Oktay Arayıcı'nın yazdığı oyunu, Turgut Ekiz sahneye koydu. Nesrin Bali, Sevtap Aytuğ, Nuran Bentürk, Haluk Toksöz, Levent Tülek, Celal Belgil, Hasan Gökyer, Turgut Ekiz, ve Emin Saygılı rolleri üstlendiler. Oyunun müziklerini ise İrfan Arasoğlu ve Sadi Abalı yaptılar. Oyun 14 Kasım Pazartesi saat: 18.00'de oynandıktan sonra, her perşembe 17.30'da sahnelenmeye başlanacak.

MÜNİF FEHİM'İ YİTİRDİK: Tarihi resimleriyle ünlü, basınımızın en eski "illüstrasyon" ressamı Münif Fehim Özerman'ı yitirdik.

Nevzat Üstün Öykü Ödülü İnci Aral'a verildi

Nevzat Üstün Öykü Ödülü, bu yıl **İnçi Aral**'ın **"Kıran Resimleri"** adlı kitabına verildi. **Feryal Zeynep Balcılar**'ın **"Yine Bir Gülnihal"** adlı yayımlanmamış yapıtı ile **Celal Özcan**'ın **"Düğüncüler"** adlı kitabı "Başarı Ödülü"ne değer görüldü.

5 Kasım günü Rıfat Ilgaz, Seher Karabol, Adnan Özyalçıner, Alpay Kabacalı'nın katılmasıyla toplanan Seçiciler Kurulu, toplantıya katılamayan öteki üyeleri Çetin Altan, Talip Apaydın ve Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun raporlarını da gözönüne alarak ödüle katılan 36 yapıtı değerlendirdi ve yukarıdaki sonuca vardı .

Seçiciler Kurulu ayrıca bu yıl ödüle katılan yapıtların genel değerlendirmesini şöyle belirledi: **"Seçiciler Kurulu, katılan öykü kitaplarında hem nitelik hem nicelik bakımından yüksek bir düzeyle karşılaşılmasını, Türk öykücülüğünün bu dönemde küçümsenmeyecek bir çizgide olmasını, yaşlı-genç çok sayıda yazarımızın bu yazın türüne ilgi duymakta ve katkılar getirmekte olmalarını, toplumsal-bireysel sorunları öyküleştirmekte bulunmalarını vurgulamıştır."**

Mete Uğur konser veriyor

İstanbul Devlet Opera ve Balesi sanatçılarından bariton Mete Uğur, 11 Kasım cuma 18.30, 12 Kasım cumartesi 11'de Atatürk Kültür Merkezinde İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası eşliğinde iki konser verecek. Programda Leoncavallo, Verdi, Bizet ve Mozart'dan parçalar seslendirecek. Sanatçı aynı konseri orkestra eşliğinde 13 Kasım 1983 pazar günü Tekirdağ Kültür Merkezinde yineleyecek.

İşte bunun için "genel af yapılmalıdır" diyoruz

LÜTFÜ OFLAZ

Milliyet gazetesi yazarlarından **Teoman Erel**, 13 Haziran 1983 tarihli **"İnatçılar Millî Takımı ve Genel Af"**başlıklı yazısında özetle şunları yazıyordu:

"Papalık Galile'yi affetmiş...

Hadi canım sende; Papalığın yaptığı, ısrarla, inatla savunulan ve gerçekliği ortaya çıkan doğru düşünce karşısında nihayet yenilgiyi kabullenip pes etmektir.

Doğru düşünce asırlar sonra da olsa galip gelmiştir. Çünkü 'Güneş dünyanın etrafında değil, dünya güneşin etrafında dönmektedir.'

......

Düşünce en büyük kuvvettir. İnsanlık tarihini en çok etkileyenler, dünyanın bir bölümünün ulaştığı şu inanılmaz uygarlığı inşa edenler, büyük fatihlerden çok, içinde yaşadıkları toplumdan çok daha önce, ulaştıkları doğruları fikirde ve eylemde bıkmadan usanmadan savunup yaygınlaştıran inatçılardır.

Çok şükür bizde de o tür inatçıların sayısı artmaya başladı. Bunlardan birinin ısrarla dürtüklemesi ve ikaz etmesi sayesinde bendeniz bugün af konusunda tekrar yazıyorum.

.....

Bu konudaki inatçılık Lütfü Oflaz'a aittir. Bir yıl evvelki o yazıyı da, bir basın suçundan hapis yattıktan sonra, 'Kendisini af konusuna adayan' bu inatçı meslektaşımızın dürtüklemesiyle ve bilgi sağlamasıyla yazmıştım. Bu yıl da öyle oluyor.

Şu Oflaz'ın ısrarına, örgütçülüğüne ikna gücüne baktıkça, 'Papalığın Galile'yi affetmesi kadar zaman geçmeden Türkiye'de af çıkacak' diye düşünüyorum.

Şaka bir yana, toplumumuzu bir noktaya getireceğine inanarak olumlu yönde inat edenlerin sayısı kadar etkisi de artmaya başladı.
....."

İnat etmiştik, çünkü ülkenin bir affa gereksinimi olduğu gerçeğine inanıyorduk.

İnat etmiştik, çünkü bu gerçeğin er veya geç herkes tarafından anlaşılacağına inanıyorduk.

Başlangıçta bu gerçeği biz söylesek de, gelecekte herkesin söyleyeceğine inanıyorduk.

Tıpkı Galile örneğinde olduğu gibi, gerçeklerin ergeç galip geleceğine ve bunun ardından da bir af geleceğina inanıyorduk.

GERÇEKLERİ ISRARLA, İNATLA SAVUNMAK GEREKMEZ Mİ?

Aydınlar, içinde yaşadıkları toplumdan çok daha önce gerçekleri gören insanlardır. Ama yalnızca gerçekleri görmek yeter mi? Gördüğünüz gerçekleri- şartlar ne olursa olsun- ısrarla, inatla söylemeniz, savunmanız gerekmez mi?

Başka bir deyişle, aydınların, gerçeğin ışığıyla toplumlarını aydınlatmaları gerekmez mi?

Başka bir deyişle, aydınların, gerçeğin ışığıyla toplumlarını aydınlatmaları gerekmez mi?

Üzerine basa basa söyleyelim ki, "Gerçekleri görüyoruz ama gerçekleri söylememiz için şartlar uygun değil" gibi gerekçeler, aydın sorumluluğuyla bağdaşmaz.

Madem ki aydınsınız, madem ki kendinizi aydın sayıyorsunuz, o halde gerçeklerin ışığıyla toplumunuzu aydınlatacaksınız. Aydınlar bunun için aydındırlar.

Yoksa "Şartlar uygun değil" diye gerçekler karşısında susmak, aydınca bir davranış değildir. M.Kemal Atatürk'ün dediği gibi, **"Gerçekleri söylemekten korkmayınız."**

GERÇEKLERİ SÖYLEMEKTEN KORKMUYORUZ

Gerçekleri söylemekten korkmuyoruz ve diyoruz ki:

Eğer bir ülkede düşünceleri nedeniyle cezaevlerinde bulunan insanların sayısı olağanüstü rakamlara ulaşmışsa, aydınlar bu duruma sessiz ve seyirci kalamaz.

Diyoruz ki:

Düşünce suç değildir. Suç olmayan bir şeyin suçlusu olmaz. O halde düşüncelerini yazıp söyleyenlerin yerleri cezaevleri olamaz.

Diyoruz ki:

Düşünce suç sayılmaya devam edilecek olursa, ne kadar cezaevi yapılırsa yapılsın, düşünceleri nedeniyle ne kadar çok insan buralara atılırsa atılsın, yine de düşünceler yok olmaz.

Diyoruz ki:

İnsanları, düşünceleri nedeniyle suçlamakla, mahkûm etmekle, hatta ölüm cezasına çarptırıp yok etmekle, düşüncelerin yok edilemeyeceği gerçeğini Galile örneği bize göstermiyor mu?

Diyoruz ki:

Düşünceleri nedeniyle cezaevlerine konulanlar serbest bırakılana kadar söyleyeceğiz, söylemeliyiz bunları.

İşte biz bunun için **"başta düşünceleri nedeniyle cezaevlerinde bulunanlar olmak üzere bir genel af yapılmalıdır"** diyoruz.

Israrla, inatla yürüttüğümüz af kampanyasının temel nedenlerinden biri budur işte.